

România literară

SĂPTĂMÎNAL
AL
UNIUNII Scriitorilor

20 — 26 februarie 1992
(Anul XXV)

5

Nostalgii de tot felul

ULTIMII ani au arătat cât de greu poate fi înfrântă, la noi, în largi categorii, teama de schimbare. Faptul se explică istoric. Jumătate de veac de regim totalitar nu poate fi pusă în paranteză și ar fi curată orbire să nu se observe că mulți oameni ai noștri trăiesc inerțial, acționați de o multitudine de reflexe dobândite. În multe privințe, psihologic vorbind, ei sînt încă dependenți de sistemul abolit în decembrie 1989. Abolit oficial, vreau să zic, pentru că prin destule elemente de structură el este viu și azi.

Astfel se face că foarte multă lume, din generația mijlocie și vîrstnică mai ales, cînd e să opteze pentru o cale de ieșire din criza actuală, tot în trecut caută soluții, modele, în trecutul cunoscut din experiență proprie, bineînțeles, evocînd cu nostalgie, cel mai adesea, acel scurt interval de la începutul anilor '70, cînd, într-adevăr, s-a trăit mai bine în România, în comparație cu prezentul. Acestor nostalgici după binele de la începutul anilor '70 le vine greu să înțeleagă că nici măcar acel bine, atît de precar totuși, atît de meschin în fond, nu se poate întoarce, și aceasta pentru simplul motiv că sistemul care l-a asigurat atunci nu mai este capabil de performanțe asemănătoare. Ele s-au datorat unei conjuncturi, dar chiar dacă aceasta, prin absurd, s-ar reedita, sistemul tot nu ar mai fi capabil să o fructifice. Sistemul și a epuizat de mult capacitățile de redresare, atîtea cîte a avut, cum au dovedit-o, cu asupra de măsură, la noi și oriunde în tot Estul, desfășurările dramatice din ultimii ani.

Dar pentru că mental sînt încă prizonierii sistemului, mulți oameni refuză să accepte, cel puțin deocamdată, această evidență, și cultivă cu fervoare tot soiul de nostalgii. Unii nici nu mai merg cu gîndul pînă la fericirea din anii '70, căci ar fi să cuteze prea mult. Descumpăniți, dacă nu speriați la culme de ceea ce li se pare că este, în clipa de față, dezlănțuire haotică de forțe obscure, gata să-i tîrască în neant, tînjesc după ordinea din ultimii ani ai domniei lui Ceaușescu, jinduiesc după liniștea protectoare pe care le-o garantau paznicii regimului, să-i zicem defunct.

Dependența inerțială de trecut alimentează nostalgii și de altă factură. Una din ele m-a preocupat mai mult pentru că am întîlnit-o în mediul pe care îl frecventez îndeobște. Este vorba de nostalgia exprimată de unii scriitori, de unii literați, în fine, după solidaritatea intelectuală și umană care i-a unit pe componenții breslei noastre în timpul dictaturii. Această solidaritate s-ar fi spart după Revoluție, spre regretul nostalgicilor ei, din pricina dimensiunilor politice și mai ales din pricina controverselor ivite între partizanii angajării politice și așa-ziii apolitici.

Sînt de făcut mai multe observații pe marginea acestei chestiuni care însă nu pot să pornească, după mine, decît de la recunoașterea faptului că solidaritatea a existat. Aversivitatea față de dictatură i-a unit într-adevăr pe scriitori — cu știutele excepții detestabile — și chiar dacă puțini s-au opus față de vechiului regim au simțit simpatia tacită (și măcar într-un caz explicită) a confrăților lor. Mulți au rezistat prin concesii minime sau printr-o necolaborare care, în condițiile terorismului antiintelectual mereu mai dur, semnifica prin ea însăși un act de opunere. Au fost și împrejurări cînd s-a manifestat, în lumea scriitoricească, solidaritatea de corp profesional, cum s-a întîmplat la Conferința scriitorilor din 1981, un moment pe care se fac a-1 uita cei care vîntură azi diverșiunea despre componenta „stalinistă” a Uniunii noastre.

Dar solidaritatea intelectualilor, a scriitorilor este firesc să funcționeze nu doar în fața primejdiei de moarte, ca în timpul lui Ceaușescu, a încercărilor lui de supunere brutală și necondiționată, cînd instinctele de apărare oricum îi strîng laolaltă pe cei amenințați, ci și atunci cînd acționează, tot împotriva lor, factorul insidios al corupției. Nostalgicii după solidaritatea de pînă deunăzi nu văd această deosebire: acum puterea nu mai acționează tranșant, nu mai pretinde ritos, și pe degeaba, aservirea, ci oferă privilegii celor dispuși să o servească sau măcar să nu o combată. Unitatea scriitorilor, atîta cîtă a fost, e spartă azi de cei cîțiva care s-au smuls de lingă confrății lor pentru a înhăța privilegii. Ei fac caz cu ipocrizie de apolitismul lor imuabil care e însă politică în toată regula, dar politică de partea puterii răsplătitoare. Nostalgicii solidarității de odinioară ar trebui să țină seama de faptul că altceva decît ne desparte în prezent neunea ieri.

Gabriel Dimisianu

Desen de MARKUS OEHLLEN (1987). Număr ilustrat cu lucrări din expoziția **Grafica anilor '80** din Republica Federală a Germaniei, deschisă la Muzeul Național de Artă

DIN SUMAR:

● Madambovarysmul de partid ● Și Marea Neagră intră în Europa ● Interviu cu Monica Lovinescu ● Versuri de Dorin Popa, Grete Tartler și Ramona Iorga ● Un micro-roman de Tudor Țopa ● Ca Dallas-ul față de Forsythe ● La o demitere ● Un scriitor destabilizează istoria

Madambovarysmul de partid

ALEGERILE de la 9 februarie 1992 s-au terminat, așa-dar, în coadă de pește. Timp de câteva zile, televiziunea a făcut totul pentru a bagateliza evenimentul, dacă nu chiar pentru a-l exila de tot în planul al doilea. Împrejurare cu atât mai surprinzătoare, cu cât știm în ce termeni festiviști a fost prezentat evenimentul pur formal al referendumului Constituției. Primele semne le-am avut încă din seara de duminică: brusc îngrijorați de (in)corectitudinea alegerilor, mercenarii de la „Actualități” ne-au bombardat cu o serie de îngrozitoare dezvăluiri: o urnă cu sigiliul ușor dezlipit (orice copil știe că urnele au și un sistem interior de siguranță, nu doar fragila banderolă de hirtie de la suprafață!), citiva alegători care au votat câte doi într-o cabină. Departe de noi, gândul de a aproba astfel de neregularități. Însă graba pompieristică a echipei telegenice de a poza în campioni ai corectitudinii e cel puțin suspectă la acești maeștri ai dezinformării. Prestația constant dubioasă i-a adus în situația de a fi suspectați și atunci când au dreptate. Și atunci, ne-am întrebat: ce vor, de fapt, să spună domni și doamnele de la „Actualități”? Ce fel de mesaj vor să ne transmită? Fără îndoială, îngrijorarea onctuosă a fariseilor de veghe la democrație traducea primele semne ale neli-niștii puterii privind rezultatul final. Cu alte cuvinte, maurii de la „Actualități”, cu simțul lor de prevedere înăscut, ne furnizau elementele unei posibile viitoare contestații tocmai din partea celor care organizaseră alegerile! În caz că lucrurile ar fi ieșit prost, ei ar fi avut gata pregătite argumentele: opoziția a furat, alegerile au fost trucate, urnele nu erau intacte etc., etc.

Oricât de ridicole, astfel de propoziții intră în logica noțiunii Puterii. Gândirea fesenistă nu diferă de aceea a cow-boy-ului care mai înție trage, și abia apoi spune „sus miinile”. Inovația din acest an a constat din înlocuirea faimoaselor previziuni INFAS cu cele strecurate printre dinți de celebrul Roșianu. Dacă „Actualitățile” decretează că au fost nereguli, înseamnă că ele chiar au fost, în ciuda lucrurilor de-

clarate de către însuși domnul Roman. Cu acest prilej, ne-am convins că televiziunea e independentă. Independentă de dl. Roman: ordi-nele îi vin din cu totul altă parte!

Cînd, apoi, două zile la rînd, profesioniștii de la televiziune n-au putut să afle ceea ce se putea afla, deja, la orice coadă la salam cu soia, lucrurile au devenit clare: poziția Frontului nu e chiar atât de roză. Bruscă demitere a lui Emanuel Valeriu (care, în paranteză fie spus, a încoronat cei doi ani de oribilă prestație mediatică printr-o capodoperă a monstruoziității: demonstrînd, într-un reportaj de-un sadism indescriptibil, că toți cei care i s-au opus lui Ceaușescu sînt nebuni!) a părut să însemne și o schimbare a tacticii. De la tăcerea absolută spre vorbăria goală. Treziți din moleșală, stăpînii „Actualităților” au început să ventileze spre telespectator tot felul de date statistice. Dubios nu e faptul că ei au început să vorbească. Dubios e tot ce au spus. Prin tertipuri grosolane, au început să curgă mai înțit cifrele din județele în care Frontul conducea ostilitățile. Că este așa, o demonstrează precizarea prezentatoarei din seara lui 13 februarie, care anunța cu seninătate că o parte din rezultatele transmise atunci existau la redacție încă din după-amiaza zilei anterioare! Ori-cum, e un pas înainte. Dacă dl. Valeriu n-ar fi făcut imprudenta de a profana imaculatele pîrtii de la Albertville tocmai cînd era mai mare nevoie de talentul său, probabil că televiziunea încă ar mai fi bijbit în căutarea urnelor cu sigiliile desfăcute.

Faptul că, după primul tur de scrutin, nici o formațiune politică nu s-a impus decisiv e, totuși, în-bucurător. Probabil că după rîndul al doilea, agresivele, falicele drept-unghiuri colorate pe care le exhibam, la 20 mai, previziunile INFAS vor fi retezate la dimensiunile rezonabile ale unei vieți politice cît de cît normale. Situația de fapt se află la distanțe astronomice de aceea visată, cu câteva zile înaintea alegerilor, de domnul Roman. Siguranța de sine a fostului premier l-a împins la imprudenta hilară de a declara că pînă și la Timisoara, „Frontul e, oricum, majoritar”. Și

asta într-un oraș cu aproape o jumătate de milion de locuitori, dintre care, la mitingul electoral a-nunțat cu surle și trîmbițe, a reușit să adune vreo mie de pensionare! Raportul de patru la unu în favoarea Convenției Democratice a redus declarațiile emfactice ale domnului Roman la ceea ce erau: simptome ale gîndirii cacialmiste. Mbovarysmul de partid a înfrînt, la fesenistii de frunte, orice urmă de bun simț.

Nu ne-ar surprinde ca, după această logică, Frontul să rămînă majoritar chiar dacă va pierde alegerile! Pentru tovarășii care nu se încurcă în detalii, diferența dintre cifre absolute și procente nu există. Pentru ei, a fi ales primar într-un oraș cu cîteva sute de mii de locuitori e același lucru cu a fi ales primar într-un cîtun. Probabil că în această direcție va încerca Frontul să dea lovitură decisivă: impunînd criteriul procentual în dauna celui al cifricității. Și iată cum domnul Roman va mai cîștiga un pariu cu electoratul, așa cum a cîștigat unul cu agricultura.

Nedispuind, pînă la această oră, de prea multe date, e de observat, totuși, eșecul de proporții al partidelor extremiste. Cu excepția cîtorva zone fierbinți (Mureș, Satu Mare), P.U.N.R.-ul, ca și partidul de gașcă al lui Vadim Tudor, „România Mare”, nu au reușit să se impună electoratului (nici măcar votul președintelui Iliescu despre care se spune că tresare la ideea României Mari — a partidului, nu a țării! — nu a ajutat prea mult formațiunea plagiatorilor de la fosta „Săptămî-nă”). Ar putea fi un semn de alarmă pentru semănătorii de vînt ai ultimilor doi ani. Văzînd primejdii imaginare la tot pasul, trăînd în transă fericirea de a fi români pînă la paroxismul transformării ei într-o dramă (și cum să nu fie totul o dramă, cînd corifeii românismului poartă nume atît de frapant neoașe, precum Vadim și Ceantea — acesta din urmă, la origine, fără îndoială, preavalahul Csent, dovadă irefutabilă a românismului sută la sută!), acești aventurieri au făcut, să recunoaștem, tot ce le-a stat în putință pentru a ne învrăjbi. În numele unui românism primit moș-

tenire direct de la strămoșii geto-traco-daci, noi, toți ceilalți, ne vedem reduși la nebuloasă alternativă de a fi ori niște sub-români, ori niște ne-români. Cum ambele situații sînt ridicole, probabil că majoritatea românilor n-au vrut să se identifice cu ele. Oricît vor trozni fălcile semisferice ale lui Vadim Tudor, și oricît ne va șopti, prin barba aborigenă, Radu Ceantea, ei vor rămîne ceea ce sînt: niște extremiști și, prin voința electoratului, niște marginali.

O altă observație ce poate fi deja făcută se referă la jocul alianțelor intrapartidice. Dacă în cazul Convenției Democratice lucrurile sînt clare, F.S.N.-ul a făcut iarăși cele mai deconcertante mișcări. Capabil de orice alianță (ceea ce se explică prin lipsa de coerență ideologică și prin inconsistența opțiunilor moral-politice ale partidului), el a împins originalitatea pînă la extravaganta. Dacă puțină lume e surprinsă de pactele cu ecologiștii sau chiar cu P.N.L.-A.T., de-a dreptul uluitoare e alianța, în județul Harghita, cu U.D.M.R.-ul! Pe cît de neverosimilă și fantasmagorică, situația atinge nebunia dacă vom observa, că, în același județ, F.S.N.-ul s-a unit, în unele localități, și cu P.U.N.R.-ul! Nici nu știi dacă să rîzi ori să plîngi. Sau amîndouă deodată. Atîta vreme cît PUNR-ul a apărut ca o reacție strictă la formarea UDMR-ului, creînd în societatea românească o polaritate ireductibilă, iată că acum magicienii din Front reușesc performanța de a concilia focul și apa. Dincolo de oportunitatea sau inoportunitatea unor astfel de pactizări, trebuie subliniată imoralitatea de adîncime a strategiei feseniste. Pentru a-și păstra privilegiile, potenții de azi sînt capabili de orice pact. Chiar și cu diavolul.

Nimic nu ne împiedică, în aceste condiții, să ne imaginăm că, în viitor, calculele politice ar putea duce la situația în care lupta pentru putere să se dea între F.S.N., pe de o parte, și suava alianță PUNR — UDMR, pe de alta. Primul pas a fost făcut!

Mircea Mihăieș

SCRISORI

CĂTRE REDACȚIE

■ **RÎNDURILE** de mai jos au fost stîr-nite de emisiunea t.v. **Simpozium** din 31 ianuarie, cu genericul **Negăm**.

Tînărul reporter, încadrat de 3 personalități ale culturii noastre, tustrei doctori în Litere: E. Papu, Munteanu și Grigorescu, a demarat rîspicat: negăm (ce, de ce? ș.c.l.) literatura deceniilor anterioare.

Dialogul s-a derulat după un catechism de care tînărul s-a ținut riguros. Din memorie, rezumativ și telegrafic, reiau cîteva întrebări și răspunsuri:

— E bine oare că noi negăm?

— Categorie, nu e bine (dr. Munteanu); prea luăm lucrurile global, fără discernămint (ceilalți doi interlocutori).

— E normal, e bine ca un D.R. Popescu să fie situat astăzi într-un con de umbră, iar scriitorii ca E. Barbu sau Adrian Păunescu să fie acuzați, ignorați, marginalizați?

— Desigur nu e bine (dr. Munteanu) pentru că în „operele” lor se găsesc multe lucruri bune, de valoare, iar concesiile făcute în epoca ceaușistă nu sînt chiar semnificative, A. Păunescu neintegrîndu-și o bună parte din volumele și scrierile enomastice în pomezile sale definitive.

M-a fulgerat un gînd: să nu fie un **consens**? Parcă și la Cotroceni se spune din cînd în cînd ceva similar!

— Cum apreciați literatura zilei, literatura actuală?

— Păi, azi nu se prea scrie, proza literară înlocuindu-se cu pseudo-politica (E. Papu), sau se scriu jurnale de închisoare, impresionate unele, memoriile, reportaje; cele mai multe însă „fără artă” cum ar fi **Pe muntele Ebal** al lui T. Mihaș (dr. Munteanu).

După ce a menționat alte câteva **negări** din trecut, ca de ex. cea a lui T. Maiorescu sau faimosul Nu al lui E. Ionescu, reporterului i s-a părut că cea de azi le depășește pe toate.

— Avem noi ce pune în loc?

— Nime, a răspuns dr. Munteanu; pâlde și sporadică apariții ale unor tineri, au încheiat ceilalți doi.

Totul se derula pe linia unui deplin **consens**: trecutul n-a fost ei chiar așa deplorabil — doar că „a minjii Ceaușescu” — altfel sînt acolo multe, foarte multe lucruri bune!

Da, multe au fost bine întocmite și rostuite: închisorile — în primul rînd —, lagărele de muncă, canalul, Bărăganul cu ale lui pustietăți, deportările, execuțiile, schingiunile, sărăcirea sistematică, de-gradarea, dezumanizarea ș.c.l.

Regretabil că cei trei doctori în Litere nu pot fi delectați azi de-o proză literară suavă, plăcută, reconfortantă, de versuri vaporozăse, aduse în filifut aripilor lui Pegas, ceva nou, interesant, draguț! Nu v-ați cutremurat, domnilor, parcurgînd paginile „neliterare” ale atîtor martiri ai culturii noastre — N. Steinhart, Ioanid, Mihaș, Goma, O. Ghi-bu, M. Petrișor și alții alții — ce dezvăluie orori, bestialități, crime și tot ce poate urîți și degrada viața oamenilor?

Ori poate ați găsit nepotrivit, neelegant să dezvălui că de Sf. Paști ai fost constrîns să te împărtășești cu lingurița din tinetă! Nici **Proiecte de trecut** a Ancii Blandiana nu v-a plăcut? Totuși — plăcut sau neplăcut — iadul comunist trebuia cunoscut, dezvăluit, condamnat, înfierat fără cruțare, povăț pentru viitorime.

Stranie sînt discutabilă și aserțiunea u-nora (din seara cu pricina) că elementul biografic și atitudinea morală ar fi în-signifiante la un scriitor, că ceea ce con-tează e doar valoarea artistică a operei; vizibil fapt, era o pledoarie **pro domo** în scopul atenuării unor vini (colaboraționism, plagiat, turnări etc.) a **negaților** — „marginalizaților” de azi.

Macedonski, valoros poet romantic, din pricina sinistrei epigrame din 1883 (con-tra lui Eminescu) n-a putut fi iertat nici de contemporani, nici de posteritate.

Cum să-l poți ierta pe huțul lui Bîniuk — „flăcăul falmic de pe Crișuri, ce stia 7 limbi și rusește” — detractor ordinar și inchiizitor, în memorabila sedință din sala universității clujene, al marelui poet

și filosof L. Blaga? Înălțat cu alți activiști roșii — eiusdem farinae — bara, irecuperabil, drumul marelui cărturar și poet spre Nobel.

Mi s-a părut că de dincolo de anumite cuvinte ale „simpozionistilor” plutește o vagă și nedecarată nostalgie „a zăpezilor de altădată”. Să ne fie dor de iubirile pămînciene — la început pe pașiști de stadioane, apoi pe tunuri —, de „colajele” tip **Incognite** pe care acest „stupid people” nu le-a înțeles, de-un **Descult**, **Mitrea Cocor**, de Galan sau Săraru?

Ca de obicei, în emisiuni de acest fel, nu s-au tras concluzii. Eu, totuși, am reținut una: **Nimic**. Negînd, n-avem nimic de pus în loc. Categorie, nu e așa!

Disponem astăzi de nenumărate con-dele, de devotații și entuziaști slujitori ai adevărului și ai artei literare, dar climatul pretensei noastre democrații e cu totul ostil în acești ultimi doi ani de post-comunism cu revoluții, convulsii sociale, de etnii, deturnări, minciună, ipocrizie, derută și nesiguranță. Și e bine știut lucru: inter armăe silent musae. Unde-i rădăcina? inter armăe silent musae. Unde-i rădăcina? inter armăe silent musae. Unde-i rădăcina? inter armăe silent musae.

ANUNȚ

● Cititorii interesați de revis-tele literare editate de Uniunea Scriitorilor își pot procura e-xemplarele dorite la **Librăria Editura Cartea Românească**, strada General Berthelot nr. 41:

România literară
Contrapunct
Luceafărul
Secolul 20
Viața Românească

Caiete Critice
Memoria
Stăruia
Apostrof
Convorbiri literare
Orizont
Vatra
Lato
Helikon

Cei care doresc să-și procure și numere mai vechi din aceste reviste, pentru a-și completa colecțiile, pot face comenzi la aceeași librărie.

Și Marea Neagră intră în Europa

INDATĂ după revoluțiile lor — de catifea sau singeroase — țările est-europene, sperând ca izbăvirea din iubirea Marelui Vecin să nu fie doar un vis, s-au aruncat cu ochii deschizi spre brațele Occidentului. Au cerut primirea în NATO, sau măcar protecția; au fost întâmpinate cu un refuz politic și cu promisiunea cooperării. Au cerut primirea în Piața Comună și au fost trecute pe listele de așteptare pe care se află chiar țări ale Occidentului, cu economii mult mai dezvoltate, iar până la discutarea cazului fiecareia s-au făcut diferențieri în funcție de etapa străbătută pe calea reformelor și s-au promis fărime de ajutoare. Mai simplă pare să fi fost primirea în Consiliul Europei — și încă nu pentru toți — dar, cum hotărârile acestui organism nu sînt obligatorii pentru guvernele participante, performanța aderării are o utilitate redusă. Rezultatul acestor reticente occidentale a fost, pe de o parte, căutarea altor parteneri, iar, pe de altă parte, concurența între țările est-europene, fiecare încercînd să demonstreze de ce progresul său spre reformă și democrație merită cel dintîi sprijin financiar occidental, concurență care duce nu numai la animozități între acești pretendenți la prosperitate, tensiuni și nedumerire, dar naște și o aversiune față de Vestul văzut ca neînțelegător și intolerant, ușor de exploatat de cei — încă mulți — potrivnici schimbărilor. Progresul în sine e și el redus și reflectă mai degrabă caracteristicile și diferențele ce existau între economiile acestor țări și înainte de renunțarea la comunism. Însăși această renunțare la comunism este un criteriu după care Occidentul încă se ghidează. Cei în stare să înfrunte trecutul și să schimbe structurile sînt priviți altfel. Cei care știu să demonstreze că doresc schimbarea, chiar dacă au străbătut un drum infim pînă la ea, cum sînt, de pildă, multe foste republici sovietice, au iarăși cîștig de cauză. În timp ce, despre România, s-a spus că eșalonul doi al fostei nomenclaturi n-a făcut decît să se instaleze în vechile structuri, pe care nu dorește să le zdruncine, Miza acestui an electoral românesc este și infirmarea acestei aserțiuni. Într-un context pe neașteptate cu mult mai favorabil decît anul trecut.

Evoluțiile ultimului an au fost atît de rapide și de surprinzătoare, încît nimeni n-a contrazis afirmațiile că 1991 s-a arătat cu mult mai important decît 1989. În ritmul transformărilor, Europa a încercat să-și mențină serenitatea, deși se afla fără doar și poate în punctul de cotitură cel mai critic de după al doilea război mondial. Firește, în această reasezare la scară continentală, fiecare vrea un loc cît mai bun, care poate fi obținut în funcție de pondere, de capacitatea și șansele dezvoltării, de abilitatea diplomatică; dar și de jocurile strategice. Ar fi o naivitate să se creadă că asemenea jocuri vor dispărea, din moment ce se mențin zonele strategice. Șansa României apare din ambele puncte de vedere.

Indată după puciul de la Moscova și independența republicilor sovietice, cele trei state baltice au fost primite de Occident cu brațele deschise; fără să se pună întrebarea unde se află pe calea reformei. Dacă economiile lor au fost cele mai avansate dintre cele sovietice, sînt compatibile cu ale Estului european în general și mult în urma Occidentului. Dar solicitudi-

nea neașteptată avea rațiunile sale. Pe de o parte, Occidentul se simțea vinovat pentru lășitatea cu care, vreme de cinci decenii, a acceptat ocuparea ilegală a unor state suverane (sentiment de vinovăție nu atît de profund încît să readucă în avanscenă și problema similară a Basarabiei). Pe de altă parte, țările baltice reprezentau, din toate punctele de vedere, o zonă strategică mai importantă decît partea de sud a Răsăritului Europei. Că în aceste calcule se ascundea o eroare, cu posibile implicații pe termen lung, similare înțelegerilor post-belice, era altă chestiune.

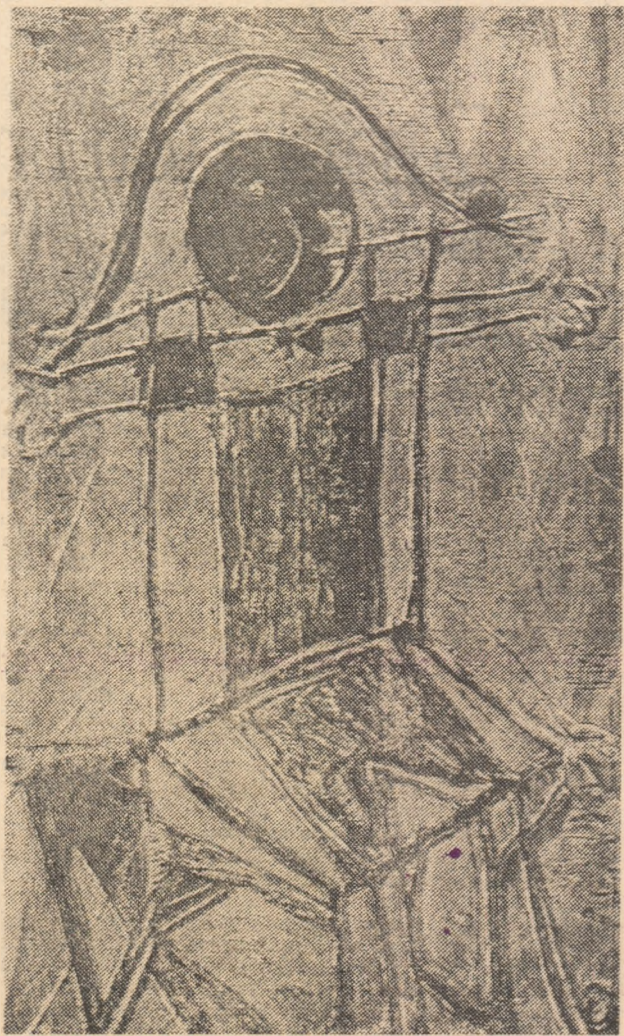
Dar în trei luni, evoluțiile au fost atît de rapide, încît eventualele scenarii se vîd depășite de realitate. Dezintegrarea imperiului sovietic nu e numai fenomenul cel mai important de la Revoluția bolșevică, ci și generator de imprevizibile desfășurări, chiar violente. Statele care se reorganizează sub forma unui commonwealth economic vor un cuvînt egal. Toate au fost primite ca membre ale Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, care se vede implicată în acest fel în conflictele interetnice din Caucaz și în contracurarea influenței islamismului în Asia Centrală. În Balcani, războiul iugoslav a dus la apariția unor state independente, două deja recunoscute de comunitatea internațională, și la modificări în echilibrul influențelor în regiune. În numai trei luni, centrele de interes, dacă nu chiar zonele strategice, se multiplică. La confluența lor — România.

○ INIȚIATIVĂ privită cu reticente și admisă cu rezerve în urmă cu citva timp capătă acum alte semnificații. În 1988, președintele turc a lansat ideea unei zone de liber schimb a Mării Negre. Refuzîndu-li-se un acces rapid în Occident și nemulțumite de colaborarea balcanică anemică, România și Bulgaria nu și-au ascuns interesul pentru o asemenea idee a dezvoltării bazinului Mării Negre. Nu puțini au fost aceia care declarau că dacă Occidentul nu ne vrea, restul lumii e al nostru. Deși locul nostru e în structurile europene, încît ele ar trebui îmbinate cu alte inițiative. Odată cu crearea republicilor independente foste sovietice, proiectul turc a devenit actual, viitoarea uniune urmînd a cuprinde atît zona balcanică, cît și republicile din Caucaz. Declarația de la Istanbul, semnată în urmă cu cîteva săptămîni de miniștrii de externe interesați, reprezintă primul pas spre configurarea unui fel de piață comună a zonei.

Războiul rece a făcut să se uite — ori să se negligeze — un adevăr: Marea Neagră a fost și rămîne o placă turnantă, cum afirma Gheorghe Brătianu. Este greu să aduni în jurul unei mări aproape izolate de marile curente ale navigației de pe glob — scria celebrul istoric — o serie mai reprezentativă de personaje care ocupă, totuși, locul din față pe scena istorică a lumii. Transformările de pe continentul european au readus în actualitate acest adevăr istoric. Cînd CSCE se extinde spre Asia, Europa devenind Eurasia, ideea unei zone libere de schimb a Mării Negre nu mai apare fantezistă. Se creează un pol de cooperare ce poate fi alternativă la Piața comună. În acest fel, fie o cale de prestînire pentru ca aceasta să accelereze negocierile cu țările interesate în aderare, fie un motiv pentru o implicare mai pronunțată din partea ei în dezvoltarea acestora. O zonă a liberului schimb în Marea Neagră ar pune accent pe crearea de infrastructuri în domeniul transporturilor, energiei, telecomunicațiilor și mediului înconjurător — domenii în care CEE ar avea de cîștigat în măsura implicării.

Dar dincolo de aspectul major al cooperării sînt elemente de care o diplomație abilă poate profita, în toate România avînd un interes. În primul rînd, o stabilitate militară în Marea Neagră este evident importantă pentru toți partenerii. În al doilea rînd, au fost invitate și țări care nu sînt riverane mării, precum Grecia și Moldova. Prin Grecia, pot fi atrase interesele CEE; și mai importantă ar putea fi depășirea în acest fel a conflictului greco-turc iscat de platforma egeeană. Moldova are posibilitatea să se afirme pe plan internațional, iar interesul în Marea Neagră menține deschisă problema frontierei cu Ucraina, care, din motive multiple, nu se discută încă. În al treilea rînd, modificările din Balcani vor determina noi alianțe. De curînd, în culise diplomatice se vorbește despre tatonări ale guvernului grec spre a crea o alianță între Grecia, Serbia și România, pentru a împiedica independența Republicii Macedonia, alianță pe care, evident, alții din regiune n-ar agreea-o.

La confluența acestor interese politice, economice și militare, nu numai Marea Neagră, dar și România poate deveni o placă turnantă. Într-o Europă lărgită — din punct de vedere politic — pînă în Asia Centrală, Marea Neagră se transformă în centru. Într-o Europă cu hărți în mișcare, stabilitatea pe care o poate oferi un stat — atractiv în egală măsură din punct de vedere economic — devine un atu pe care nu-l va neglija nici o cancelarie occidentală. Cu condiția ca la capătul acestui proces electoral să se afle certitudinea că sînt dorite democrația, reforma economică și schimbarea structurilor vechi. O șansă pe care istoria o oferă o singură dată.

MARKUS LUPERTZ : Arlechin (1982-1983)

Car triumfal

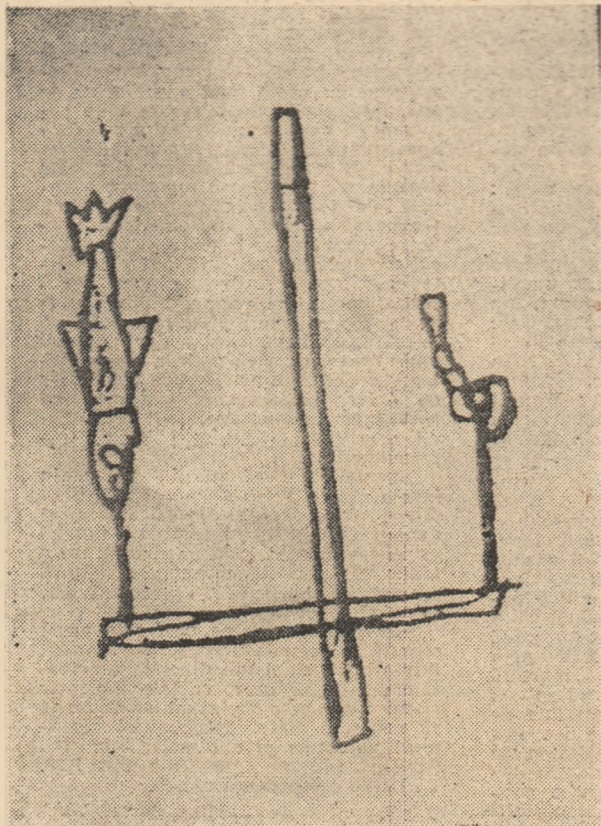
Pace înăspriță
De alămuri răsunătoare
În zorii zilei,
Pe creasta nopții ucise.
Veghe
Lingă un biet car triumfal
Desjugat de boi,
Și ei
Dormitînd alături
Molfăind ne-ncetat
Iarba mustoasă de singe.
Un soare alburu
Mai tremură
Neputincios
Pe peretele de cenușă al zării.
Oameni nu-s...
Un car triumfal
Covîrșit de povara triumfului.

În nopți cu clopote bătînd grav,
Cu copaci înfiorați de groază
Și păsări zbătîndu-se înnebunite între ramuri,
Cu șerpi strecurîndu-se neauziți
În mîruntaiele pămîntului,
Palide inchipuri
Va plămui mîntea mea, înfrigurată.
Viața lor va acoperi viața mea
Cu o fină perdea a uitării.
Iarim al viselor...
N-aș vrea să mă rup de-aici
Căci nu mai exist în mine,
Dar clopotele bat grav...

Viața mea —
Cuibul rîndunicii plecate
Într-o toamnă tîrzie.
Au oprit-o aici
Durerile noastre...
Viața mea —
Împietire de lut și de ramuri,
Flori albe
Tremurînd în tînă.
Umbra unei aripi
Căzută pe casă.

Ramona Iorga

(Născută la 29 aprilie 1973 la Chișinău, fiică a poetei Leonida Lari și a actorului Mihai Iorga, actualmente, studentă a facultății de filologie din București.)

WALTER DAHN : Fără titlu (1985)

Stelian Țurlea

Gîndindu-mă la un titlu

ÎNTR-UNA din rarele, dar cu atât mai prețioasele mele întâlniri cu maestrul Radu Tudoran, i-am mărturisit că fiind fost un deceniu și jumătate printre salariarii Bibliotecii Academiei Române și trecîndu-mi printre mîini sute de mii de cărți de valoare incalculabilă, n-am fost ispitit decît o singură dată să-mi însușesc vreuna — și asta cu atât mai tîrziu reținere cu cît se afla în acel cîmîtîr al publicațiilor care se numea Fondul Special, inaccesibilă publicului și fără speranța de a reintra în circuitul normal de lectură. E vorba de romanul domniei sale, *Un port la răsărit*, o carte pe care o citisem și o recitisem în mai multe etape ale vieții mele și pe care voiam să o am (pentru că o pierdusem de tot atîtea ori) nu doar pentru a o citi. *Un port la răsărit* se afla acolo închisă, sub mai multe pecetei și sub paza unor agenți ai Securității în toate numeroasele sale ediții și chiar tiraje speciale, inclusiv aceea de lux, debrosată, închisă într-o casetă și împodobită cu ilustrațiile Luciei Demetriade-Bălănescu. În ciuda aspectului ei, să-i zicem chiar somptuos, ilustrațiile acestea nu mi-au plăcut, sunt complet inadecvate, deservește substanța cărții, îndrumînd aprecierea cititorului spre frivol și ele, am aflat mai tîrziu, nu au fost nici pe gustul tînărului autor al romanului, dar i-au fost impuse de editor. Nu aș fi dorit să-mi însușesc această ediție în tiraj restrîns, ci aceea curentă, scoasă de Socec, din care vreo două-trei versiuni pierdusem în adolescență, cînd mai puteau fi cumpărate.

Cartea „a fost înmormîntată în 1944”, notează autorul în scurta prefață pe care a compus-o pentru reeditarea de față, apărută exact la o jumătate de veac de la prima ei tipărire. Dar credem că romanul s-a bucurat de răspîndire și a circulat în acest răstimp fatal, popularitatea autorului solicitînd curiozitatea noilor promoții de cititori. Mai grav e că, prin subiect și situație geografică a acțiunii, el cădea într-o zonă de severă interdicție; aceasta ar fi și explicația dar nu și scuza absenței sale din comentariile criticilor, — de multe ori, ne-am convins noi înșine, mai prejos de inteligență și intuiția marelui public. A fost una din cărțile ocolite sau nici măcar pomenite de critici, de la romanul lui C. Stere la *Rusoaița* lui Gib Mihăescu, dar împărțînd mai degrabă destinul *Blocadei* lui Pavel Chihaia, căci și acesta a fost foarte bine primit de critica de întîmpinare pentru a dispărea din posibilitățile de comentare ale criticii de a doua instanță, care fixează, mai la propriu spus, soarta unei cărți.

Ca și *Blocada*, *Un port la răsărit*, e pînă la un punct cartea unei zone a parte, a unui tîrîm, sau poate doar a unui tîrîm la care vin să se așeze, de multe ori eșuînd, nu victimele mării ci acelea ale uscatului, aluviunile și, în cele din urmă, deșeurile istoriei, ale

unor rase, ale unor cataclisme. De la bolnavii veniți la Bugaz să-și încerce salvarea în sanatoriul de tuberculoză osoasă, pînă la comandorul Maximov, fost ofițer de marină în armata țaristă, cei stabiliți în acest loc cu geografie și identitate nesigură au fost așvirluți de soartă, ei nu reprezintă acele energii active, acei oameni aprigi și cu inițiativă care se simt de obicei atrași de porturi ca de mediul lor cel mai prielnic. Înjghebarea portuară e prea mică pentru oamenii de acest soi și prea neînsemnată pentru a reprezenta o deschidere spre lumea largă, o fereastră spre alte zone, spre necunoscutul presimțit numai în depărtări. Omenirea pe care o găsește tînărul inginer, venit să monteze uzina electrică, în urma invitației unui polonez decăpșit și extravagant, a fost „adusă” aici, și a rămas pentru că tocmă marea a împiedicat-o să se ducă mai departe, iar energia i-a lipsit cu totul. Din cînd în cînd, cite un vapor mai mult o tulbură, nu-l aduce nimic, n-o face să tresară și să-și lase din matcă, din aria și pulsul proprii existente. Ne aflăm de fapt într-un liman, o zonă joasă a stepelor, în care totul bălăste, se infundă și se varsă în curgeri lente. Oamenii nu trăiesc pe malul unui continent, ci în mijlocul unei cîmpii, al unei steppe pe care au adus-o cu ei. Eroul tînăr, cu ascendenții exotici al unei aparții neobișnuite în această lume mocnă și degradată, este prin tinerețea sa, prin dinamismul tehnicianului și chiar prin propensiunea erotică, un ins aparte, dar se vede el însuși prins și ispitit de mediul nefast, misterios din multe puncte de vedere și față de care va încerca o neconținută desprindere. Ceea ce va face pe calea aventurii nautice, la început sub îndrumarea bătrînului fost marinăr Maximov, apoi pe socoteală proprie, încrezător în vocația sa de om al altei lumi. Așa se înjghebează firava și tragica aventură nu cu o localnică, ci cu o intrusă, Nadia, tînră aflată temporar pe acest tîrîm, dar intrînd și ea, tocmă prin înădărea și contrastul moral excesiv, în ciudățenia locului. Ea nu e o floare a aceluia pămînt din care ar încerca să se smulgă, părăsind spațiul, ci îl caută printr-o tragică eroare.

ÎN ANII care au trecut și față de ceea ce epica românească a adăugat la patrimoniul genului, ne-am pus întrebarea, unde am situa romanul lui Radu Tudoran, într-o clasificare și caracterizare, și răspunsul era totdeauna sigur: *Un port la răsărit* e cel mai „frumos” roman românesc. Și argumentam mental această calificare prin aceea că povestea aceasta de dragoste, chiar dacă sfîrșește defavorabil, se desfășoară în toată simplitatea ei pură, nimicînd doar de destînlul potrivit, acela care n-o înfrînge, ci o curmă, oarecum o suspendă, de-

oarece nașterea și desfășurarea ei sunt atât de firești încît ni le putem imagina oricînd reproducîndu-se, renăscînd... (Puritatea, în cadrele subiectului erotic, nu e chiar o performanță de toată ziua, deși romanul românesc, de la Adela la Pinza de păianjen, a știut s-o illustreze).

Fără a-i nega atare calități, ba chiar subliniindu-le, acum, la o nouă lectură, ne-a sedus mai ales ceea ce constituie mediul acesta acaparator și determinant, cu spațiul său înconjurător, aparent eliberator și plin de seducții, dar în care nimeni nu evadează și nici măcar nu se gîndește să o facă. Suges-tia mediului este atât de puternică și de realizată încît pe aceasta o punem în planul de sus al biruștelor roman-cierului. Mai atent acum la ceea ce depășește firava și uniliniara aventură erotică, atenția noastră s-a îndreptat spre acest „capăt de lume”, atît de apropiat românului din acea perioadă, nu exploratorului eventual care îl caută, turistului sau simplului vilegiaturist venit să guste deliciale soarelui, nisipului și apelor mării de dincoace de geamanduri. În fond, ne aflăm pe granița care devenise de cîțva timp o cortină de fier. Situația țării noastre a făcut ca ea să aibă privilegiul de a se para două lumi și a inspira pentru prima dată în literatură o astfel de temă care nu „atrăgea”, pur și simplu, ci se impunea. Și e remarcabil că doi romancieri precum Gib Mihăescu și Radu Tudoran au realizat pe seama ei sau mai bine zis: știînd să o illustreze, două din capodoperele românești ale întregii noastre literaturi. Este cu totul altceva decît revelația lumii rusești, de la Chîșinău atît de amestecat, pînă la Siberia orizonturilor înghețate, pe care ne-o aduce, în puținele-i pagini artistice valabile, lungă serie evocatoare a lui C. Stere. În *preajma revoluției*, revelată publicului mai tînăr tot acum, datorită ferietelor schimbări politice din ultimii doi ani. Acesta ne aduce o realitate, dar și o mentalitate, o ideologie, un program sau măcar un îndemn. Celelalte două romane sunt, printre altele, și ale unei situații, ne arată cine suntem și unde ne aflăm, în afara oricărei idei politice.

Îmi aduc aminte că acum vreo două decenii, cînd intrasem în publicistică și situația revistelor pe atuncî îngăduia

să mi se facă unele oferte, un critic mai tînăr dar posedînd mult mai multă experiență mi-a propus o cronică literară la revista pe care el o abandona. La rezistența mea față de o atare obligație, pentru care simțeam cu toată modestia (și orgoliul) că-mi lipsește orice vocație, el m-a contrazis afirmînd că nu e „mare greutate”. Și mi-a oferit rețeta: — Nu trebuie să aibă mai mult de patru pagini și jumătate. Într-o pagină și jumătate comentați titlul. Restul...

Cred acum că nu mi-ar ajunge nici măcar dimensiunile cele mai generoase ale unei întregi cronici pentru a comenta titlul romanului *Un port la răsărit*. A trecut o epocă istorică de o jumătate de veac în care hotarele dintre lumi s-au șters, mîlul a încercat să ne înecă, scursurile mai multor neamuri s-au instalat la putere pentru a ne conduce și a ridica la suprafața socială deșeurile unei societăți care-și închipuise că înlăturîndu-le, îndepărtîndu-le, a izbutit să le și expulzeze. Una dintre cele mai neașteptate observații pe care am făcut-o în finalul romanului *Un port la răsărit* e că în împrejurarea dispariției tinerei eroine, nu valurile mării au înghițit-o; n-ar fi exclusă nici cea-laltă ipoteză, avansată de anchetatorii tragicului caz, anume că trupul ei, doar eventual neînsufletit, să fi fost dus de curenți în apele rusești.

E și acesta un motiv pentru care finalul cărții e nu numai impresionant, el devine un avertisment pentru cei care au trăit aici încercîndu-și visele pe marginea prăpastiei.

Alexandru George

Estreferendum

ÎN TRE tîcurile comuniste și criptocomuniste, referendumul ocupă loc privilegiat. E și explicabil, de vreme ce e și soluția cea mai sigură de a obține legitimitate, se înțelege falsă legitimitate, cu aportul populației. Populație care, s-a văzut recent, nici nu știe, în greua ei majoritate, pentru ce merge la cabina de votare. De altfel, stratagema ultimului referendum doar pentru orbi nu a fost clară: oful a fost nu constituția, ci antinomia monarhie-republică, anularea primului element al incomodului binom. Ceausescu a avut nevoie ca gogorița lui pacifistă să îmbrace haina unanimității, a recurs la referendum, l-a înzoronat cu minguri demagogice vopsite în alb și roșu, cu urne în același pigment și a cîștigat. Ce? În perspectivă istorică — nimic. În tactică imediată — totul. Adică prostirea, încă o dată, pe încă o perioadă, a ignoranților și naivilor. Din țară și din străinătate.

Tragic e faptul că ideologia comunistă a afectat atît de profund ființa Estului, încît ștreenia liderilor acestei zone a beneficiat de cel mai fertil teren. Puterea de la București a simțit nevoia să-și consolideze manevra constituțională printr-o adevărată populară, a recurs la referendum și a obținut-o. Fără cea mai mică undă de îndoielă. Populația, trecută prin tunelul totalitarismului, marcată deci de ignoranță, incertitudine și apatie, sindroame prea bine știute de ștreții „medici” est-europeni, l-a stat la dispoziție. Nu cu generozitatea de care a fost în stare la 20 mai '90, dar cu destulă bunăvoință pentru a contribui la scorul dorit de manipulatorii ei. Scor superfluu, de vreme ce exis-

ta deja cvasiunanima aprobare majoritar parlamentară.

Și pentru că tot ne aflăm într-un Est stigmatizat, să aruncăm o privire și la frații noștri de peste Prut, unde lucrurile sînt și mai complicate. Prezidentul de acolo, pandantul celui de aici, nu numai că nu are duh de român și că obsesia iminentului referendum (unire cu România sau „independență”) îi marchează fiecare gest, dar domnia sa încurajează reactivarea vechii fobii locale pentru limba română, tînd să declare că, personal, vorbește poporului în limba moldovenească, cea învățată pe cînd activa la niște răsădnie. Antirromânismul exacerbă în ultima vreme, întinzîndu-se de la separatismul abia mascat pînă la diversivul vulgar, dar populist periculos, cum că golirea magazinelor din Chîșinău ar fi opera românilor de aici, acest antiromânism are ca ascuns protagonist pe însuși prezidentul care de-abia așteaptă ziua... referendumului.

Obsesia referendumului, cel puțin într-o zonă a Estului, deconspiră, pentru spiritele lucide, din păcate nu și pentru populații, intențiile puterii criptocomuniste de a manipula, prin manevră populistă, masa de alegători, în vederea perpetuării prerogativelor pseudodemocratice.

S-ar putea, însă, ca preferata armă secretă a referendumului să-și arate, într-o bună zi, și tălșul celălalt, neler-tătoarea lamă care să taie definitiv nodul mult prea artizanal de acum și să restituie astfel democrației românești valențele ei antebelice, consfințite în legitima constituție din 1923.

Motive de speranță există.

Val Gheorghiu

KARL HORST
HODICKE : Șacali
(1983-84)

Istorie și mit

ABSENȚĂ surprinzătoare, în lăna bărbaților, aproape deloc remarcată, nu este istoria, ci sacrul. Mistreții erau blinzi amintește involuntar de mitul potopului, de fapt nimic mitic nu există aici, cu atât mai puțin este absurd să se proclame un univers mitic autarhic, desprins de orice referențialitate. Diaconul Ichim nu este deloc ceea ce ar trebui să fie ori măcar să pară: o față bisericească, cu toate derogările permise de ortodoxismul nostru așa-zis tradițional. Instanța narativă nu motivează de ce este el pintecos și are un picior de lemn, dar se înțelege că acesta sint amănunte care în nici un caz nu conduc la ideea de sacralitate. Diaconul se crede „un spirit înalt”, răstăcit în sălbăcie, dar superioritatea sa este o bizară megalomanie de artist închis, ratat: în somn, el ar vorbi în limba poeziei, însă un blestem de neînțeleș îi interzice să audă și să rețină el însuși ce spune. Asta nu-l împiedică să se contrazică, reproducând mostre ale inspirației lui autoadmiratione. Iar într-un acces de sinceritate, să se plîngă că s-a sclerosat. Apele poartă duhul morții, moartea există deja, se caută pământ pentru înmormântarea sicriului unui copil, dar nu sînt lăsați deoparte nici lăutarii, nu e uitată nici măcar rivalitatea erotică, momentul limită nu solidarizează, „calmul” dur și meschin nu este, cum ar fi de așteptat, tulburat. Amenințarea diluviului, cită există, accentuează și mai mult laicul. Ichim cere lăutarilor să cînte un cîntec lumesc, pentru că „s-a săturat”. Evenimentul nu-i tocmai neobișnuit în acest spațiu, de altfel și el recunoscutibil, scenariul mental e scris dinainte. Apariția mistreților e un moment pe care realitatea nu întîrzie să-l „scrie”: mistreții sînt garantul vitalității. Încordarea aspră și euforia sînt polii psihologici între care viețuiesc personajele navelor. Rămîne doar o coincidență faptul că timpul istoric este el însuși un timp-limită: războiul al doilea mondial, consemnat, exterior, aici, cu o scrupulozitate „enigmatică”, exagerată: doar ne găsim atît de departe de Africa și de Rommel! „Rama” istorică, prin urmare, nu numai că nu este evitată, dar ea pare căutată cu tot dinadinsul.

La fel, încă mai surprinzător, în **Drobia**, unde mințile sînt „zburătoare” și „umblă cu basme”; timpul e din nou marcat, ne aflăm la zece ani după bătălia de la Mărășești. Războiul rămîne în proza lui Ștefan Bănulescu un reper obligatoriu. Or, războiul este, ca să spun așa, un concentrat istoric. Nefericirea acestei comunități este atunci augmentată. Economicul rămîne determinant, în această lume „falusocratică”. Paralel cu misterioasa căutare, răzbate clar ideea că femeia este înainte de orice bună de slugă. Din nou, istoria și războiul determină mișcarea epică, în **Satul de lut**. În absența bărbaților — stăpînii, ca la N. Breban —, un fost preot compromite sacrul, devine lăutar și promite să ajungă un artist de spiritualitate pînă. El scrie (deși e doar un virtual candidat la Conservator) un poem simfonic, în trei-patru părți, dintre care două îi sînt mai clare: împietrirea și elogiul pămîntului. Personajul îl substituie pe scriitorul însuși. E o **mise en abyme**. Proza lui Șt. Bănulescu e una a unui univers „sever”, al duri-

tații spaimei, bărbăției. Bizarul, misteriosul sînt, dacă nu explicate, oricum, bine înrădăcinate, atît în spațiu, cît și în timp. Tot în război se derulează **Vară și viscol**. De altfel, viscolul este o figură perlocuționară a războiului. Grigore Nereju este urmărit ca trădător. E un om de cîmpie și face parte dintr-un neam vechi și mîndru. Nereji sînt „dincolo de vreme”. Această atemporalitate este o formă de evaziune din istorie prin revoltă. În cîmpie, în neamul Nerejilor, femeile sînt bărbatoase. Mătușa Sofia este o „femeie tare”. Femeile bălții, în schimb, sînt feminine, într-un grad excesiv: ele sînt „iubețe”, adică prea suse. În lumea falusocratică, femeia are o singură alternativă: substituirea ori supunerea față de bărbat. Oamenii de aici sînt păgîni, spune primarul din Glava, „se închină la soare”. Milionarul, evocat în trecut — se vorbește de curtea lui, el lipsește — „vorbea cu cuvinte căutate”: nu-i și aceasta o erezie? **Masa cu oglinzi** se derulează după război. În mica lume, ca în aceea, mare, balzaciană, dictează banul „orașul (în care Mavrocordat e doar o stradă, n.n.) e plin de negustori avari și brutali”. Tartorele capitalist este Bazacopol. Tita își sacrifică iubirea, pentru Silvestru, alegînd averea. Ea nu este de-a locului, averea împămîntește, îi spală condiția de venetică. Marosin, generalul, se va încarna mai tîrziu, acum este doar o „zonă”, adică pămînt. Socialul este marcat ierarhic, justiția este slujnica economicului: Vasile stă trei ani închis, vreme în care se judecă, inutil, cu Necea. Săracii dau tîrcoale conacelor, se vorbește de reformă agrară. Prozatorul se apropie aici de un realism blamat, tezist. El ne spune că lumea aștepta schimbări radicale: „nu-mai legile dacă au să se schimbe, atunci e bine”. Omul „în afara de lume” este aici contradictoriul Ion Popescu, proprietarul „mesei cu oglinzi”, caricat și mitizat. În cadrul acestei mărunte existențe convulsionate, oamenii mai au răgaz pentru „întîmplări vechi”, un tinăr, Horațiu, scrie un jurnal, descoperind fără să vrea „că de sub condei scapă tocmai gîndurile pe care voiai să ți le așterni”. Tot din aceeași navelă vom afla de unde derivă straniu: el este așa numita perspectivă „din afară”, a „străinului”. Ceea ce este firesc, obișnuit, vine din interior. Problema credibilității rămîne, naratologic, una de scrutat cu multă atenție: este, cred, imposibil ca scriitorul să fie egal de imparțial cu reflectorii săi. Cît despre mituri, ele par să se nască din mitomanie, aceasta fiind generată de teamă. „Sfîntul adolescent” Caius (numit așa în deridere de decoratorul Bendorf) avertizează că „e periculos să rizi de poveștile cîmpului”. Dar temerea sa rămîne fără teme. Trecînd prin preajma regelui hîlar al cîmpiei, Constantin Pierdutul I-ul. „o namilă de praf” inofensivă, ce dispăre „gemînd”, cei trei prieteni (adolescentul Caius, sculptorul Martes, decoratorul Bendorf) cîntă fericiți, imuni la „basmele neroade”. Am putea numi ceea ce li se întîmplă lor: dezlegare de mit. Ea încheie navela. Nu o încheie, mai degrabă o deschide în chip neobișnuit. Dar să trec la **Gaudeamus**. Aparent, spațiul este schimbat. Dobrogeanul Eugen și omul din cîmpie Arhip sînt doi tineri ofiteri dezertori ce-și împărtășesc libertatea basmelor. Eugen e poet, Arhip îi va supraviețui și va fi naratorul. Prin el, Bănulescu își va dezvălui „poetica”, descoperită ulterior de comentatori: lui Eugen „îi plăcea să facă, cu o seriozitate de copil, jocuri frumoase, foarte ciudate uneori, dar mereu curate”. Vremurile tragice îngredesc imaginația: „acum n-am să imaginez prea mult”. „Nu mai e vreme de imaginat nimic” spune Arhip. Istoria cenzurează, prin urmare, imaginarul. Istoria, la timpul prezent.

ACEEASI vreme nefirească, potrivnică, întîlnim în **Vieți pro-vizorii**. E o vreme „anormală”, „de foamete și de război ne-terminat”. Numai că totul, chiar și istoria, trage la suprareal. Reapare aici contradictoriul Ion Popescu. Deși șters, în ochii semenilor, cu el, cum spune Miron Basarabescu, „s-a sfîrșit o lume”. „predestinat tragediei”, el este mistificat de ceilalți, respins de istorie. Dacă există un secret al omului, mai greu de aflat, secretul povestirii, crede Miron Basarabescu, ar fi timpul: „poveștile le fac copiii cu longevitate”. Miron apără secretul omului, pe care-l separă de „legendele stupide”. Prea

multe lecturi, legende, prea multă istorie? Inginerul Lăscăreanu stă și el într-o casă cu „ecouri (voci) întîrziate”. Legende și istoria nu sînt incompatibile, ele se susțin și, provocîndu-se, se „echilibrează” reciproc. Arta e silită la impuritate, altfel ar fi pîrtinitoare. Doamna Corvin, o desenatoare, face costume tragice cu o notă de comic. E amintită „linia ironică a talentului de costumieră a doamnei Corvin”. Revîndînd la exclusul de la istorie Ion Popescu, el dorește „să-mi recapăt identitatea”, găsind inacceptabilă condiția de a fi „o tristă absență de la istorie”. Înfîngerea de către istorie nu-l poate în nici un fel bucura. După seceta din 1945, Popescu dispăre, pînă în 1956, cînd revine și revendică, înainte de orice, casa. El a descoperit că infernul este calomnia și mistificarea. Ceilalți ne construiesc false biografii: „e absurd să ne cheltuim o groază de vreme pentru a infirma o viață imaginată creată prin aproximații străine nouă”. Omul este o ființă păcătoasă, ucisă de monotonia și claritate. Ion Popescu însuși mărturisește, după tot ce-a pătîit, că din istorie preferă epoca fanariotă, „cu confuziile ei încurcate în fantastic”. Istoria care ne-a lipsit, crede el, este tocmai o istorie care să fie obscură, adică saturată de enigmatic. Am avut o istorie tragică, brutală, inumană, deci văduvită de orice mister. Uimitor e faptul că acest personaj bănulescian tinjește tocmai după istorie: „Doamne, istoria, dacă este, nu vrea să mă primească”. Lumea autorului vede cum „un gol istoric se întinde”, ca la Băcovia, o altă mare sensibilitate a grotescului. În istoria aceasta caricaturală, negativă, obsedantă, dar mereu prezentă, rege nu putea fi altul decît Constantin Pierdutul. Un rege pierdut, „suveran al pustului”. O istorie negativă, asadar. Dar sacrul? Bineînțeles că lipsește, ori, dacă mai există, s-a ascuns, cum zice Eliade, în profan. Biserica pe roate, existentă încă două secole înapoi, creată de invazia tătară, ar fi un astfel de simbol al sacrului degradat în profan, prin intermediul istoriei.

Prin bătrîna doamnă Cuna Bogomileanu, Alexandru Lăscăreanu întrezărește o soluție „privilegiată”, extremă, utopică: la o vîrstă greu de știut, Cuna Bogomileanu „abolește” timpul (**Casa cu ecouri tîrzii**).

Așezată pe clare coordonate spațio-temporale, lumea **Cărții Milionarului** este o biată lume umilă, dar mîndră — fudulia sîracului intră în zestrea unui anumit „specific” —, autoinvestită la modul galant. Cafegiul Aram Teiguran o numește pe Iapa-Rosie „împărăteasa mea”. Pe de altă parte, sîntem și aici într-o „țară a hoților de cai”, care au ziuă lor de iertare. Într-o sărbătoare pînă din preajma Bobotezii. În „holomerii” Metopolis, Mavrocordat, Dicomesia există, plenară, Balcania. Burescul, bufonada, iată modul curent de a exista aici. Un brigand, Andrei Mortu, îl încoronează rege al unei insulte pe un cretin cu faimă de geniu. Limbajul nu se potrivește nici cu locul, nici cu oamenii. **Tel maitre, tel valet!** Pentru că nu fac istorie, nu ajung la fericirea și sănătatea acestei lumi, nu le rămîne altceva decît să-i închipuie mindra nebulă. Aparentele sînt contradictorii și fac imposibil de reconstituit esența. De adevăr, justiție, nici nu poate fi vorba. Minciuna stă și cu cerșetorul la masă, pentru că ea, întîi de toate, îi ține de foame. Se face cunoscută o lume alienată în înfrumusețare și idealizare, datorate absenței și îndepărtării. Măștile desfigurează chipurile. **Phantasia** consolează, imbată, e insatiabilă. Un minimum de istețime și de noroc ajung pentru a face din oricine orice. O castă de meseriași vanitoși se metamorfozează, prin mitomania naratorilor (un fals milionar, un improbabil general), în maeștri neîntrecuți. Ei sînt liberi, chiar foarte liberi, pe cauțiunea limbajului, a harului de a povesti. Povestea e un certificat în alb pentru adevăr. Ca în basme, tot ce se spune este: că de n-ar fi, nu s-ar povesti. Lectorul e interesat să urmărească pînă unde îi e permis povestirii să ajungă, gata să sprijine cu îngăduință orice formă de îndrăzneală. Nu pretinde să i se facă dovadă și nici nu crede că un croitor ca Polider e o „instituție filozofică” sau, Doamne ferește, un teolog al di-

Fotografie de Ion Cucu

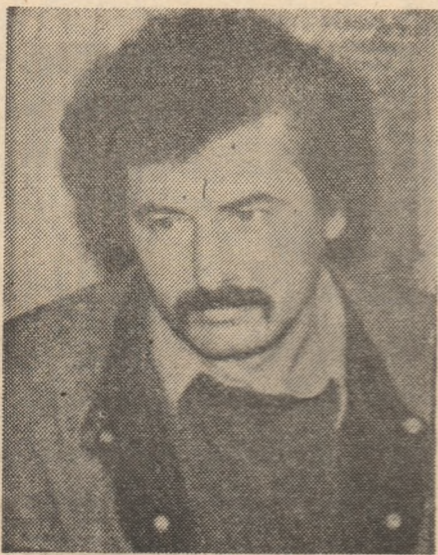
miei... El e doar un ins bizar, care „moralizează” pantalonii clientului, în absența acestuia. Probabil de teamă. E Havaet un descărcător, priceput la oameni și afaceri, guraliv și mobil, de ce să nu fie numit „filozof peripatetic”? Nu vreau să spun că minciuni și fraze-i totul, dar faptul că se supralicitează e îndubitabil. Naratorii au îndreptățirea lor, nu există cunoaștere decît prin imaginație.

ALUNGATĂ pe scara din dos a mitului eretic al „renașterii”, istoria rămîne încă obsesie și reper. O nouă geneză, prin re-avanșarea ficțiunii totale, se configurează ca o inocentă utopie. Precizarea primului narator, Milionarul (**Cartea Milionarului** are puțin timp pentru lucrurile care s-au mai întîmplat o dată sau de mai multe ori) rămîne o vanitate prea puțin onorată. Cartea aparține deopotrivă generalului Marosin, care se situează mult mai aproape de istorie, realizînd o dublă corupere: a fumului legendar și a fumurilor „logomaniace” ale Milionarului. Milionarul, încheie Marosin „cartea”, ar fi putut și el să fie „un bun general”. Numai că oamenii locului preferă satanismului istoriei pe acela al legendei. Tabuizarea înfricoșată a istoriei, păstrată în adîncul ființei lor, explică de ce, aparent ignoranți, în definitiv ei spun chiar mai mult decît știu. „Dicomesienii nu știau prea multă istorie, dar au trăit-o din tată-n fiu și nu o uitau ușor”, ne spune generalul Marosin. Este modul lor de a pedepsi o istorie care, la rîndul ei, i-a pedepsit. Iar raul cel mai mare, explică același narator din partea a doua a cărții, este că istoria a obnubilat sacrul, în triumful ei stupid. Istoria este reversul sacrului. Prima este prin excelență destructurantă, destabilizatoare; în măsura în care reușește să se sustragă ei — aici nu se întîmplă astfel — sacrul zidește, structurează. Rostul sacrului ar fi să pătrundă în totul, unind într-un sincronism omni-temporal. **Biserica pe Roate** este rezultatul hilar al acestei confruntări: „prostia istoriei”, e silit la adevăr cronicarul-general, devine incompatibil cu sacrul. Teologul Filip Lăscăreanu-Umilitul îl reprezintă departe de această lume închisă, din care el evadează, într-o istorie mai puțin nedreaptă și tragică, într-o lume mai luminoasă, departe de o „viață obscură”, de „păgini”, unde precarul nu transcede în bizar, iar acesta din urmă într-un fabulos eroi-comic. Generalul Marosin, totuși om al istoriei, „strateg” al memoriei și adevărului, explică, dar nu înțelege în sensul profund, fiind neîndoielnic lipsit el însuși de o conștiință sacră. Marosin îl apropie pe teolog de Milionar; mai mult chiar, Filip Umilitul este un Milionar mai grotesc, căutînd „oul de sub cuvînt” pentru a-l „da altora să-l clocească” și alegînd mereu „suzeala de vorbe”, ceea ce i se pare suficient pentru a-l suspecta de histrionism religios. Reîntors în spațiul pînă care l-a născut, marele bizantinolog va fi disputat de comunitatea întreagă (răpirea sa de către rude este ea însăși, o „epopee” comică), pentru a-l „negustori anii”, adică pentru a-l îngriji pînă la moarte, răsplată fiind aceea de a-l moșteni. Săracii dicomesieni! Aici, așa sfîrșește relația lor cu sacrul: deja, în această istorie blestemată, a cărei cruzime generează un capitalism primitiv, în chiar solul lor pînă, vai, cei din urmă ajung, înainte de sorocul apocaliptic, cei dintîi. Lumea lor, pînă la urmă împăcată repede cu destinul, trăiește iluzia că înșeală istoria, înfiind-o unei mitologii conjunctural-păgine.

Marian Victor Buciu

MARKUS LUPERTZ: Portret cu zimbet micenian (1986)

Dorin POPA

o dată pentru totdeauna

de câte ori nu am deschis increzător
fereastra în noapte
(și cine-a intrat și cine a intrat?)
o, dacă aş şti ce aşteptam
ce încă aştept !!

cuţitul rugineşte în rană
și noaptea își caută stingherită
în venele mele un loc
haotic indiferent confuz
vislesc fără de mine
— tristeţea inundă toate ieşirile

melancolia lumii peste melancolia
mea

se aşează
asemeni rugăciunii lui Iisus
peste rugăciunea muritorilor

o dată pentru totdeauna
de-aş scăpa

spaima-mi apropie lumi

nestinse chemări haotice surde
— spaima-mi apropie lumi —

înspre beţii de fiere se preling
fărimele vesele ale fiinţei

nu aud, o, nu pot să aud
cum stinsa mea putere
șovăie cu dalta infiptă în piept.
(surogatele aprinselor făpturi
cutreieră înspre aceleași porţi
sliinoase, viermuitoare)

și-n vreme ce vislesc pe ape
tulburi
un cor de nebuni îmi înalță un
imn
un cor de nebuni mă înalță la
cer

asurzitoare voci răsar din
adincuri
asurzitoare voci despotice
năvălesc

se aud pași iviți în goană
se aud pașii mei cum se
îndepărtează
de mine ca de iuda
ca de Dumnezeu

un urlat disperat pătrunde-n era noastră

cu mâini grosolane
se cercetează răni
degete imbecile
pipăie cu satisfacție
marginile delicate
ale prezentului...
și într-un colț
se-adună sinucigașii

un urlat disperat
pătrunde-n era noastră
când busuiocul
voia să înflorească

soarele nu încălzește casa mea

în clipa-n care plănuiam lumina
anume s-au deschis porțile

noptii
frații mei uciși m-au tras
deoparte
silindu-mă să mă închin

prin fum zăresc inima mea
îndepărtându-se
și-un strigăt desenez
cu gheara-mi pocită

alături nici o urmă
alături chipul meu
care nu-mi seamănă
alături toate s-au deghizat

nimeni nu-mi răspunde
nu-mi deschide nimeni

mă cufund în brațele
speranței absente

soarele nu încălzește casa mea !

praful și pulberea

„Este un vierme ascuns în Că-
min.”
(C. NOICA)

chiar dacă lucrurile sînt pătate
cu uimire văd :
se pătează încă

nimeni nu se oprește,
nu înaintează nimeni.

cîndva
pe aproape a trecut
un sunet curat
cei ce încă îl mai aud
se grăbesc să-l uite

brusc, infinitul ne îngăduie să-l (pre)simțim

între mine și cel care te-ar
putea iubi
Dumnezeu se arată uneori
împreună cu lucruri ciudate
ce fața lumii înnegresc

între mine și cel care
spre tine aleargă
sînt atîtea care stau nemișcate,
prevestitoare...
(cețuri urcă și coboară
— nu vreau să pipăi
ceea ce întrevăd !)

între noi, morții cu viii
împreună petrec
lumea aşteaptă, din nou,
să înceapă

între mine și cel care te-ar fi
iubit

abia mai pășești,
tu abia mai respiri
și ai un chip frumos
de amintire

plimbare veselă

tu întinzi mina
și apele se izbesc de maluri

iar bufnița scoate un sunet
scurt

linia ferată
este plaja cu nisipul
cel mai fin
dintre linii se înalță palmieri
piscinele-s droaie printre
halucinante traverse

tu întinzi mina
de parcă aş mai putea fi
salvat

natură cu zar (3)

nu-mi sînt de folos
invențiile meschine ale
secolului...

prăbușit în cascada lăcată
de apele veninoase ale
prezentului

am înaintat pînă acolo unde
nu te mai poți privi în față
fără să te cutremuri

atîtea m-au tulburat
atîtea m-au îmbătat
atîtea s-au mișcat în adincuri
fără să mă pot împotrivi...

și zac în ploaie
incanabil să iau o
hotărîre
incanabil să-mi întind
mina...

elegie

„Plînge un bărbat drept ca un
arbore.”
(MARIUS ROBESCU)

nici o veste nu ajunge
în casa
celui neîubit de sine

schimbătoare,
fructele lumii nu-l hrănesc
pașii lui mereu mai departe-s
de tot ce există
și-n apa melancoliei
fratele sinucigaș
se-arată mai trist
mai desgustat

ceasuri oprite în suflet îi bat

și fără speranță în lumina
speranței

petrece

subțire
subțire
firul care mă leagă
de viața mea

În absența lumii scăpare

teamă că, brusc, cineva
trage cearșaful

riul îngheață
gura ta este de ipsos
ne amintim ca pe o ironie
povestea uitării de sine

apropieri, îndepărtări
exproprieri

brusc
un străin ridică cearșaful
și-un ochi
cit o copilărie renegată
privește
și-alunecăm sugrumați
în absența lumii scăpare

13 martie

femeia care-mi vorbea de
principii
în timp ce se dezbrăca de ele
mă făcuse pentru o clipă să
cred
că te poți furișa din tine însuși
că te poți privi conciliant
ca pe-o țară din lumea a treia

și aproape în glumă am aflat
că jocul nu era regizat
că drumurile nu pot fi șterse
cu buretele
— chiar dacă nu mai vrei să le
urmezi —

că nu poți spune: am glumit
și totul să dispară
în timp
ce-ți tragi pălăria pe frunte

și dacă totuși dispare
înseamnă
că orice haină ți se potrivește

LOTHAR BAUMGARTEN : Fără titlu (1985)

„În exil și în țară, literatura are o singură patrie: Limba”

— „Exilul este o situație limită, de loc spectaculară, în care încercarea e de fiecare clipă, clipă ce trebuie trăită decent, cu vorbe mărunte și atitudine exemplară, pentru că ești martor și martorii sînt obligați să-și păstreze cuvintele mari și fîpetele pentru cei în numele cărora mărturisesc și cărora le sînt hărăzite alte suferințe, infinit mai grele. Exilul poate lăsa omul neînșelător pentru situații excepționale, neschimbat în ființa lui dinainte, provocîndu-i doar neplăceri prozaice — a lua viața de la capăt — și nostalgii inevitabile, — dar pe altul îl poate transforma pînă la regăsirea esențelor celor mai adînci. Dar exilul românesc? Este el unitar? Cum se configurează din punctul dumneavoastră de vedere? Ce poate face un critic literar aflat în exil pentru a corecta configurațiile nefericite ale exilului?

— Bineînțeles că exilul românesc nu este unitar. Cu o durată de peste 40 de ani, cu valuri succesive, cu motive diferite (politice, culturale, economice, existențiale) provenind din structuri sociale diferite, exilații nu numai români ci din tot Estul și Centrul Europei au cumulat deosebiri, nu asemănări. Chiar din citatul pe care-l dați se deslușește că o situație-limită ca exilul poate fi trăită pe portative diferite, uneori diametral opuse. Exilului în general nu i se poate cere o oarecare omogenitate decât în momente excepționale când are de manifestat public împotriva regimului de care unii și alții au fugit. Culpabilizarea exilului românesc la care asistăm, în vremea din urmă, în unele publicații din țară, corespunde cunoscutului sindrom al „salamului cu soia”, înălțat, de data aceasta, la nivel intelectual. Nu există, din fericire, o unicitate a exilului românesc. Defectele ce-i sunt reproșate pot fi detectate în toate celelalte exiluri. La Ruși, în orice caz, mult mai vizibile decât la Români. Un critic literar n-are un rol special de jucat în acest context. Poate doar de a face față veștelor ce-și inchipuie că dacă n-au fost publicați în țară nu era din lipsă de talent, ci din pricină politică. De a insista asupra unor impoșturi. În rest, nu doar criticul literar, ci orice om lucid, trebuia să deosebească între ceea ce în exil ținea de opțiuni politice diferite și ceea ce, prin infiltrări înmulțite din 1977 încoace, era dictat

direct de București, detectând fișuicile și grupurile manipulate de Securitate. O manipulare care se întreținea de către Centru nu neapărat prin arginți, ci profitând, cele mai deseori, de frustrări și vanități. Vanitatea, mai e nevoie să stăruim?, nu este doar a velleitilor, dar și a scriitorilor autentici. Cred că actualele polemici între mai mult sau mai puțin exilați, adăpostite în presa din țară, oglindesc destul de clar acest lucru. Nu înseamnă că le găsesc cu totul inutile. Dimpotrivă: alegerea apelor care nu se produce încă în țară, cel puțin printre exilați, oricum mai obișnuiți cu libertatea în expunerea de idei, se schițează prin acest aport, în aparență de pură gâlceavă, al exilului. Acestea fiind zise, exilul — unic în istoria României și ca proporții și ca durată — merită să fie îndelung studiat sub toate aspectele lui. Deocamdată, dacă ne întoarcem spre literatură — nu văd care ar fi problema. În exil și în țară, literatura are o singură patrie: limba. Integrarea scriitorilor din exil, — cîți sînt — în literatura română ar trebui să se petreacă firesc, fără priorități față de cea din țară, dar și fără a suferi de tratamentul rezervat rudelor sărace.

— Cum și cit poate restaura criticul (nu doar literar) aflat în exil tabla valorilor autentice din propria țară? Prin ce mijloace?

— Într-o scrisoare către Basil Munteanu, Tudor Vianu îi amintea de felul în care un moralist francez definea rolul intelectualului ce privește de departe evoluția țării lui. Formula merită să fie reținută: „posteritatea contemporană”. Geografia ia aici locul timpului. Distanța îngăduie stabilirea unei alte table de valori. Mai rămîne, evident, de văzut dacă ea va corespunde cu adevărat judecății posterității.

— „În țările și partidele comuniste, tot stalinistii sînt aceia care destalinizează”. Ce ați putea adăuga (ori modifica) la această propoziție cu gîndul la România prezentului?

— Întreaga propoziție se cere modificată. În România, Decembrie '89 n-a dat semnalul unei destalinizări, unei liberalizări, ci al democratizării. Destalinizarea a fost doar o virgulă, descătușarea, decolonizarea din 1989, un punct pentru toate țările satelitate de Moscova. A fost sau ar fi trebuit să fie. În România se mai agață de putere co-

muniști care se încăpățânează să confunde '89 cu '56 sau '68. Acești „oameni-cărlig” (sintagma e, a unui artist rus pe vremea dezghețului hrușciovist) se înșeală de epocă. La ireversibilitatea fenomenului care ne-a proiectat înspre democrație, trebuie însă vegheat cu grijă. Chiar dacă timpul joacă în favoarea democrației de tip occidental, unii o mai decrețiază pe a noastră „originală”. Timpul n-are acum răbdare pentru astfel de epitețe. România riscă mult îngăduindu-le.

— „Totdeauna mi s-a părut că o elementară decență ar trebui să împiedice pe copiii unor părinți iluștri să se ocupe de opera lor. Cîteva amănunte de ordin duios sau intim nu îmbogățesc real istoria literară, iar o judecată estetică asupra operei, nu pare la locul ei cînd legături prea strînse de familie riscă să întunece o elementară obiectivitate”. Credeți într-adevăr că „discursul îndrăgostit” parazitează istoria literară? Biografia nu ne spune chiar nimic despre creația unui scriitor? Nimic nu „transpiră” în viața din operă? Dacă nu, de ce am vorbi despre comportamentul moral al artistului în loc să ne rezumăm la text?

— N-am pomenit de „discursul îndrăgostit” în general, ci în ceea ce mă privește. Saturată probabil de ivirea atîtor soții și atîtor descendenți „abuzivi”, cărora o filiație celebră le ținea loc și de atitudine și de o vocație personală. Cei și cele care transformau un astfel de „discurs” într-o carieră. Bine înțeles că biografia spune mult despre creația unui scriitor sau unui artist. O prefer semnată de un străin. Nu înseamnă că m-am întâlnit cu tentația de a-mi aminti de detalii privindu-l pe Eugen Lovinescu. Că, uneori, nu i-am cedat. Și că nu voi recidiva. Nu în spațiul unui interviu pot însă desena un portret al tatei, din orice perspectivă ar fi.

— S-ar părea că, după un mic ocol, actuala vîrstă a contemporaneității ne readuce — ca și eval mediu, dar cu alte mijloace — la o vogă a oralității și auditivului. Are asta vreo legătură cu opțiunea dumneavoastră pentru o carieră critică radiofonică? Ce raport se stabilește între scris și oral în opera dumneavoastră?

— Voga oralității n-are nimic de a face cu cariera mea radiofonică. Radioul mi-a îngăduit doar, prin undele sale scurte, să fiu prezent în singurul loc din lume care mă pasiona din clipa în care-l părăsisem: în România. Dar textele fiind scrise înainte de a fi citite nu văd prea bine care ar putea fi raportul lor cu oralitatea. Poate, doar, instinctiv, discursul tindea spre claritate, spre concizie. Ascultarea nu-ți îngăduie delicioile lecturii: revenirea spre o frază care nu e imediat descifrabilă. Prin nuanțări excesive sau prin lungimi intolerabile. De fapt, nu eu pot să-mi dau seama de acest lucru ci acela căruia îi este redat acum textul scris. Cititorul — și numai el — poate detecta consecințele acestui tip de „oralitate”.

— Ați realizat, de-a lungul anilor, numeroase interviuri, convorbiri, mese rotunde. Nu vă gîndiți să le adunați într-unul (sau mai multe) volume? Privilegiați — afectiv sau în alt mod — eseul critic în raport cu alte forme de expresie (bunăoară, interviul)?

— Evident, n-am păstrat toate interviurile, dialogurile, mesele rotunde, din atîția ani de activitate radiofonică. Unele — pe care le mai am — vor fi poate publicate mai tîrziu. Deocamdată, dau prioritate volumelor următoare din *Unde scurte*, acoperind perioada 1971—1989. Nu pentru că aş privilegia eseul critic (deși în principiu merită să fie), dar în măsura în care aceste texte sunt deja scrise. Și le con-

sider un aport (oricît de modest ar fi el) la „posteritatea contemporană”. Or, un anume tip de literatură s-a încheiat, că o vrem sau nu, în 1989, odată cu răpunerea totalitarismului. Ce va rămîne, cât va rămîne, din literatura forfecată de cenzuri, bîntuită de frici, cultivând curajul sub forma aluziei, contînd pe complicitatea unui cititor supus aceleiași mizerii fizice și morale ca și autorul? — aceasta va fi marea întrebare a anilor ce vin. Ar trebui încă de pe acum să fie a noastră. Singura ambiție pe care o au *Unde scurte* este de a constitui o parcelă din răspunsul care ne aparține tuturor, și celor de acum și celor de mâine.

— Dacă ar fi să scrieți o *Istorie a marilor demisii morale din literatura contemporană a României ce autori v-ar furniza materia pentru capitolele ei?*

— Prea multe nume. În cadrul succint al interviului e oșos de a stabili o astfel de listă. Și nu voi scrie o *Istorie a demisiilor*. Deși n-ar fi poate inutilă pentru a preîntîmpina demisiile în curs care nu mai au niciuna din scuzele terorii ce pot fi invocate pentru predecesori. Demisiile actuale fac parte probabil din reflexele genuflexiunilor dobîndite de-a lungul unei jumătăți de veac. Rămîne doar să sperăm că nu vom mai fi — și unii și alții — obligați să lucrăm mereu la „antologii ale rușinii” pe care vremurile de azi nu mai au cum să le justifice. Dacă sub totalitarism era nevoie de curaj pentru a nu obloji minciuna și a nu o perpetua, acum o coloană vertebrală dreaptă a scrisului nu mai implică sacrificii. Cu atît mai uimitoare apar cedările unora care au rezistat la rău și se prăbușesc — sperînd ce favoruri? — cînd se bucură de libertatea de a fi ei înșiși, fără riscuri. Prăbușirile de acum îmi par, din acest punct de vedere, mai grave decît demisiile de ieri și de alaltăieri.

— Doamnă Monica Lovinescu, „De moralisti epoca noastră duce atîta lipsă!” Sînteți un moralist? De ce? De cînd?

— Nu sînt un moralist dacă prin moralism se înțelege o atitudine care tinde să facă din morală „un absolut comandînd tot restul”. Un singur „păcat” mi s-a părut intolerabil: acela prin cuvînt. Nu cred că scriitorul dispune de două feluri de cuvinte, cele prin care minte, și cele prin care se exprimă pe el însuși. Unele, pentru ziar, laudă și schimonoseli oficiale, altele pentru „operă”. Dovadă: cernelurile se amestecă: curtenii care au bătuț și li s-a deschis la porțile comunismului au văzut ei înșiși cum pata aceasta de sînge intelectual se întinde pe paginile cărților. Pentru a ne opri doar la marii noștri scriitori, opera majoră și-au semnat-o înainte de marile cedări: *Istoria literaturii* lui Călinescu, *Cuvintele potrivite* ale lui Arghezi, teatrul lui Camil Petrescu. Că Villon ar fi furat — poate și mai rău —, că Oscar Wilde s-a văzut condamnat pentru moravurile sale într-o epocă rigidă, tot ceea ce un „moralist” în sensul dîntăi al cuvîntului (și nu în cel strict literar ilustrat de moralistii francezi), că un scriitor sau altul a fost imoral din punctul de vedere al moralei curente, nu m-a interesat niciodată. Faptul însă de a-și fi îngropat talantul — în cazul acesta, cuvîntul — sub noroiul plecaciunii, da, „Morală” de acest tip aparține pentru mine esteticului. E singura, în orice caz, pe care am practicat-o.

Interviu realizat de
Ovidiu Pecican
noiembrie 1991

Concurs de alergare în saci

Inflație, copii vinduți, exil,
Șomaj la fabricile de hirtie,
Vom vinde versurile vechi la kil
Și versurile noi nu le-om mai scrie

Gunoiu-n saci săltînd vioi la vale
Tasate zile — nou transport de zgură —
Doar pacienți, nu doctori, în spitale,
Un fel de foame-a lipsei de măsură,

Un Midas care schimbă totu-n gumă
De mestecat, incît te vezi lipit
De gingii care mestecă în glumă
Chiar clape de pian și le înghit

Și noi în sacii străvezii, legați la gură,
Cum alergăm s-ajungem unde-o fi —
Dar fără saci atîta umplutură
Oare-ar mai ști să umble într-o zi?

Grete Tartler

Morala și paradoxiile ei (II)

S E ȘTIE CĂ, la Kant, morala este strâns legată de speranță, iar această legătură derivă din însăși epistemologia kantiană. Deoarece realul (sau prezentul) nu poate fi cunoscut în esență sa (lucrurile în sine) înseamnă că există, trebuie să existe ceva în care să credem. De aceea, speranța — susține filosoful — este „în ordinea practică și față de legea morală ceea ce știința și legea naturală sunt în ordinea cunoașterii teoretice a lucrurilor”. Această speranță nu se orientează spre viața viitoare: virtutea e bună aici, pe pământ, în viața aceasta. Dar ea este bună numai în măsura în care este dezinteresată: ea trebuie să fie practică și nu conform cu datoria (cazul negustorului care este cinstit din interes, pentru a nu-și pierde clienții), ci din datorie, adică independent de orice speranță de răsplătă, din pur respect față de legea morală.

După cum remarca un comentator, această lege constituie pentru Kant însăși rațiunea care legitimează în noi: a te supune datoriei, înseamnă a nu te supune decât ție însuși, a fi autonom. De unde, concluzia: singura virtute este aceea de a fi liber. Dar aici apare paradoxul autonomiei: nu devii cu adevărat liber decât eliberându-te de toate pornirile interesate ale euului, așadar numai eliberându-te de tine însuși: nu te poezi pe tine în mod autentic decât atunci când încetezi să-ți aparții.

Paradoxul este dublu, dacă urmărim raționamentul lui André Comte-Sponville: această morală kantiană a speranței implică, de fapt, o datorie disperată. Iată mersul ideilor filosofului francez: „Acestă datorie (devoir) de fapt, pe care se bazează întreaga morală, această datorie austeră, care se impune fără a se duce, care poruncește fără a amenința, această datorie dezinteresată, cum zice Kant, care nu așteaptă nimic, nici plăcere, nici recompensă, care nu se teme de nimic, nici de pedeapsă, nici de blam (căci plăcere, recompensă, pedeapsă sau blam n-ar putea să producă decât imperative ipotetice, care nu sunt decât reguli de prudență sau de abilitate, și niciodată, nici cel mai mărunț imperativ categoric, care singur el este moral în sens riguros), — această datorie, așadar, ce este altceva, într-un cuvânt, decât o datorie disperată? (*Vivre, Traité du désespoir et de la béatitude*, vol. 2, P.U.F., Paris, 1988, p. 42).

Dar oare avem într-adevăr de a face cu un paradox? O morală a disperării, implică ea teza — de altă ori reproșată lui Kant — că a-ți conserva viața n-are nici o valoare morală? Filosoful susține că „majoritatea oamenilor țin să trăiască în speranța plăcerilor ce vor veni”, adică ei „și conservă viața conform cu datoria, fără îndoielă, dar nu din datorie”.

Este sigur că, pentru Kant însuși, nu se pune problema de a considera disperarea ca o virtute sau ca prima virtute: disperarea nu e decât o formă de tristețe, deci un sentiment — în terminologie kantiană — patologic. Moral este să continuăm a trăi în pofida disperării, adică nu pentru că am aștepta cine-știe-ce de la viață, ci pentru că a ne conserva viața este o datorie. Iată de ce, viața cea disperată — și numai a lui — e în sine

însăși virtuoasă. Dorința oricărui om de a fi fericit, dorința legitimă, nu poate fi luată ca principiu al voinței, fără a distruge complet moralitatea. A fi cinstit pentru a fi stimat (sau de frica închisorii), a fi bun pentru a fi iubit (sau de frica singurătății), a fi pios pentru a fi mintuit (sau de frica iadului). — toate acestea nu denotă virtute morală, ci prudență sau abilitate, — adică o formă de egoism.

Se poate vorbi, desigur, de un pesimism moral la Kant: omul, rău de la natură, e pradă unui rău radical (căderea în păcat); iar inima omenească e atît de inegală și precară în pornirile ei, încît ne putem întreba dacă în lume există cu adevărat vre-o virtute veritabilă. Kant declară: „atunci cînd e vorba de valoare morală, esențialul nu constă în acțiunile care se văd, ci în principiile interioare ale acțiunilor, care nu se văd”. (Fundamentele ale metafizicii moravurilor, p. 112). Dar concluzia e, pentru Kant, optimistă: e destul ca virtutea să fie posibilă, pentru ca ea să constituie o datorie, și vice versa. „Du kannst, denn du sollst” devine: „Trebuie, deci poți”, și formează regula supremă.

Așadar, grija pentru păstrarea vieții e lipsită de orice valoare intrinsecă, iar maxima unor oameni care o cultivă nu are nici o valoare morală: e un simplu efect egoist. Dar atunci ce anume poate să facă din viață ca atare un merit moral? Răspunsul lui Kant este „d'une clarté sévère”, zice comentatorul său francez: „le désespoir”. Iată textul kantian în sprijinul acestei afirmații: „În schimb, dacă contrarietățile și o suferință fără speranță i-au luat unui om orice gust de a mai trăi, dacă nefericitul își dorește moartea și totuși își conservă viața fără a o iubi, nu din înclinație, nici din teamă, ci din datorie, atunci maxima sa are o valoare morală”. Comentînd acest text aproape inuman, André Comte-Sponville scrie plin de înțelegere: „Altfel spus: a trăi e o datorie pentru toată lumea (sinuciderea e o greșală, după Kant), dar nu este o virtute decât pentru cel care nu mai speră nimic de la viață. Să meditam îndelung despre cită suferință a trebuit să îndure Kant — suferință și plictis — pentru a ajunge să poată gândi în felul acesta: că disperarea este condiția posibilității unei vieți în ea însăși virtuoză” (Ibid., p. 44).

În general, dacă am fi dispuși să punem în evidență tot ceea ce contrazice o înțelegere comodă, plină de bun simț și confort, a lucrurilor, am putea susține că toată doctrina morală a lui Kant este plină de paradoxiuri. Într-un anumit sens, ceea ce s-a numit rigorismul kantian implică, aproape cu necesitate, șocul la adresa mentalității noastre călduțe. De pildă: cel care nu respectă legea morală decît „pentru alte motive decît legea însăși”, „chiar dacă ar săvîrși numai fapte bune — zice Kant — este totuși rău”. De ce? Pentru că legea sa nu e datorie, ci speranță: această speranță care este „le pousse-au-crime de l'humanité”, și care, ca mobil, este contrară virtuții. Marele filosof numește mizerabil pe cel ce-și îndeplinește datoria „fie de frică, fie în speranța unei recompense”. Comentariul lui Comte-Sponville vine să pună punctele pe i: „Așadar, încă o dată, cel

Sonete.

Nenorocit noroc de-a fi iubit

Nenorocit noroc de-a fi iubit,
Iubind în veci să nu i-o poți tu spune,
Singur să-ntinzi tu brațele nebune,
Să le-nclăștezi pe pieptul ostentit.

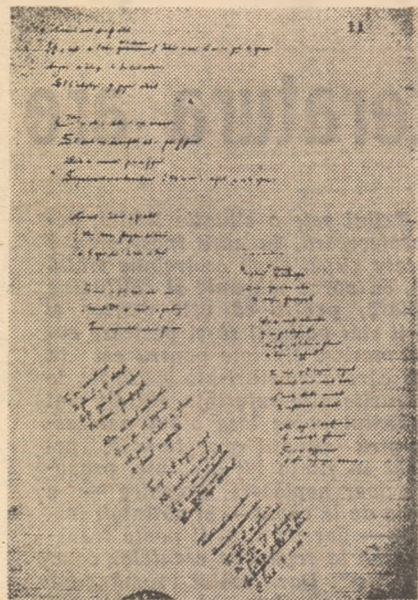
Totuși în ochii-i dulci să vezi minune,
Să vezi cit ai putea fi fericit
Dacă-un moment pe ea ai fi găsit
Cu tot ce are-n suflet ea a-ți spune.

Nenorocit: iubind să fii iubit
Și totuși numai stringerea de mină
Să-ți spuie „da” la cite ai dori,

Pe cînd, cu fața rece, ochii reci,
Ascunde tot ce sinul ei păstrează,
Tăcere impunîndu-ți chiar pe veci.

E UN SONET nedesăvîrșit: terțienele par să reia, repetitiv, catrenele, iar versurile 10 și 13 nu respectă regula rimelor. Dar cîteva merite nu lipsesc: un anumit aer de irmos innobilat: Nenorocit noroc de-a fi iubit — Nenorocit: iubind să fii iubit, o anumită candoare a supunerii și așteptării; iar în ultima terțină mina poetului devine la fel de fermă ca în cele mai bune sonete.

Poezia face parte din categoria poemelor de iubire în care iubirea e silită să tacă. Dar schema nu e chiar atît de simplă, iar acesta este încă un merit al sonetului. Nu este vorba de o dragoste neîmpărtășită, cel care vorbește aici se știe iubit, că are noroc

cul acesta. Și nici iubita nu e mereu atît de severă, dă semne că pare a sovîi*, că se reține doar dintr-o toană sau așteptînd cine știe ce prilej. Doar în ultima strofă apare aspră și decisă, interzicînd definitiv orice confesiune. Și de aceea e nenorocit acest noroc al unui om care iubind în veci este silit să tacă chiar pe veci, sau numai crede asta într-o clipă rea.

*) Sint dator să semnalez aici lecțiunea hotărît greșită a lui Peressicius a versurilor 10-13: *Și totuși, [nici o] stringere de mină / Să-ți spuie da / Și cite ai dori / Pe cînd în fața rece ochii reci / Ascunde tot ce sinul ei păstrează* (OPERE, III, p. 137).

ce este cîștit din interes sau generos din amor propriu... aceștia sunt les tuffes de la moralité, iar cel care ar fi virtuos pentru a deveni sfînt: nu va fi nici una nici alta”. (Ibid., p. 46).

PENTRU a ne mișca, încă, pe tărîmul paradoxurilor, de ce n-am considera ca o contradicție revelatoare însuși faptul că, la Kant, morala fondează religia, și nu invers?... Mersul argumentelor, arhicunoscut, e următorul: Kant nu împărtășește opinia că am putea spera ca, într-o bună zi, mintea omenească să ajungă la demonstrarea evidentă a celor două propoziții cardinale ale rațiunii pure: că există un Dumnezeu, și că există o viață viitoare. „Eu sunt de părere, în plus, că lucrul acesta nu se va întîmpla niciodată” (Critica rațiunii pure, p. 500). Dar tocmai acest fapt întemeiază morala. Cum? Iată cum: dacă noi l-am cunoaște pe Dumnezeu, noi n-am putea evita să ne fie frică de el, am fi mereu prizonieri ai speranței, și astfel n-ar mai exista disperarea practică, nici morala. Este conținutul secțiunii ultime, a IX-a, din Critica rațiunii practice, secțiune considerată de

către unii ca fiind atroce, ca fiind o pagină sinistră, și care spune așa: să presupunem că „Dumnezeu și eternitatea, cu reabilitarea lor majestate, ar fi fără încetare în fața ochilor noștri”; atunci, orice „transgresare a legii ar fi fără îndoială evitată, ceea ce este poruncit ar fi totodată îndeplinit”: deci toate faptele noastre ar fi legale, dar ele nu ar fi nici decum morale. Căci numai ignoranța (necunoașterea rațională a celor două „propoziții cardinale”) permite existența moralei. Abisul rațiunii spune: nu există virtute fără disperare practică, nu există disperare practică fără disperare teoretică. De aici, necesarmente, fundarea religiei: dacă la întrebările: „ce pot să știu?” și „ce pot să fac?” nu există răspuns, la cea de a treia — „ce-mi este îngăduit să sper?” — răspunsul este: totul; iar acest răspuns constituie însăși religia, „o religie cristalizată în întregime în jurul speranței” (Cf. Comte-Sponville, op. cit., p. 50). În prefața la Critica rațiunii pure, Kant va scrie: „A trebuit deci să abolesc știința, pentru a obține un loc pentru credință” (p. 24). Aceasta înseamnă că ceea ce omul nu poate spera să obțină în ordinea teoretică (accesul la lumea suprasensibilă) el poate spera în mod rațional să obțină în domeniul practic, adică moral. Rațiunea, după Kant, poate spera mai multă fericire, adică să atingă în fine, prin credință, acele obiecte care, cînd vrea să le cunoască, i se derobează: Dumnezeu, viața viitoare, libertatea. „Este primul paradox al criticismului, subliniază comentatorul francez: disperarea teoretică (inevitabila noastră ignoranță privind lucrul în sine) permite, ea singură, speranța religioasă” (Ibid., p. 52).

Vol aminti, în treacăt, al doilea paradox al criticismului, acela care implică fundamentarea religiei prin morală, și nu invers. Iată-l: morala este, în același timp, disperare (în principiiul său) și singurul fundament posibil al speranței. Există, aici, vreo contradicție? Deloc. „Deoarece morala există independent de orice speranță (disperare practică: nu există morală teologică sau întemeiată pe speranță), tocmai de aceea ea este în stare, fără a cădea într-un cerc vicios, să întemeieze speranța (speranță religioasă: teologie morală)” (Ibid., p. 53). Altfel spus: pentru că morala nu este religioasă (în principiiul său), ea poate întemeia religia (ca scop al său). „În felul acesta, scrie Kant, legea morală conduce, prin conceptul de bine suveran ca obiect și țintă finală a rațiunii, la religie” (Critica rațiunii practice, p. 138). Grație moralei, a cărei formă cea mai pură este morala creștină, „noi putem spera că, acționînd atît de bine pe cit ne stă în putință, ceea ce nu stă în putința noastră ne va veni ulterior dintr-o altă parte, fie că știm sau nu în ce fel...” (Ibid., p. 137).

Tudor Lavric

Ștefan Aug. Doinaș

„Delirul”, în 1977 și în 1992

D ACĂ alte mutații pe care le-au adus sau trebuiau să le aducă evenimentele din decembrie optzeci și nouă sînt mai greu de conștientizat, scara valorilor cultural-literare s-a vădit în schimb hipersensibilă, fiind poate una dintre cele mai subrede edificii ale unei societăți. N-am pretenția de a fi cel dintîi care s-a întrebat unde și-ar afla loc, pe această scară clătinată, un scriitor cărui l-au fost imputate compromisiurile și admiratele acte de curaj, ca Marin Preda. Întrebarea s-a jvit din nou la restituirea romanului său din 1977, unul din ultimele, rămas cu volumul al doilea în stare de promisiune etern nesatisfăcută: pe de altă parte, un „retour au premier amour” în mijlocul carierei publiciste spectaculoase a editorului, Ion Cristoiu, contestat sau admirat odinioară, în nici un caz neglijat, ca editor al lui Preda.

Conținutul romanului, prea cunoscut (experiența lui Paul Ștefan, prins și maturizat în vîrtejul Capitalei și al ascensiunii legionare, nu este prin nimic semnificativ modificat în această „ediție necenzurată” care „restituie cititorilor manuscrisul inițial al romanului” (vezi Nota asupra ediției, în pp. V-VI). Capitolul despre Stalin, un „caz” în restituirea lui Marin Preda, apărut mai întîi la începutul anului 1990 într-un număr al *Cajetelor critice*, își ocupă locul, undeva, spre finalul romanului, în ediția fidelă primei varian-

te. În paginile de confruntare dintre Iosif Visarionovici și Nadejda Alilueva am remarcat (ancorat în orizontul de așteptare pe care ni-l impune genul literar) abia în ultimul rînd valoarea de document istoric (cu toată întrefeserea unui pasaj din Mein Kampf despre planurile expansioniste ale național-socialistului Hitler, cu toată determinarea precisă în timp — ne situăm în momentul invaziei naziste în Rusia). În primul rînd, le socotesc la un nivel antologic prin tensiune, prin studiul fiziologic, străin de orice pudoare, al reacțiilor umane. Episodul are putere deplină de a se susține detașat de corpul operei.

Revenind la roman, scena care, și ea, l-a făcut celebru pe Marin Preda, acum „cenzurată” (capitolul despre tinerețea revoluționară a lui Nicolae Ceaușescu; nu e prima dată cînd I.C. lasă deoparte ceva neconvenabil pentru imaginea pe care ține s-o ofere), era o practică nu tocmai insolită. Să ne gîndim numai la Petru Dumitriu, caz special, discutat nu de mult chiar în revista unde apar rîndurile de față...

De aici pornind, s-ar putea extinde discuția asupra mecanismului temut numit cenzură, la noi nu foarte rigid. În loc de o disidență cu anvergura celei din Ungaria, Polonia, Cehoslovacia sau chiar Uniunea Sovietică, în loc de samizdat, la noi legea nescrisă pare să fi fost, cel puțin pentru scriitorii cu nume, tir-

gul, orientatul compromis. Întrebarea de care nu scăpăm este următoarea: cum se justifică, în cazul *Delirului*, restituirea, dacă episoadele înlăturate la publicare, sau cele intrduse concesiv, nu schimbă esențial acțiunea? Ne place s-o spunem sau nu, *Delirul* este un roman cu tendință (ar fi o neîngăduită obtuzitate să nu depășim nivelul superficial al acțiunii), iar pentru tendință, prăbușirea unor figuri istorice legate de momentul acțiunii, capitolului despre Stalin nu-i poate fi contestată, cred, relevanța.

Este evident că în 1992 nu poate fi savurată în actul de reabilitare a lui Antonescu sau în figura bîntuită de complexul manipulativ pe care o arată Stalin, dulceața fructului oprit, ca în 1977. Dar... Jan Starobinski surprinsese, în imaginea „oel vivant”, ceea ce eu consider trăsătura cea mai prețioasă de dobîndit pentru un critic literar: anume, o vedere/viziune asupra operei mai presus de momentul percepției, capacitatea, în cazul *Delirului*, de exemplu, de a plonja în momentul primei apariții (cînd, într-adevăr, remodelarea unor figuri tabu ale istoriei contemporane era un act de curaj) și destulă flexibilitate pentru a nu rămîne acolo...

Un poet mistic

E DITURA Albatros a publicat, în colecția „Cele mai frumoase poezii”, o antologie din versurile lui Daniel Turcea, *Iubire, înțelepciune fără sfârșit*, îngrijită de Valeriu Cristea. Antologia cuprinde poeme din volumele *Entropia* (1977), *Epifania* (1978), un ciclu de postume intitulat *Poeme de dragoste* și o serie de inedite.

În prefața de șapte pagini, pe care i-o dedică lui Daniel Turcea, Valeriu Cristea vorbește mai mult despre sine, încercând să se înfățișeze ca bun creștin ortodox. Cuvântul înainte lasă impresia lipsei de preocupare în ce privește introducerea cititorului în lumea poeziei lui Daniel Turcea. Nu voi face nici o apreciere în privința selecției poemelor, dat fiind că îngrijitorul ediției a fost conștient de spațiul restrâns al antologiei.

S-a vorbit, în legătură cu poezia lui Daniel Turcea, de un ermetism barbian. Critica a înclinat să-l considere un ermetic pe Daniel Turcea, grație vocabularului în mare parte exotic și matematic. Însă nimeni nu s-a aventurat cu interpretarea mai departe. Căci dacă poezia lui Ion Barbu poate fi descompusă în unități logice și analizată ca atare, versurile lui Daniel Turcea nu permit acest demers, pur și simplu pentru că nu își propun așa ceva. Nu descifrarea unei filosofii e esențială în poezia lui Daniel Turcea, ci fascinația discursului, ceremonia spunerii. Poetul oniric se apropie mai mult de Ion Barbu din *Uvedenrode* decât de cel din *Joe secund*. El mai aduce în vecinătatea poeziei barbiene limbajul, întotdeauna cu grijă ales, ca dintr-un depozit special. Numai cuvintele privilegiate, „poetice” coboară în versurile lui Daniel Turcea. În urma unei selecții prealabile, care a stabilit că ele sînt potrivite pentru această descindere. Există, în poezia lui Daniel Turcea, un cult aproape mistic pentru cuvînt, care poate face din acesta un tabu: „fiecare cuvînt e o intrare în labirint / de aceea refuz să-l descriu”.

Cuvintele se atrag unele pe altele prin sonoritatea lor exotică, bizară, într-un discurs întotdeauna ceremonios, plin de

fast, întocmai ca într-o slujbă bizantină. Nu neapărat ceea ce exprimă aceste cuvinte e important, ci spectacolul desfășurării lor în poem. Discursul e adesea retoric, ca o notă suplimentară la atmosfera de ceremonie. Spectacolul lexical pe care îl oferă versurile sale dovedește că Daniel Turcea a înțeles pe deplin rostul poeziei care, cu expresia unui poem american, „nu trebuie să-nsemne, ci să fie”.

Daniel Turcea aduce în poemele sale topoi exotici din geografii imaginare, însă fără a viza sensuri ascunse. Tara Sin (China), Tara Yemen, muntii Ararat decorează exotic o scenă pe care cuvintele se desfășoară în construcții fascinante. Sintem puși parcă în fața unei poezii de inspirație psihedelică: „ceai și pagode de xilofon / fructele răcoare alba / atomii în litere chinezești / ninge de asemeni cu hieroglife și ideograme / pufosae și moi alb topind / evantaie imense și multe camellii”. Starea de transă e marcată prin eludarea sintaxei. Dacă ar fi să compunem, din ceea ce lasă să se înțeleagă lectura versurilor din primele două volume, imaginea autorului abstract, ceea ce ar ieși la iveală ar fi poetul fumind marijuana, jos, pe podea, rezemat de perete. Ceva mai tirziu, acesta va face loc poetului mistic.

Tot ce animă lumea poeziei lui Daniel Turcea stă sub semnul iluzoriului: „Jocul lumilor e simplu / poți să-l afli, poți să-l crezi / numai Cale, numai Cale / și vei zice / reale / toate / fiindcă s-a născut”. Obiectele și faptele care i se înfățișează nu pot fi percepute decât ca iluzorii, din pricina caracterului lor „nefiresc”. În plus, se petrece un fenomen de distanțare a termenilor de referență lor, care merge pînă la eliberarea definitivă de referent: „am văzut morți și răniți. Am să văd judecată / toate cuvintele-n aer rămînă, lată” (*Drumul*). Criteriul de combinare a cuvintelor nu va mai fi semantic, ci fonetic: „crin / de sub ape / ușor despletind / apa imaginându-și vase subțiri / irigind celule fără formă / difuze geometrii / beluxuri instabile în rozele spirale / sau fixe apatite sau mov cantozomii / Ceremonii de Osmiu în pale vacuole / aur coloidal / omizi de porci alunecînd în spini / fosforescență / alcătuiind pagode / pentru lungi unghii, lungi, de mandarin / — nervi servi — / spunînd că nu știu căi secrete către ruini de galaxii perfecte” (*Secunde*).

În *Entropia* și *Epifania*, Daniel Turcea

își creează imaginea unui poet îndrăgostit de lume. În poemul *Zid din Epifania* se petrece revelația descoperirii lumii care „nu-l decît acest prilej / singurul, de a nu muri”.

Cu timpul, poezia lui Daniel Turcea se spiritualizează pînă la a deveni mistică, iubirea sa îndreptîndu-se exclusiv spre Dumnezeu. Cuvintele privilegiate din care se încheagă poemele capătă o justificare în plus, căci ele urmează să se combine într-o poezie religioasă. Prin ciclul postum, *Poeme de dragoste*, Daniel Turcea impune ca gen în literatura română poezia mistică. *Iubire, înțelepciune fără sfârșit* — titlul antologiei — este o metaforă eufemistică pentru Isus.

Poetul cîntă iubirea pentru Dumnezeu, iar vocea care se face auzită din poemele sale este mai degrabă a unui inger decît a unei ființe de carne: „I, mireasma, ca privire de inger / se împrăstie / fără de chip, ca să ne fie drag / fără-nfățișare, să ne putem uita / II, te rog, vino, frate / din cort să ieșim / în plină lumină, în ceruri de har / cu nume de inger te chem iar și iar / nu trăim-n-am crezut, n-am murit în zadar / III, tot ce există e pentru tine dar / puțin / și s-a părut / aceasta-n dar / atît de mult / El / și-a dorit / ființa / încît mereu te vrea / și-ți poartă / suferința” (*Poem de dragoste*). Cu mare bucurie Daniel Turcea evocă mici scene din biografia lui Isus, exprimînd, în versurile sale, iubirea sferică pentru dumnezeire: „din nou acum, iarăși trecea peste / ape / atît de blind, atît de liber era / atîta bucurie și atîta taină avea / acum, din nou ca la-nceputul Cărtii / eu știu, eu cred, eu sunt / fericit în clipa morții / va inundă lumina / gustul ei e pe buzele mele / bucuria ei e în mine / atuncî / însă, vîlul ei se va ridica” (*Din nou acum*).

Procedul dominant în poemele din acest ciclu este incantația. E lesne de observat evoluția limbajului, în poezia lui Daniel Turcea, spre o tot mai accentuată purificare, de la discursul ceremonios pînă la incantație: „ascultă-mă / am venit să-ți spun adevărul / am venit să-ți vestesc biruința / nu vei mai gusta moartea / cu tristețe / ci o vei aștepta / senin / știind adevărul / fii bun și blind / bucură-te / ne-învinși / numele ei, înviere / rostindu-se în trup și în singe / prea final / desăvîrșita lumină dinaintea luminii” (*Viața*). Curînd, poetul se transformă într-un profet care anunță venirea lui Isus pe pămînt, ca în poemul *Mărturisire* sau în inger care

trîmbitează Ziua de Apoi, ca în *Taina desăvîrșirii*: „îngărădește dar răutatea / dă-i un sfîrșit, să-nceze / nebunia lor cea insetată de singe / frățesc / revărsarea / răutății peste suflet și inimă / vîndecă, lă-nă luminîndu-se / pururea blindă / taină a tainelor, începutul / bucuriei / căci va veni o zi, o zi / desăvîrșind / cosmosul / sufletelor și al atomilor / o zi / a răsplătirii / pentru tot singele / vîrșat în ascuns / pentru toată scriba și sila / o zi a tuturor oamenilor / și a fiecărui / gînd și a fiecărei / fapte / o zi cînd nimic / nu va rămîne ascuns, slavă și sabie / aproape, aproape / pentru totdeauna / ale fiecăruia / voința / de-o viață / se va mplini / desăvîrșiți / cei ce-au dorit / desăvîrșirea / taina desăvîrșirii / poate unul, acela un / și pentru toți / cei din jur / fără nici o / împotăntă”.

În *Poeme de dragoste*, imaginea autorului abstract ajunge să se suprapună peste aceea a autorului concret, poetul exersînd chiar o *imitatio Christi*: „lasă, dacă nu iubești / cuvintele să înghețe / ne-rostite / chiar dacă nu vei înțelege pînă la moarte, crede-mă / oricine ai fi, ești / ne-prefiut / iubire de peste moarte, neomească / dragoste / îndumnezeind / a deschis cerurile pînă la ultima suflare / ca tu să primești în potirul / inimii / tale / cum cerul / nu poate cuprinde, nici spune / ca tu să înveți să nu mai mori, niciodată” (*Tu*).

Etapa mistică a poeziei lui Daniel Turcea coincide cu ultimii săi ani de viață și e marcată de prezența obsesivă a lumii. Omul, ca receptacul al spiritului, „poate fi vas / acestei Lumini / așa cum nici cerul / nu poate fi / prin iubire și jertfă”. O poezie inedită transmite viziunea religioasă a frumuseții viitoare ca a „universală explozie a liniștii”.

Istoria literară va reține, mai întîi de toate, din personalitatea lui Daniel Turcea, postura poetului mistic, care se va fi stins din viață la vîrsta lui Isus.

Fevronia Novac

PREPELEAC

Plăcerile garnizoanei (III)

Parapsihologie

ULTIMELE amănunte raportate de caporalul Hulubaș, — copăcelul împodobit cu panglici roșii tăiate dintr-o pinză puștredă, o rochie veche probabil —, îl făcuseră pe căpitanul Rudj Crăsnaru să creadă că era vorba doar de un fel de pom de crăciun, amărit, sau de anul nou, o vasilcă, o tradiție, o simplă tradiție nevinovată. Suntem ortodocși, ce naiba! așa înțelesese ru-soaica să împlinească noul an, spusese căpitanul, bine dispus, rîzînd, arătîndu-și dinții albi cu un canin de aur. Cum dracu să transmită o spălătoreasă, rușilor, ce aveau ei pe acrodrom, e o aiureală, va rog să mă credeți, uite cum întîmpinai ei anul nou, cu ce își pierdeau timpul!...

Erau în sala de comandă încălzită de un godin argintiu, proaspăt vopsit și pe care clocotea un cealnic mare roșu, cu smaltul sărit. Patru ofițeri români și cu cel german, cîinci. Crăsnaru, neînvîtat, dar prezent încă de la început, și cel mai vorbăreț, părea a cîncea roată de la căruță. Roata care de obicei schimbă direcția sau frînează mersul. Cei patru erau mahmuri. Întîi ale lui gerar parcă nici nu existau; nu știi ce să faci; cu ce să începi. Pînă ce anul se mai încălzește nițel și intrî în ritmul lui, care o fi... Și-uite cum îl întîmpinai ei pe 1944, prima dimineață a lui 1944!... Caporalul de schimb raportase ofițerului de serviciu întîmplarea. Acesta înștiințase, ierarhic, comandamentul, —

contraspionajul, care atît așteaptă, să dea de un fir, de o scamă, chiar și închipuită, se alarmă, și se așază pe lucru... Anul nou le punea în față o bănuială teribilă. Un caz ciudat. O chestie pe care o întîlnești doar în tratatele de știință fantastică: o ru-soaică, o magiciană înzestrată cu puteri supranaturale și care, în nasul lor, prefăcîndu-se într-o spălătoreasă, comunica la mari distanțe, fără aparat de transmisie, prin viu grai numai (și folosind ca antenă, poate, un biet copăcel), avertizînd inamicul ce înainta vertiginos spre vest. Asta o susținea cu argumente științifice anchetatorul, sprijinit de un maior rezervist, profesor de filosofie, provenit din infanterie și care nu avea nimic comun cu lumea aviatorilor, atît că răspundea de paza terestră a aerodromului. Germanul, de care depindeau spălătoreșele, un tip mal în vîrstă, maior și el, tot rezervist, profesor de psihologie, nu scotea nici un cuvînt, și cînd avea să scoată, oricine și-ar fi dat seama, cu surprindere, că o rupea binișor româneste. Era sas. Un sas calm, placid. Se cităra o mulțime de cazuri de transmitere la mari distanțe a unor date prin telepatie, știință controversată, în care rușii, înclinați spre corcetarile oculte, excelau. Se vorbea de pildă de „doi subiecți”, unul la Moscova, altul la Vladivostok, care își comunicau cifre, cuvinte, imagini, figuri geometrice, cu viteza luminii... Discuția era atît de aprinsă,

încît, spre ora prînzului, cînd, la cererea anchetatorului, apăruse însoțită de ofițerul de serviciu, Ludmila, toți tăcuseră parcă mirați că o asemenea ființă modestă, umilă și urîcică putea să aibă vreo legătură cu teoriile, cu speculațiile lor atît de înalte... Crăsnaru se ridică imediat și, cavalier în toate cum era (din cauza riscului și primejdiei pe care permanent le înfrunta), îi oferî un scaun. Ludmila îi mulțumi, sîfoasă, și se așază cu miinile ei arse de leșie, în poală. De frig, își pusese pe ea o pelerină sură, croită vizibil dintr-o manta veche germană. În picioare avea niște bocanci buni, grei, tot germani; nu purta români așa ceva. Pe cap, o broboadă de lînă neagră cu trandafiri roșii. Fie că i se făcuse cald, fie că în jurul ei se aflau atîția bărbați, ea își scosese încet broboada lăsînd-o să atîrne pe umeri, și atuncî i se văzuse și părul, blond-prăfuit, cu fire albite pe la temple. Fața, palidă, parcă tocită, cu pielea întinsă pe os. Ochii, albaștri, apoși, spălăciți, cu acel mister în ei, căruia ceilalți europeni îi zic „farmecul slav”. Un trup slab, muncit, măcinat de două războaie și de o revoluție.

Maiorul german se ridică primul, grăsuț, tacticos, cu o mișcare de profesor la catedră gata să-și înceapă cursul. El îi surise Ludmillei și-i adresă într-o germană amestecată cu vorbește un fel de salut încurajator. O cunoștea pe ru-soaică, și pe celelalte două, încă din satul ucrainean de unde se retrăsese cu aproape un an în urmă. Dormise în casa ei, unde Ludmila locuia cu o soră mai mare, pînă înțîi muriseră, tatăl de bețe, murise înzăpezit cu o sticlă de vodcă în mină, goală... Maică-sa, de sărăcie... Așa că, singură cum era, le ceruse să-i însoțească, nu se găsea nimic, murea lumea de foame... Maiorul vorbea cînd în germană, și atuncî Crăsnaru, a

cărui mamă era nemțoaică, din Brașov, traducea la rușeală... cînd amestecînd cuvinte românești și rușesti, ajutîndu-se și cu mimica feței, cu miinile... Românii de față erau obișnuiți cu felul de a vorbi al neamțului și dădeau des din cap în semn de înțelegere. Școala nu făcuse cîine știe ce. De măritat, nu se măritase. Lucra la colhoz, la crescătoria de păsări —, dacă fusese vreo dată păsări acolo și dacă nu emigrasera cu toatele, odată și odată spre sud! — spusese maiorul în germană, iar Crăsnaru, traducînd, fusese probabil surprins de aceste cuvinte ce păreau și ironice și încercate de un conținut imposibil, încă, de transferat în limba română, astfel încît intonația căpitanului păru deodată stingace, ca și cînd limba lui, română, n-ar fi fost limba sa maternă (și nici nu era, de fapt, din punctul de vedere al mamei-si). Așa că tot ce știa Ludmila, era să crească păsări, — dacă ar fi existat păsări, repetase cu același zîmbet, maiorul german, iar Crăsnaru, aici, nu se știe de ce, tăcu... Își amintea ea, Ludmila, ce spusese în ziua cînd plecaseră din sat, cînd se urcase în camion cu celelalte două, Valca și Marusia? ... Rezervistul psiholog pusese întrebarea cu un fel de blîndețe profesorală, și fiindcă ru-soaica nu răspundea, repetase întrebarea într-o rusească destul de chinată... Ludmila se ridicase atuncî în picioare, cu broboada ei cu trandafiri roșii pe umeri, și șoptise rar, încet, însă clar, în rusește, privindu-l emoționată pe neamț: „Da... am spus... eu am spus așa... rîmii cu bine căsuța mea, dragă măicuțo... să nu mă uiti niciodată... Așa am spus eu...” și se așază pe scaun, serioasă, ca o elevă ce dăduse răspunsul exact.

Anchetatorul tuși. Oricum, un interogatoriu, în bună regulă, se impunea...

Constantin Toiu

Basarabia, țară de pământ

REVERE lumina tiparului unul din documentele vibrante despre infernul basarabean: **Basarabia, țară de pământ** de Geo Bogza. Scris în urma unei călătorii întreprinse pe meleagurile basarabene și bucovinene în 1934, publicat în volumul **Țări de piatră, de foc și de pământ** (Editura Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1939), textul a fost trecut sub tăcere mult timp pe ambele maluri ale Prutului: dicționarele enciclopedice evitau denumirea cu încăpăținare, studiile critice ocoleau, din motive strategice, acest compartiment al operei lui Geo Bogza, marcat, după cum zicea Călinescu în **Istoria...** sa de un talent mare. („Autorul procedează ca un fotograf de artă, și deci ca un scriitor, intuind o notă dominantă și apoi prin apropiere și depătare, scoțând clișee fantomatice, aproape neverosimile. Talentul său în acest gen e mare.”).

Ce obiectiv urmărea Geo Bogza în acel voiaj sentimental făcut în primăvara anului 1934 în „blestemata țară” a Basarabiei, bintuită nemilos de toate epidemiile, nenorocirile, de cele mai mari crime și mizerii umane? „E Basarabia o provincie blestemată, o țară damnată, pe deasupra căreia în fiecare an, cu o regularitate astronomică de eclipsă și de conjuncție, trebuie să se abată cite unul din marile cataclisme ale lumii, așa cum presa cotidiană ne informează de zece ani de-a rândul?” Întrebarea bogziană este actuală și astăzi, stimulând reverberații în sufletul celor care îi urmăresc destinul. Călătorul din 1934 nu este nici politist care s-o spioneze, nici negustor care să-i cumpere grinele; este un confrate în-

Geo Bogza, **Basarabia, țară de pământ**, Editura Ara, București, 1991.

florat și neliniștit care încearcă să-l prindă respirația lăuntrică și să ghicească gândurile cele mai amarnice ale oamenilor care sunt înmormîntați cu o sanie trasă de boi pentru ca mortul să nu fie lăsat să lunece spre lăcașul său de veci, ci să fie „rupt” de pe pământ și din viață. După propria-i mărturisire, scriitorul vrea să fie aci, ca în toate reportajele sale, „un autor viu, în ale cărui cărți să se zbată, de la pagină la pagină, viața”, un autor care să fie prezent „în miezul fierbinte al faptelor” sub semnul „sporiului tragic de conștiință”.

Suprarealitatea pe care o căuta în Jurnalul de sex și Poemul invectivă apare în **Basarabia, țară de pământ** ca o protecție a realului dur care covârșeste psihicul, punându-l în preajma Neantului. Sentimentul pustului și al pustietății este trăit într-un crescendo fără momente de relaxare, de respiro.

Basarabia este cu adevărat un Infern dantesco, un colț de Românie anapitoească, „un orizont limitat” este „pământ și numai pământ”. „Viața începe aici să se apropie, să se amestece tot mai mult cu pământul, să fie una cu el, de-a valma, nedespărțită, ca în alte părți, de nașcările civilizației. Oamenii de pământ, în case de pământ, pe drumuri de pământ. Pământ pur, humă arabă materie unică. Pământ și numai pământ”. Prozatorului nu-i scapă contactul de adîncime al oamenilor cu pământul: „ei înoată în pământ ca în elementul vieții lor proprii”. Și acest contact este de natură tragică. El închide viața basarabeană într-un cerc fatal în care destinul este un dat cosmic. E un cerc ce alimentează ideea unei infinite pustietăți.

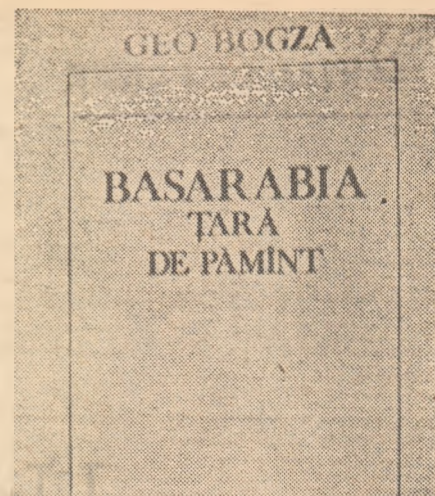
Geo Bogza realizează așă fiziologia unei provincii, proiectînd realul în el însuși, nu într-o zonă extranee în care să se

dilate în mod grotesc; fumul infernal iese chiar din miezul realității, senzaționalul este — iarăși — o dimensiune proprie realului, nu una suprapusă, adusă din afară. Senzația imediată, concretă este mai puternică decît aventura fantazistă. Este, la Geo Bogza, o cădere progresivă în real superioară perspectivei autoricești. Realul se neantizează cu de la sine putere, se înstrăinează sub vîzul lucid al reporterului, alunecă fără provocări speciale în golul existențial. Totul se petrece, așadar, la limită, în zona unde se îngină Ființa și Neînțelesul. Nodurile grosolane, murdare, pline de noroi ale funiilor trase de boi ce duc sania funerară sînt nodurile Vieții și Morții, satele sînt scufundate „în întuneric, apatie și alcool”, peste ele plutește „o atmosferă de catastrofă”, producătoare de „spaimă subită” în fața Necunoscutului. „Urîtul, în nici o altă parte a lumii nu poate atinge atîtea grade de intensitate, ca în viziunile obsedante, și lent otrăvitoare, ale acestor ulițe”.

Sub semnul acestui Urît dus la extrem e privită lumea basarabeană, viața românilor, evreilor și rușilor (numai că murdăria nu le împuținează cîtuși de puțin vitalitatea acestora din urmă: ea este un mediu favorabil, în timp ce la români și evrei ea este „un blestem”). „Viața e o enormă grimasă, în amurg gesturile oamenilor par ale unor demenți, un suflu de nebunie trece pe deasupra orașului, și totul e atît de urît, înfîc te cuprinde disperarea”.

Bătălul e chiar un oraș, din Infern, iar mahalale tenebroase și mai pline de mister ca ale Chișinăului nici la Londra nu găsești. În speluncile chișinăuene se desfășoară un spectacol dezgustător și macabru.

Reportajul se încheie cu note despre

Nistru, care vine „ca o dungă de vitriol”, care e o graniță de infern, o apă a Styxului, „pe deasupra căreia, în nopți pline de beznă, au plutit bărci negre, misterele din care s-au auzit vaiete îngrozitoare, cînd grănicerii au deschis asupra lor focul ucigător al mitralierelor”. Încercările de a trece apa dintr-o parte în alta s-au încheiat tragic. Contrabandistii speculau abil această situație, ademînindu-i pe oameni să-și vîndă averea și să treacă dincolo, unde, chipurile, exista un adevărat paradis. În păduri ei erau încredințați că grănicerii vor fi cumpărați cu acești bani ai lor, iar după ce erau îndemnați să treacă apa răpăiau gloantele fatale.

Cu tot caracterul fugar și disparat al notelor de călătorie (a rămas neobservată completamente lumea țărănilor și cea a intelectualilor basarabeni, cei ce aveau să fie decapitați de Stalin peste trei ani), **Basarabia, țară de pământ** rămîne, așa cum spune autorul într-o notă la ediția din 1939, „un document al unor vremuri triste”. Ea mai are meritul incontestabil de a umple uriașul gol informațional ce a îndepărtat Basarabia de conștiința românească.

Mihai Cimpoi

CARTEA DE CRITICĂ

CARTEA DE POEZIE

Portret în mișcare

VALENTIN SILVESTRU a luat în serios dispoziția testamentară a lui Iancu Văcărescu: „V-am dat teatru, vi-l păziti/Ca pe-un lăcaș de muze”. De mai multe decenii, numele său este inseparabil legat de teatrul românesc. Chiar și în momente în care totul părea pierdut, din cauza tendinței oficialității de a susține amatorismul în defavoarea profesionalității, Valentin Silvestru i-a obligat — acesta este cuvîntul — f-a obligat pe reprezentanții forurilor culturale să respecte valoarea în activitatea teatrală.

Printre numeroasele contribuții ale lui Valentin Silvestru la păzirea teatrului românesc ca un lăcaș de muze se înscrie și recenta monografie consacrată unui actor de geniu, unui... as al comediei: Grigore Vasiliu Birlic. Spre deosebire de alți monografiști, care înalță eroilor lor preferați un fel de monumente funerare, Valentin Silvestru reconstituie în scene pline de viață biografia lui Grigore Vasiliu Birlic.

Cartea începe cu o spectaculoasă imagine din satelit a vieții planetei noastre în anul 1934. Folosind, parcă, un uriaș teleobiectiv, monografistul ne face să „vedem”, înfi, ce se întîmplă în Europa, continent cuprins la data respectivă de o rău prevestitoare agitație, dar și de o glorioasă efervescență spirituală, apoi ce se întîmplă în România, într-o atmosferă de renaștere a culturii naționale, și, în sfîrșit, ce se întîmplă la București, într-o sală mică dintr-un pasaj al Bulevardului Elisabeta, unde un tânăr actor venit de la Cernăuți, Grigore Vasiliu, joacă seară de seară într-o farsă cu titlul **Birlic**.

Această tehnică folosită de monografist reconfirmă binecunoscutul său talent literar. Valentin Silvestru este un autor inventiv, care se pliticește să scrie mereu la fel. De la o pagină la alta procedează de evocare și analiză se schimbă, într-un joc caleidoscopic care îl ia mereu pe cititor prin surprindere și îl captivează. Pasajele eseliste alternează cu cele portretistice, citatele din cărțile de memorii ale altor oameni de teatru se completează cu amintirile proprii, aprecierile din presa vremii sînt confruntate cu declarațiile lui Birlic în legătură cu aceleași evenimente teatrale, caracterizările sobre ale stilului de joc lasă adevseori locul unor descrieri de un umor exploziv.

Demn de semnalat este faptul că investigația monografică nu are ca obiect exclusiv personalitatea artistică a actorului, ci se deschide spre categorii culturale mai largi, tocmai datorită mobilității intelectuale a lui Valentin Silvestru. Astfel, în legătură cu vocația pentru comedie a lui Birlic, autorul monografiei face cîteva considerații de maxim interes

asupra unui „spirit al locului” în care s-a născut și s-a format „personajul” său: „Birlic, petrecîndu-și copilăria și adolescența în tirgul moldovenesc (este vorba de Fălticeni, n.n.), își îndreptase observația spre tipuri de provinciali hazoși și firoșcoși, oameni de duh cărora le sarea repede țandăra, dar se și împăcau tot atît de lute, neținînd supărare și nepăstrînd ranchiună. Umorul moldovenesc e un aliaj prețios de voioșie spontană, ironie fără venin, tandrețe, amărăciune, parapon, resemnare și filosofie optimistă. El e prezent în conversații prelunge și blajine, în povestirea unor întîmplări pitorești, cleveteli picante, colocvii bachice prelunge și taifasuri bătrînești la gura sobei, ori sub umbrare, vara, cu suave amintiri de tot soiul.”

Partea cea mai atrăgătoare și instructivă a monografiei o constituie, bineînțeles, evocarea — cu un fel de jubilație de spectator insatiabil, dar și cu spirit critic — a spectacolelor în care a jucat de-a lungul timpului marele actor. Oamenii de teatru s-au plîns întotdeauna, și pe bună dreptate, de vulnerabilitatea totală a artei lor față de trecerea irevocabilă a timpului. Inventarea aparatului de filmat și a celorlalte tehnici de păstrare a imaginii nu a rezolvat decît parțial această problemă complexă care îi face pe artiști să aibă, chiar și în momentele lor de triumf, un sentiment al zădărniceii. Valentin Silvestru se dovedește și el un adversar redutabil al timpului neiertător, scoțînd din uitare, cu o adevărată artă a reconstituirii evenimentelor teatrale, trăiri artistice care păreau pierdute pentru totdeauna. Din acest punct de vedere, cartea sa poate fi considerată un act de anamneză, în urma căruia i se restituie culturii române valori aflate pînă nu demult în afara oricărui inventar.

Citînd cartea avem senzația că participăm la un splendid recital Grigore Vasiliu Birlic. Scene de un comic irezistibil interpretate de acest om-orchestră alături de alți actori celebri, ca Alexandru Giugaru, Marcel Anghelescu, Eugenia Popovici, Eugenia Bădulescu, Ion Iancovescu, Ion Fintesteanu, Costache Antoni, Silvia Dumitrescu-Timică, Vasilica Tastaman, Carmen Stănescu sau Radu Beligan, se succed la nesfîrșit în fața noastră. Toată această paradă a risului se desfășoară adeseori în condiții ostile — în special în perioadele în care autoritățile comuniste încearcă să tempereze exuberanța teatrului și să-l transforme într-un instrument propagandistic —, dar de întrerupt nu se întrerupe decît odată cu moartea artistului.

Personalitatea actorului este reconstituită și cu ajutorul mărturiilor obținute de la mai mulți contemporani ai săi (Simona Bondoc, Horia Șerbănescu, Radu Beligan ș.a.). Valentin Silvestru realizează cu ingeniozitate și bun-gust un montaj de opinii care accentuează caracterul vibrant al monografiei. Avem ocazia să înțelegem în cît de multe conștiințe s-a răsfîrnat existența artistică a lui Grigore

Vasiliu Birlic, un actor în comparație cu care — după opinia noastră — Louis de Funès însuși trece pe planul doi.

Capacitatea evocatoare a textului este amplificată de prezența în carte a unui mare număr de fotografii cu valoare de document. Afișe și caricaturi din epocă, portrete ale actorului și ale membrilor familiei sale, scene din spectacole — toată această bogată iconografie intră într-un raport de continuitate cu dinamismul și plasticitatea scrisului lui Valentin Silvestru.

Monografia, impresionantă prin bogăția și rigooarea informațiilor, nu este deci doar o lucrare cu caracter enciclopedic, ci și un portret în mișcare al unui mare actor. Folosindu-și talentul literar, cunoștințele de istoric al teatrului, ca și experiența de cronicar dramatic, care nu s-a mulțumit să comenteze pasiv fenomenul teatral, ci a făcut o critică de direcție, atît de necesară în perioada de confuzie a valorilor instaurată deliberat de forurile culturale comuniste, Valentin Silvestru a realizat o carte din categoria celor capabile să activeze interesul publicului pentru trecutul culturii noastre, interesul pentru cultură în general.

Alex. Ștefănescu

Rutina patetismului

DE LA apeironul lui Anaximandru, lupta dintre cald și rece, din care au luat naștere lucrurile, capătă determinare morală, căci „lucrurile, trebuie să ispășească și să fie judecate pentru nedreptatea lor potrivit ordinii timpului”. Ordinea timpului este cea care sistematizează valorile, ea face dreptate, decantează adevărul — o lectură actuală a lui Anaximandru se vrea și recent apăruta plachetă de poeme **Kaspar Hauser** de Dan Damaschin: dacă astăzi tonul anaximandrian sună profetic este din cauza ocurenței categoriilor morale și temporale. Vocea profetică apare însă ca urmare a transei extatice, interval pe parcursul căruia timpul este parțial suspendat. Deși trăiește proiectiv, profetul există în timp cu acuitate (paradoxal), fiindcă numai timpul îi va confirma sau infirma previziunile. Dan Damaschin revine obsesiv în versurile sale asupra acestor teme fundamentale ale culturii, încercînd la rîndu-i (cu destulă inocență) să mimeze vocea profetică, mizînd pe discursul oracular. O face însă de pe o poziție precară, și nu din cauza lipsei de experiență: poet tenace, aflat la al patrulea vîlm, cu o reală cultură filosofică, profund, Damaschin păcătuiește însă — îndrăznim să o spunem — printr-o rea așezare în vehiculul meșteșugului său, trăind în mitul romantic al poetului — intercesor al Divinității, domnia sa se refugiază (cu îndrîjire) într-o retorică emfatică, ce pastişează pînă la ridicol lirica unui Saint-John Perse; o sintaxă barocă îngreunează și mai mult unele dintre versurile sale presărate cu majuscule; alteori discontinuitatea propulsează în incoerență versuri altfel interesante: milenarismul, sentimentul iminenței sfîrșitului este cel care salvează unele dintre versurile lui Damaschin amenințate de rutina patetismului. Acestea ne reamintesc cum că istoria, din punctul de vedere al misticului, este un lung șir de profanări și sacrilegii.

Viziunea apocaliptică este și ea ferită, de data asta rezultînd imagini de bestiar medieval: „gurile iadului vomită puhoie de lilieci zburătînd triumfătoare / spre a proclama întemeierea unui imperiu avînd pe flămuri / însemnele stirpei: un cap de șoarece deasupra unor aripi zimțate”. Urmează versuri prețioase, derizorii, numerotate narcisiac, după principiul: nimic nu se pierde (nimic nu se cîștigă), totul se transformă în strofe tragisime.

Andrei Zlătescu

Dan Damaschin, **Kaspar Hauser**, Cluj, Editura Dacia, 1991.

„Memoriile” lui Eliade

A M CITIT zilele astea, încordat și fascinat, Memoriile lui Mircea Eliade, apărute, de curind, la Ed. „Humanitas” sub îngrijirea dlui Mircea Handoca. Ce-l drept, mai citisem secțiuni întregi din aceste memorii. Prin 1970—1971, profesorul Al. Rosetti, inegalabilul „cher ami” — protectorul din tinerețe al lui Eliade — cel care l-a salvat efectiv, în 1940, găsindu-l un post diplomatic la Londra, mi-a împrumutat un exemplar din Amintiri (1966), constituind partea întâi din această măturisire autobiografică. Apoi am citit, acum citiva ani, capitolul despre episodul londonez și lusițan publicate în R.I.T.L. tot de dl. Mircea Handoca. Mai știu destule, ca orice scriitor, despre inegalabila viață a lui Eliade. Și, totuși, lectura ansamblului continuă să tulbure. Nu — mă grăbesc să spun — pentru ținuta estetică a biografiei. Ea, de fapt, e total absentă. Memoriile acestea fascinează prin altceva. Înainte de toate dacă nu exclusiv, prin grandoarea efortului aproape suprauman de autoconstruire a unei mari, excepționale personalități. Harul a fost dublat de o imensă muncă disciplinată, metodică de învățare, fără odihnă, fără oboseală, fără delăsare în boemă, urmărind un scop spre care a știut să ajungă. Și a ajuns sus, sus de tot. Cloran, prietenul său de o viață, scria la moartea lui Eliade, că savantul „nu era în nici un fel un ratat, refuza să se considere astfel” pentru că a fost „cel mai puțin balcanic dintre noi. Nu avea nici gustul, nici superstiția eșecului, nu cunoștea ușurarea de a abandona un proiect, nici voluptatea inerentă oricărei fapte neimplinite”. Eliade, savantul (mai puțin prozatorul), este printre cei puțini care au demonstrat falsitatea a ceea ce se vorbea, „celula românească nu rezistă”. Rezistă dacă e hrănită cu energie tenace, cu mult, penibil, travaliu, dacă studiul de bibliotecă și înțepenirea la masa de lucru iau locul cafelei și circiumii suetarde și pierzătoare în aburul alcoolului. Și, mai ales, dacă lecturile se îndreaptă spre sursele primare, fundamentale și nu spre ușurătatea scrierilor de compilație. Eliade a știut, poate, din pragul adolescenței, ce vrea și a avut tăria să învingă dificultățile toate pentru a ajunge acolo unde ținta. Norocul, în ciuda grelelor arcanne prin care l-a fost dat să treacă, a fost de partea lui Eliade, care a robit ca un halucinant, mereu și mereu, scriind studiu după alt studiu, o carte după altă carte, istovind bibliotecile, luându-și note, citind insatșiabil, după principiul pe care nu-l uita că „un scriitor trebuie să scrie”. Și asta toată viața. Stia bine că numai prin adăugire se creează acel ansamblu coerent care se numește operă. Și l-a creat conștient, prin voință, enormă știință de carte și supraefort. Nu-i vorba, Eliade nu a creat un sistem filosofic, nu s-a impus printr-o descoperire epocală de răsunet nepieritor în sfera științelor umane. Dar cărțile sale, mai toate, concentrate în spațiul indianisticii, orientalistice, al filosofiei budiste și, mai ales, în istoria religiilor (concepută fenomenologic și nu istoricist), stăruie mitologiei, i-au adus nu numai consacarea ci o strălucită dreptă recunoaștere în lumea savantă. Un discipol — măturisese Eliade — l-a spus odată, spre sfârșitul vieții, că, la urma urmei, cărțile sale fundamentale, examinate cu atenție, relevă o gândire filosofică ce ținde să capete înfățișarea unei filosofii particulare. E, cred, o exagerare pe care nici Eliade, deși tentat, nu a prea acceptat-o. El a fost și a rămas pentru todeauna un specialist de marcă în domeniile amintite, desi unele dintre cărțile sale chiar importante, cum singur o recunoaște, n-au urmărit altă originalitate cu orice pret, cit efortul roșunjit spre sinteză. Și a învins uneori chiar asupra lui însuși. E mult asta? E prea puțin? E coșal, dovedind, o repet, că „celula românească rezistă” dacă e înțreținută prin muncă neistovită. Cit privește literatura lui Eliade (pentru că a creat mereu pe două planuri care de obicei se resping), aici împlinirile nu sînt deloc eclatante. Rămîn Maitreyi, Noaptea de Sinziene, citeva dintre nuvelele fantastice, ca atmosferă ceva din Huliganii. Restul romanelor este subred, fiind construcții prozaistice, ridicate la repezeală unul — cum onest l-a apreciat chiar autorul — efectiv ilizibil, altul ratat etc. Oricum, capodoperele literaturii române nu trebuiesc căutate în spațiul beletristicii lui Eliade. De altfel, în mediul literar parizian n-a izbutit să se impună cit de cit. Nici cu Maitreyi, nici cu Noaptea de Sinziene (Forêt interdicte). Au trecut — o spune cu regret memorialistul — neobservate. Abia prin 1972 oarecare succes a înregistrat cu Strada Mîntuleasa. Oricum, notorietatea savantului n-a fost însoțită — cum se întîmplase în Bucureștiul anilor treizeci — cu aceea a

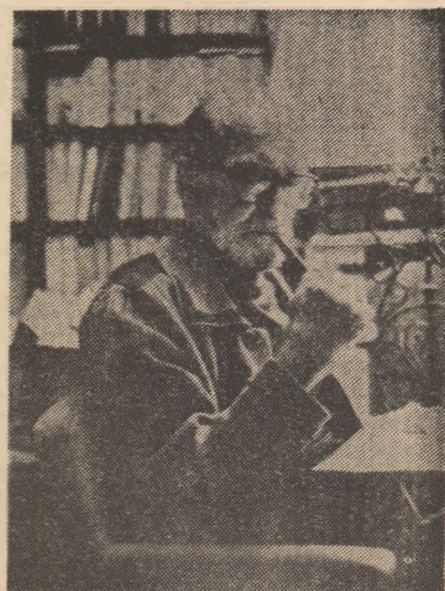
literaturii. Că astăzi ele se reeditează cu repeziune și în avalanșă compactă e explicabil, după cinci decenii de interdicție stupidă. Nu toate aceste reeditări servesc însă memoria autorului. După ce moda va trece și lucrurile se vor așeza, se va produce selecția valorilor, după criterii estetice, și atunci vor rămîne scrierile cu adevărat rezistente. E vreme pentru tot și toate.

N-ARE, cred, rost să repovestesc, aici, memoriile, refăcînd, rezumativ, traiectul unei vieți excepționale. Cartea e un extraordinar document, adesea și emoțional (deși cartea e scrisă la rece), despre o personalitate și o epocă întreagă. Interes pentru mine, ca istoric literar, prezintă nu atât al doilea volum, în care sînt menționate, cu o strictă — cam seacă — cronologie, participările la toate reuniunile și congresele internaționale de istoria religiilor (și nu numai). Singurul interes din această secțiune, deloc neglijabil, este dovada procesului de impunere a lui Eliade în mediul academic de specialitate ca o valoare unanim prețuită. E izbindă unei valori naționale și asta nu poate lăsa în blazare pe oricine simte și gîndește româneste. Apoi invitarea sa ca titular al catedrei de istoria religiilor la Universitatea din Chicago, în 1956, și strălucirea dată acestui profesor, creator de școală, este iarăși un mare eveniment care — prin Eliade — este o izbîndă a cugetului românesc. Dar împlinirile acestei perioade din a doua vîrstă a creației lui Eliade sînt consecințe ale celei dintîi. Adică ale perioadei de formare spirituală. Și ea s-a petrecut în București (parțial în India), în anii de după Marea Unire din 1918. Aici se află, pentru mine (să fie oare o obsesie maniacală de istoric literar?), cercul de atracție efectiv (și chiar afectiv) al memoriilor lui Mircea Eliade. Generația sa — a spus-o nu o dată în articole și o repetă în memorii — a fost cea dintîi eliberată de apăsarea unei misiuni istorice social-politice. Generațiile intelectuale de pînă la a sa au avusese misiunea națională a reintegrării țării. Ei, tinerii intelectuali ai anilor douăzeci, care au devenit atunci studenți, erau liberi să creeze despovărați de orice constrîngere. Și s-au avîntat în creație. Mai apoi, unii dintre colegii săi de generație nu au gîndit tocmai precum Eliade și s-au socotit datorți să se devoteze activismului politic. Unii încă în anii douăzeci, alții de la jumătatea anilor treizeci, cu conștiința datoriei de a reclădi, moral și politic, țara întregită, subminată, credeau acestia, de politicianism veros și străinism. Nu astfel gîndea Eliade, atunci, în anii studenției (a devenit student în 1925) neavînd alt fel decît studiul și scrisul, altfel zicînd, creația intelectuală. Dintre marii săi profesori (Rădulescu-Motru, P. P. Negulescu, Iorga, D. Gusti, Vianu, Mehedinți, Mircea Florian și Dragomirescu) singurul care l-a cucerit pînă la fascinație, a fost, desigur, Nae Ionescu, dascălul de metafizică și de logică. A fost imensul noroc și, într-un fel, marea paooste a tinereții sale. A fost captivat ca toți generaționiștii, de cursurile profesorului, de maieutica predării, de tot ceea ce spunea — și cum spunea — acea personalitate aproape demoniacă, de care tinerii se lăsuau efectiv subjugati. Cu o activitate publicistică încă din anii liceului, în 1926 începe să publice la Cuvîntul, unde Nae Ionescu nu era încă director, și la sfîrșitul anului redactor la acel faimos cotidian. Devenea treptat o personalitate. După foiletoanele, din 1927, Itinerariu spiritual (vreo 12 foiletoane) avea să devină — datorită măturisirilor și a examenului interior, nu un exponent ci chiar fruntașul generației sale intelectuale.

Mai toți s-au recunoscut în această măturisire de credință care era și un prag despărțitor de generația de dinainte. Anunța nu numai amintirea eliberare de misiunea istorică a înaintașilor, dar și despărțirea de corolarul ei, raționalismul, mitul progresului, convingerea în rolul absolut al științei și al industriei. În locul acestor valori apăreau altele: reabilitarea experienței religioase, conversiunile interesul pentru pseudo-spiritualități și gnoze orientale, suprarealismul, yoga, psihanaliza. Pe scurt spus, libertatea, neîncorsetată de nimic, a tuturor experiențelor pentru a nu se cufunda în provincialism. Acest celebru ciclu de foiletoane a fost documentul apărut, în grup, a tinerei a noii generații care a iscat citiva ani buni, larmă și multe, încordate polemici. Dar generația se constituie și din ea făceau parte: Mircea Vulcănescu, Paul Sterian, Stelian Măteescu, Petru Comarnescu, Mihail Sebastian, Mihail Polihroniade, Petru Manoliu, Gh. Racoveanu apoi Emil Cloran, Const. Noica, Eugen Ionescu, Petre Pandrea, Al. Tell, Haig și Arsavir Acterian, Ionel Jianu, Sandu Tudor, Dan Botta etc. După reîntoarcerea din India (1932: fusese acolo din 1928), își ia doctoratul

(1932), devine asistent al lui Nae Ionescu, funcționînd aici, la Universitatea din București, timp de cinci ani, pierzîndu-și postul odată cu excluderea din învățămînt (1939) a profesorului său. Generația lui Eliade avea să se impună cu strălucire. Comarnescu, animatorul generației, a avut ideea întemeierii unei grupări. A fost „Criterion” (1932), subintitulată „Asociație de arte, literă și filosofie”. Au organizat celebre, extrem de audiate cicluri de conferințe în sala Fundației Regale, apoi și la Dalles, expoziții, concerte, o efemeră revistă. Aici, la aceste conferințe-simpozioane, s-a produs și Eliade, recoltînd mari succese de public. Devenise, între timp, și un cunoscut prozator, prin Isabel și apele diavolului (1930), Maitreyi (1933), Huliganii (1935) și altele, concomitent cu lucrările de filosofie și indianistică, cu deosebire datorită celebrei Yoga, apărută, în franțuzește, la București, în colaborare cu un editor francez. Eliade evocă nostalgic perioada confrerii de la „Criterion”, simpozioane tematice în care tineri competenți expuneau, în contradictoriu, puncte de vedere deosebite despre o personalitate, un curent sau o orientare literară, științifică, filosofică sau politică (Gandhi, Lenin, Mussolini). A fost, are dreptate memorialistul, „o experiență culturală semnificativă și de mari proporții”. Politica și dihonnia interstînă au sput în 1935, gruparea „Criterion”. Unii dintre compari s-au descoperit adversari politici. Au fost, desigur, și rivalități personale (urita campanie din Credința lui Sandu Tudor — Zaharia Stancu împotriva lui Comarnescu, Vulcănescu, Tell). Dar gruparea se zdruncinase mai înainte, la sfîrșitul lui 1933, cînd doi dintre criterioniști (Polihroniade și Tell) au fost arestați după asasinarea de către legionari (nicadorii) a lui I.G. Duca. Cuvîntul suspendat, arestat fiind și Nae Ionescu. Tinăra generație se diversifică politic, unii optînd pentru legionarism, alții vîzîndu-și de cărturăria și literatura lor. Și nenorocirea venea chiar de la profesorul Nae Ionescu care, din toamna lui 1933, s-a îndreptat spre legionarism, ceea ce îi va aduce mari neplăceri arestare, dispariția gazetei și blamul oficialității. Din păcate, acest discredit se va răstrînge și asupra elevilor săi. Mari neplăceri, aproape de dezastre, va avea de suportat și Mircea Eliade care, de prin 1935—1936, o cotește, o vreme, și el, spre legionarism, manifestat mai ales pe cale publicistică. Pentru asta și datorită faptului că era cunoscut ca discipol al lui Nae Ionescu va suferi o detenție în lagărul de la Miercurea Ciuc, îndepărtat de la catedră și încă altele. Salvarea a venit, cum spunem, de la Al. Rosetti care l-a înlesnit plecarea în 1940, în diplomație. Asta a însemnat și, cu excepția unei vizite, în interes de serviciu, în 1943, desfășurarea lui Eliade. A putut pleca numai — sau așa s-au brodit lucrurile? — după ce, în martie 1940, a murit Nae Ionescu. A fost o moarte care l-a eliberat de o îndatorire morală, deoiaumentul integral față de profesor. Ca și T. Maiorescu odinioară cu elevii săi pentru care a făcut imens, și Nae Ionescu le dădea totul. Le ceruse, în schimb sufletul. Cum cu dreptate apreciază memorialistul, de fapt ciclul lui românesc se încheiea oricum. Pentru a se realiza și impune în disciplină pe care o afecționa avea nevoie de mediile academice din străinătate, cu bibliotecă, publicații, contacte directe și continue cu specialiștii. Are dreptate. Asta a fost, probabil, salvarea sa. De nu s-ar fi petrecut „defecțiunea” Nae Ionescu și ar fi rămas în țară, ar fi supra-viețuit ca profesor pînă prin 1948, după care ar fi intervenit, paralizantă, închiisoarea și interdicția. Opera lui nu ar fi fost ceea ce, din fericire, a devenit iar personalitatea n-ar fi căpătat dimensiunile internaționale acum știute. Nenorocul i-a adus, deci, noroc.

MEMORIILE acestora, atât de migăloase descriptive pentru unele perioade sînt, în altele, prea lacunare. Autorul trece repede și tăcut tocmai peste anii cînd se alăturase, cred că numai prin scris mișcării legionare. E, nu pot să nu observ, o tentativă de ocultare a adevărului, păstrînd în taină un moment poate penibil pentru memorialist. Volumul I se oprește, în 1937. Iar al doilea începe cu 1940, autorul precizînd, într-o notă de subsol, că „am relatat aceste întîmplări în Noaptea de Sinziene...”. Nu relatase în roman mai mult decît povestea în Memoriile. E vorba de episodul arestării și întemnițării în lagărul pentru legionari de la Miercurea Ciuc pentru că autorul Memoriilor, ca și eroul din roman refuzase să dea poliției declarația de desolidarizare cu mișcarea legionară pentru bunul motiv că n-a fost încadrat în acea mișcare politică. Eroul din roman într-adevăr nu fusese. Dar autorul Memoriilor? Aici lucrurile sînt mai complicate. Eliade a semnat, de prin 1937, în presă (Vremea, Buna Vestire) articole prolegionare și efectiv

legionaroide în care l-a elogiât pe Co-dreanu, pe Moța și Marin. As putea cita din aceste elocvente articole, dar spațiul nu-mi îngăduie. În 1937 Eliade a participat (după măturisile jurnaliere ale lui Sebastian și o însemnare din Buna Vestire din 6 decembrie) în echipa care făcea propagandă electorală, în județul Ploiești, pentru partidul „Totul pentru Țară”. Oficiul legionar Buna Vestire a deschis la 7 decembrie 1937, o anchetă sub titlul „De ce cred în biruința legionară”. La 17 decembrie e inserat și răspunsul lui Mircea Eliade. Aici tînărul Eliade (avea 30 de ani) scria: „Cred în destinul neamului românesc — de aceea cred în biruința mișcării legionare...”. În timp ce toate revoluțiile contemporane au ca scop cucerirea puterii de către o clasă socială sau de către un om, revoluția legionară are drept țintă supremă: minuirea neamului, împăcarea neamului românesc cu Dumnezeu, cum a spus Căpitanul. De aceea, sensul mișcării legionare se deosebește de tot ce s-a făcut pînă astăzi în istorie...”. Știu că Eliade, jenat, a negat, apoi (oral) paternitatea acestui text, afirmînd că l-a scris prietenul său M. Polihroniade și amicitia nu i-a îngăduit o retractare publică. I-a spus asta biografului său Mac Linscott Ricketts care mi-a povestit-o, prin 1986, la Biblioteca Academiei și apoi a relatat-o în biografia publicată în S.U.A. (1988). Verșiunea nu se verifică. Am făcut un atent examen comparat al acestui credo cu alte articole ale lui Eliade. Indubitabil, memorialistul nostru e autorul. Apoi mai sînt și alte texte, tot atât de incendiar angajante, semnate de Eliade, care nu puteau fi scrise de altcineva. Arestarea și întemnițarea lui nu se datorase numai faptului că era discipolul lui Nae Ionescu. Discipolul își urmase maestrul pe plan ideologico-politic. Iată o măturisire a lui Sebastian în jurnal, la 2 martie 1937: „Lungă discuție politică cu Mircea, la el acasă. Imposibil de rezumat. A fost lîric, nebulos, plin de exclamații, interjecții, apostrofe...”. Din toate astea nu aleg decît declarația lui că iubește garda, speră în ea și așteaptă victoria ei” (Cf. Manuscriptum, 1976, nr. 2, p. 118). În memoriile autorul judecă aspru mișcarea legionară pentru asasinarea lui Iorga, Madgearu și a celor încarcerati la Jilava afirmînd că, prin aceasta, a devenit „o mișcare teroristă și pronazistă”. Dar nu fusese asta și înainte, comitînd asasinat, întîrețînd cultul eroilor și declarîndu-se deschis favorabilă Germaniei naziste? Sigur că acest episod tragic a fost socotit de Eliade, penibil și, poate, trecător, nevoind să facă măturisiri despre el de vreme ce nu l-a pomenit cercurilor savante în care s-a integrat, de prin 1945. Putea, înconștient, să-i dăuneze moral, în carieră, cu consecințe lesne previzibile. Din fericire, undeva, în aceste memorii a ținut să noteze că împrudențele și erorile săvîrșite în tinerețe constituie o serie de malentendu-uri care mă vor urmări toată viața. „E drept să vedem în această măturisire o declarație de regret și disociere tardivă? Dar a ignora ca totul a acest episod de tinerețe, istoria literară (ca și aceea politică) nu are dreptul să o facă. O va înregistra și evalua, tot timpul, cu dreptă și neresentimentală măsură.

N-am cum colaționa textul memoriilor cu manuscrisul care se află, în fotocopie, la dl. Mircea Handoca. Să sperăm că transcrierea e corectă, fără erori de lecționare sau omisiuni, cum s-a întîmplat, în alte dăți, acestui editor. Prefața e tehnică, confundîndu-se, aproape cu nota asupra ediției. Trebuia, aici, altceva. Supărătoare e absența unui indice de nume într-o carte de memorialistică de asemenea importantă, ce va deveni și un instrument de lucru. Regretabilă omisiune, ca și lipsa unor note care să dateze, măcar prin menționarea anului, multe evenimente.

Memoriile lui Mircea Eliade, apărute la Ed. Humanitas, constituie înconștient un mare eveniment cultural.

Mircea Eliade, Memorii (1907—1960). Ediție și cuvînt înainte de Mircea Handoca (două volume). Editura Humanitas, 1991.

Tudor ȚOPA

UNELE ÎNSEMNĂ

Cind l-au omorât pe Duca, mama a căutat să ascundă jurnalele de ochii mei; curioși, au găsit fotografiile: Duca întins pe catafalc — ori, în altele, gol pe o masă și ciuruit.

Evenimentul similar de mai târziu — Armand Călinescu — a avut un iz cunoscut mie; știam ce să aștept de la ziare, de la strada cu lume și umbră de dolii; rețin în plus doar răsuflarea întretăiată a unor tineri (?) care au sputat subit taraful emisiunii de la radio și anunțau că C. a fost „executat”.

Rebeliunea m-a tulburat dar n-am fost mai surprins. Auzeam din casă (unde mă fereau și căutau să-mi ascundă ororile) tot timpul mitralierele și restul de împușcături. Lumea era împărțită în păreri pe care nu le prea înțelegeam. Așteptam de la ziare fotografii cu morți, însă (poate mă înșel), cum se cuvine în presa unei tiranii, ele au apărut mai puține și mai „decente” (e vorba de acea decență care, ca directivă statală, interzicea nudul în pictură, pretindea vara cravată în tramvai...).

Nu din acestea (eram copil) era făcută viața mea atunci. Mai însemnate pentru atunci îmi par o stradă însoțită și momentul când am simțit vîrsta: treisprezece ani, și că voi avea paisprezece, cincisprezece; sau clipele deprimante după elanurile sensuale nerezovaluate: mă pătrundea, mă răvășea goliciunea întrezărită a femeilor și tot ce o însoțea, mă atrăgeau de nici nu-mi venea să mă apăr și, chiar de-aș fi încercat, n-aș fi reușit — ele sunt pretutindeni și se mișcă, vorbesc, dorm și se trezesc dimineața când eu ies devreme în negura tăioasă și apoi de oraș prin care soarele mă atinge, nu îmbrățișează; mai însemnată lectura, loc curat asupra cărții, când se găsesc copii într-insul, scriitorii cu putere bună și haz ascuns, pășesc și leagă prietenii (aș fi nerecunoscător dacă nu l-aș numi pe Alexandru Dumas-père). Lectura, imaginea liniștită a scrii, o îmbrățișare sigură, cu drag și într-un fel abstractă din partea unora din cei mari, fie numai cu ochii, speranța nerăbdătoare că voi scăpa din calvarul confuz al vârstei, mă spălau și mă adormeau, sau mă însemnau — treaz.

CONTINUI miine. Azi am muncit ca robul pentru Tonitza, a cărui expoziție e strălucitoare și prima după moarte. Am cărat tablouri, rame, am bănut cuie, am cărat un soclu pentru bustul de Han — cu barca pe valuri sub picate —, am sugerat alcătuirea unui pod, am colaborat la toate; acestea cu pasune, zile întregi de dimineața pînă seara, sub conducerea domnișoarei Dolores Ch. — mai puțin proastă și nebulă decît rea, fără bărbat și care, cu o încăpăținare demnă de admirare, a luptat pentru Pallady, Lochian, Tonitza, Ghiță. A trebuit să suport baotismul fanatic, amestecat cu meschinăria, al acestui soi de femeie riglă „cu doi ochi pe timpă ca la Picasso”, cum spune Calabrese, muzicolog, mic italian hipertensiv și atomizant care îmi iubeste talentul ca tata.

„Domnul A. nu face nimic”, spune dinna ieri. Azi vin cu trei sferturi de oră întîrziere și-i răspund fără întrebare: „Ca să justifice măcar în parte afirmația dvs. de ieri; n-am vrut să las vorba unui zeț în vînt”. Nici un răspuns; congestie. Peste puțin, dinna: „— Adu-mi apă. — Pentru ce vă trebuie? — Să spălăm bustul; ia uite ce murdar e, ce plin de praf la încrețituri. — Da. Însă pentru a vă o aduce îmi e absolut necesar un receptacul. — Caută dincolo”. Găsesc un glob de lampă, revin și îi spun: „Dacă aduc apă în asta (pentru că nu dau de ceva mai potrivit pe-aci), odată așezat pe o suprafață cit de solidă, se va rostogoli și, desigur, apa se varsă. — O să-l ții în mînă”. Aduc globul cu apă în care plutesc muște. „V-aș oferi cu plăcere să beți, dar vedeți muștele...” Ea șterge ramele unor tablouri. „V-aș ruga să utilizați cit mai curînd apa adusă în acest receptacul”. Ea, ca din altă parte: „Deschide citeva geamuri de sub tavan; aerul e foarte închis aici și se strică tablourile. — În afara

de spirit aveți și «puțină» scară? Și-apoi, după cum v-am raportat cu puțin timp în urmă, acest receptacul sferic, odată așezat pe ceva, se va rostogoli și apa conținută se va scurge. — Îl țin eu... Hai, du afară bucata aia mare de sticlă, se reazimă de tablouri și poate să le strice. — E grea, stăpînă, și dacă mi se frînge în mîini, nu e păcat de ea?”

Ieri a venit o comisie de imbecili care și-a spus părerea negînd valoarea următoarelor lucrări (e bine să cunoască viitorii istorici ai artei citeva aprecieri contemporane mie): băiatul cu turban („dulceag, bleg...”); profilul de băiat în bluză cu picățele și cu o subțire trăsura de pensulă verde odată cu linia frunții („decorativ”); puberul cu aspect oarecum androgin, în halat, pe un fond mare cu vase de flori („pur decorativ”) etc. Acestea n-ar trebui expuse, căci nu-l „servesc” pe Tonitza.

3.

SCRIAM în 1 despre mine în 1940 cînd mi s-a adus un preparator.

Slăbuț, bolnav de o lună, încins și somnoros, nebulatec deodată și apoi stîns, l-am primit cu frică și nu mi-a păzit-o.

Modest — mi s-a spus —, venea „la fix”, cu o cravată subțire și frîntă o dată pînă la vestă.

Mîinile mele (ca și picioarele) crescuseră cu vîna mare pe os sub pielea schimbătoare ușor de la un timp la altul, încurcîndu-mă în înfățișare și mișcări. Cu părul izbuclit ca sălcile de la Chiajna, asupra unei fețe lăli pe care ochiul se prelungea în cearcăn, așteptam ora și venea.

Avea, opus mie, mina mărunță, cu o cicatrice argintie și, restul, neagră ca întregul trup mijlociu de stat, iar fața de tot rasă și lucioasă cu ochi negri frumoși; avea părul închis, creț și bine așezat asupra frunții fine, mici, de la temple pornindu-i falca de jos așijderi mică mais accusée. Era preparator la toate. Tărie discretă; nu umbrea, umbra altui lucru coincidea totdeauna cu a lui; nu lovea mobile, nu se agăța de colțuri; totdeauna pe covor, fără zgomet, nu-i răsturna vreo margine. Ce manșetă curată! Își freca sec și scurt mîinile, cu unghiile tari, roz, albe, nobile ale uneia ajunse la manșeta alteia. Curat și-n mațe fiindu-i cald fără sudoare, n-avea miro; aducea doar a mîng de creion. Se așeza, în haina răcoroasă și călcată, pe un scaun, și îmi vorbea scriindu-mi litere mărunte, mai ordonate

„IATĂ-MA ghid de expoziții la lacuri (1955). Tocmai scrisesem Unele însemnări într-un mic roman (nepublicat pînă acum). Nici un vizitator în sala cu Pallady, iar eu tocmai sfîrșisem copierea micului roman. Apăru Radu Petrescu, mă salută, îi răspunsei, mă întrebă ce scriu, îl lămurii, îmi ceru voie să citească apoi mă rugă să-i împrumut pînă a doua zi caietul, plecă și reveni cu el la ora convenită, alături însă și cu o carte subțire în oc-

tavo, broșată de el însuși: îmi copiasă micul roman, mi-l editase — ce mai! — și mă întrebă dacă-i permit să-l păstreze în biblioteca lui. Altfel nu i-aș fi permis”. — Tudor Țopa, Adunare, text apărut în 1982 — anul morții lui Radu Petrescu — în România literară din acel an, nr. 30. — Dedic prima publicare a compunerii acestuia „Sturm und Drang” amintirii înaltului meu prieten. T. Țopa, 1982.

„La censure autrichienne, exercées par les italiens renégats, est terrible”. (STENDHAL — Rome, Naples et Florence, 1817)

PROLOG

ÎN AFARA „clipelor” de inspirație — pe stradă, grîvind din fotoliul de paie al serviciului meu frunzișul, cerul îndepărtat, „Altdorfer”, al acestei toamne timpurii și trecătoare în miezul verii etc. —, clipe limpezi ca idee, imagine și „grund” al formulării (în care de-aș lua calea muncii aș ajunge la capăt, însă n-am timp), în afara lor mi-e greu să gîndesc și să iau hotărîri; și s-ar cuveni, pentru că atunci cînd nu ești inspirat sau, odată inspirat, nu dai curs, apare întrebarea „de ce?”, problemă de igienă a creației, căreia e bine să-i răspunzi și să iei în funcție de răspuns măsuri, să înlături zădărniciia unei perioade. Dacă mi-e greu să gîndesc și să iau hotărîri într-un astfel de timp oriunde, asupra acestui caiet, prin însuși efortul fizic impus de scris, ca prin toate celelalte exigențe ale lui, pot; și, ce e mai folositor, abia două sau trei pagini de acestea îmi aduc inspirația și îmi cer să muncesc pentru țelul înalt, însă n-am timp.

CIRCULĂ printre oamenii „fără literatură”, care au compasiune pentru mine și tot ce aduce cu mine, naiva grijă — și de o bună credință, un zel cam exagerate și nu atât de corespunzătoare alor mele —, grija ca nu cumva să mă pierd prin nepublicare; grija în același sens dar altfel pornită și de altunde și mai puțin entuziastă, aproape milă, pe care o simt și la cei cu literatura vîndută atunci cînd dau de capul meu ținut sus — pentru că fac schimb mai ușor cu aerul și lumina — și de lipsa crudă a banului în buzunar. Aceștia din urmă, nu ca primii, n-au îndemn pentru mine în ochi; dimpotrivă, un gol ca de la o surpare, de privești visul rămas în unfl pentru copilăria nevinovată, o tinerețe neîntînată, o ratare măcar lumească, vis ca întruchipat în mine — de ce nu?; far dincolo de vis privești banul și nevasta sau curva și viața cu ale sale, toate justificînd și furtul și speranța înfricosată a omului că n-are să fie ca mine, nici eu ca el cu mîfioacele mele, căci el a renunțat la calea asta și dacă eu voi avea ban și nevastă și curvă și viața cu ale sale, atunci nu e vis copilăria nevinovată, o tinerețe neîntînată — vai!, și atunci ratarea mea nu e nici măcar lumească, și ce se întîmplă cu sentimentele frumoase pentru mine: grija (aproape milă), cu visul, cu justificarea de către viață a furtului...? Dar uite dala trotuarului vîlurînd roz în jurul pantofului său înfipt, vîntul fluturîndu-mi pantalonul decolorat și burlan, vampa dincolo de geamul vitrinei sugînd cu paiul sirop roșu din flut, bășici de aer chiar ca pe afiș în jurul paiului frînt de o lege a opticii — sigur!; în spatele omului, „cercul militar” (tot

așa îi mai zice lumea), în spatele cercului prefectura poliției (idem), apoi trei străzi și garsoniera lui cu geam la Dimbovița, lingă Sfînt, și nevasta cu masa, sau altcineva sau tot ea cu patul, presa tipografiei mîine dimineață... O mină strînsă, un pas grăbit; „copilărie nevinovată”, nici o teamă de mine. Ce cred eu despre publicare, despre pericolul de a nu publica? Oamenii vor ști mai târziu care au fost condițiile publicării azi, iar de voi făptui ceva, apoi de va rămîne ceva, vor ști ce-am crezut eu despre poezie și cum. Altfel, cită fericire să publici! E clar. Și poate o datare: să încerc.

1.

ÎMI aduc aminte cum în clasa a III-a, cînd n-aveam nici 13 ani și învățam prost — nu eram deloc în apele mele — (niciodată n-am învățat prea bine, de cît cu foc la botanică și zoologie în citeva rînduri, însă în clasa a III-a eram cu totul absent), fiind amenințat cu două corijențe, la fizică și la muzică, au chemat un preparator să mă ajute.

Locuiau în Cotroceni, pe una din străzile cu nume de doctori, foarte aproape de locuința de acum a lui Radu Poenaru; era în 1940. De curînd venisem nenorociți din Bucovina, apoi, în noiembrie, cutremurul ne prinsese în altă casă, pe Dealul Spirii — o chi-chineală. Cutremurul pipase în mine cu o putere neobișnuită. La două-trei zile după, o ușoară vibrație a clădirii m-a precipitat pe scări într-o clipă, cu inima-n gît. Spaima mea i-a hotărît cred pe ai mei, cei mai mulți, să se mute în strada amintită. Într-o casă fără noimă, cu turn, spoită și cu briu și alte ornamente de cărămidă foarte roșie.

Nu mai țin minte cronologia exactă a evenimentelor, dar cele de mai sus sunt asociate cu abdicarea lui Carol al II-lea, cu rebeliunea etc., chiar cu lucruri mai vechi, asasinarea lui Duca sau apoi a lui Armand Călinescu.

Desigur, nu judecam politic toate acelea. Cînd a abdicat regele am avut o reacție intensă totuși: păreții cu perdelele din jurul ferestrelor, tablourile, sobele, au răsunat mai viu, ca și soarele de pe masă, de prin plante. Am ieșit: același lucru s-a întîmplat și afară. Am trecut la fapte: o bucată de hîrtie velină, toc, cerneală, și am înșîrat ceva cu simțire și intenție revoluționară; după ce am prins hîrtia de un gard, am așteptat să treacă cineva, să se oprească și să citească. Nimeni. Era dimineată, vestea proaspătă, cartier neumblat. Un oltean cu strigare lute ca a stropului rece pe plită fierbinte — iaurt, zarzavaturi. În fine, un domn căruia nu-i stă bine cu barba nerasă (fie și de ieri), cu primul nastur de descheiat deasupra cravății lăsate, cu pantalonii necălcați, și mai ales la ora matinală pe stradă; scund, care se oprește, citește, și, cu nedumerirea atît de bine motivată a nației încît dă în nepăsare și întînsă lipsă morală, trece. Reintru în umbra casei.

RI ÎNTR-UN MIC ROMAN

Se citește fără întrerupere —

nu se poate, pe o hirtie netedă cu Koh-i-noorul. „Dacă aş avea o vioară”, spunea el, „ar fi mai ușor. Vioara mea e dată la pus coarde și negustorul n-are un «mi»; n-o s-o pot lua decât mai târziu”. Mamii — acestea; după ce eu mine îl încercase nervii, căci dacă nu urechea, vocea îmi era de o timiditate!... și se schimba, ca oricui la mărta aceea. Știa și engleza, pe lângă franceză. Ce facultate sfârșea — sau sfârșise de curind — nu-mi amintesc. Se pricepea în matematicile mele ca în latină.

Încăperile noastre aveau pereții cu teamuri în soare; vara, împotriva căldurii, se lăsau stururile prin care lumina în dungi pătrundea, oglindindu-se din părțile atinse ale unor obiecte, ale covorului, încât aerul răcoros devenea portocaliu pe fondul întunecat.

N-o uit pe mama lângă un scrin, dedicat aplecată deasupra și lucindu-i în ochi adânc nepotrivirea a două speranțe; să fiu ca el (nu voi da greș în viață), ori nu. — Grosolan poate scrie un fiu despre înima mamei sale, dar timpul! Timpul și locul... În trei locuri, întrerupt, am înșirat ce stă scris sub ultima dată, până noaptea târziu, notind tot atunci pe alte zece hîrte alte zece idei, imagini; ceasuri când prin explozie înceată mi s-ar deschide craniul să mă scarpin dedesubt. — Îl uram.

ÎN adolescență am cunoscut o doamnă care m-a plăcut și m-a avut, pe al cărei soț îl disprețuiam, deși mai târziu, în pofida ochelarelor, micilor statui și osaturii defectuoase, ajunsese tată de fetiță — cu altă nevastă — și muri deloc lichea (cum nu bănuiam eu). Însă doamna o răpeam mai puțin lui decât amantului. Acesta se numea O. E., o aflasem de la Rapiță.

Știți cum umblă pe străzi un adolescent iubit întâia dată de o femeie, în timpul liber sau pe care și-l face liber. Parcă nu pe străzi; mai iute pe deasupra, zburind peste acoperisurile ce le despart, alături de coroana arborilor. În vara târzie, cu părul înroșit de soarele atitor luni, cu ochii verzi-aurii, neținînd seama de taxatoare și nestringîndu-l învelișul fierbinte al tramvaiului — odată suit —, dar ferit de spațiu — odată coborît —, bășul se are, în toată lumea de plăceri, fără margini. Generos absurd, până la pericol, iartă pentru trecut și viitor, dă tot.

Ieșit astfel din umbra pubertății, o dată, în autobuz, mi-am zărit fostul

preparator, fără să-l recunosc ca atare decît în timpul discuției scurte. Am vădit o bucurie frînată, pentru a nu-i angaja mai mult decît politețea; i-am acordat respectul juvenil, ca unui profesor celebru acum retras; am vorbit corect, cu strălucire convenabilă. M-a „primit” condescendent în matură luminumozitate: eram neașteptat schimbat în bine, se bucura nădăjduind mai mult, sigur pentru mai mult.

Am alergat la sînul alb strîns de cea mai fină olandă, avînd în drum o clipă de regret că nu-i rețineam numele.

4.

O BUCATĂ de vreme de la darea nemților afară, au triumfat în primul rînd cetățenii care constituiesc azi regnul pitoresc al reacționarilor și erau prin '44 în floarea virstei de gentleman — unii magistrați de pildă, sau avocați cu platformă etc. —, oameni caricaturali cu cămașă foarte fină; cravată doar în primul moment excentrică (materialul cel mai ales și ansamblul o potolește îndată), oameni dedesubt îmbăiați zilnic (tic), neparfumați pentru un nas comun decît din strictă apropiere, și anglomani (pentru America indiferenți atunci, dar, în sensul meu răutăcios, fără-ndoială acum).

În vremea aceea, cînd rușii de-abia se pregăteau să vină la noi la masă, fiind cu simpatie priviți de Roosevelt și cei descriși adineauri, presa noastră amesteca lagărele, fotografia împreună grăsunii degajați și pe cei decorați, stringeri de mîini, cadavrul Mussolini en raccourci... Se răsufla.

Pe lângă diversitatea cosmopolită a articolașelor de ziar, cărțile, filmele erau și engleze și franceze și americane, începînd cu încetul să fie rusești, apoi o lungă perioadă rusești de tot, cum știți, dar pînă una-alta nu interesează; și teatrele jucau piese anglo-saxone cu iz de cataclism „științific” psiho-fizic, franțuzești de rezistență politică și nervoasă; la radio Maiacovschi despre Cuba, simfonia stelelor radioactive de Ralph William Plutty pe cuvinte încrucișate de Sir Oscar Blacke etc.

A fost o abundență de studii asupra Angliei și reportaje despre America (înlocuite doar ceva mai târziu cu ode la Rusia).

Domnișoarele „high life” nu mai papagaliseau franceza, ci engleza; literaturii și snobii cei mai voinici, tot așa, se lichidau în spirit ca franțuji pentru a angliciza; iar tinerii curați, puținii dintre ei cu carte (dar ușor de înlătu-

rat căci mai priveau, ca să pornească învățați), descopereau aici folclorul și marii noștri oameni vechi ori noi, ai-doma si-n restul lumii — pe lângă bătrîni — Whitman și Maiacovschi, navela lui Hemingway, Bartok și Enescu, Procofiiev, în curînd Charlot, Eisenstein și Pudovchin... (nu mai înșir, a-restea iute înăbușite de produsele dese și „variate” ale filistinismului sovietic sau derivat).

Vă închipuiți foaia intelectualozilor, erupția amestecată și frecvent murdară a tipografiilor, banii roși de paraziți, încît a fost cu neputință unora să nu tresalte de bucurie amară cînd a căzut pumnul dictaturii; pînă ce s-a deschis, acesta, și a despuat poporul ca nicicînd în istorie.

Ajuns între cei cu afaceri culturale anglo-saxone, se găsea și amantul depozitat de mine al d-nei X., O. E. (ai noroc la cărți, n-ai noroc la femei).

ÎNTR-O seară mă găseam la amicul meu Rapiță, proaspăt căsătorit cu o femeie delicată. Sunasem și mi-au deschis tatăl împreună cu fiul (de cinci ani, din altă căsătorie a doamnei). „Îți mai aduci aminte cum am vrut să te bag în pivniță?”, mă întreabă cu voce răsfățată puștiul. „Da”. Mă lovește cu pumnul în mină. „Te doare? — Nu”. Tatăl dispăre după niște treburi. Se apleacă băiețelul, ridică un cub și mă lovește. „Te doare? — Da, puțin; da’ de ce trebuie să mă doară? — C-așa vreau eu. — De ce vrei «așa»? — Mă lovește din nou cu cubul. „Uite ce e, te rog să te potolești că altfel mă supără. — Vrei să te urci pe cal? — Nu. E prea mic și mie îmi plac caii adevărați, vii. — De aceia care trag căruța cu gunoi?... Tata meu are să-mi cumpere o mașină de pompieri, da, si am să te sui pe scară pînă-n cer și am să plec repede — vvvvv... — și ai să rămii acolo sus...” Dă din piciorușe, împreunează minulețele, îi sclipește ochii albaștri din obrazul cald. Răspund: „Mie îmi place acolo sus. — Ce-ai să faci tu în cer?, și sîiingur! — Am să mă joc. — Dacă n-ai jucării... — Ba am o harmonică după soare. — Și cîntă? — Cînd îi îndes burduful, sigur, cîntă”. Sosește Rapiță cu un taburet și o pinză în mină, un ciocan și cuișoare în cealaltă, pentru a tapisa taburetul. Se așează în preajma unei lămpi de masă cu abat-jour și, muncind, vorbește cu mine cit poate: eu sunt așezat pe pat, copilul face gălgăie pe covor, iar tatăl e dincolo de copil; vorbim despre tehnica reproducătorilor de pictură. „Simona!” strigă Rapiță, „adu-mi o cutie de chibrituri. — Vrei să-l dai foc!!!”, tipă cel mic. Mă apropii și eu de lampă cu un scaun, pe altă latură, ca să pot vorbi mai nestingherit. Din țigara mea, parte din fum intră subțat abat-jour și iese prin deschizătura de sus. „A luat foc! A luat foc!!!”, tipă cel mic, fericit. Urcă pe taburetul abia părăsit de tatăl vitreg, sare de două ori și pică în cap. Vine mama, îl potolește, îi pune compresă și îl culcă. Rapiță mă invită la o bere.

În grămada oamenilor de pe terasă îmi văd amorul, cu soțul și încă cineva: preparatorul meu! „O. E.”, îmi șoptește Rapiță, în timp ce eu, cu simțămînt complex, salutăm. Ha, ha.

5.

VREAU să termin acest „roman” intercalat în notele mele zilnice.

Au trecut ani de la nostima recunoaștere de pe terasă. Între timp bruta mahalagească, arivistă și complexivă (care treptat și-a adus în sîn, ca lachei și modele de mondenitate, resturi ciocești și burgheze, chiar muncitori decalasați), a început să agite impostor terminologia idealului comunist; pe urmă să dogmatizeze și să cenzureze terorist, ca orice clan la putere, însă permițîndu-și „sus”, ezoteric, de toate. Cei de teapa lui O. E. n-au dus-o prea prost. Chiar în perioada rusificării acute au existat instituții de lux; acum, înfloresc în plină lumină. Funcționarii lor au mai puține ore de birou; în genere programul nu le e rigid; lefiu mari i se adaugă prime, bani în mai multe moduri. Produsele vestimentare de la „Romarta”, mediocre, uneori de prost gust, însă incomparabile cu cîr-

UNELE ÎNSEMNĂRI ÎNTR-UN MIC ROMAN

pa comună a grosului populației, lor le sunt destinate — la prețuri neverosimile pentru o minte încă neîmbolnăvită —, ca și produsele alimentare submediocre, dar servite în sticlărie mai îngrijit fabricată și în murdărie mai puțin vizibilă, aproape curățenie; lor le sunt destinate, și lichelelor „artistice”, și sutelor de academicieni peste noapte, ziariștilor etc., nemai-vorbind de camarilla politică și de rușii noștri, care mîncă și beau dintr-un frigider aparte, se spune că foarte de soi.

Cred că ar fi instructiv să știți cum își pierd vremea paraziții, cum pâlăvrăgesc în orele serviciului, cum simulează munca și ce iese din simulacru. În altă parte o voi face. Afirm doar că traducerea lui O. E. din versul lebedei englezești este nu alături de spiritul operei (din pricina unei originalități de nestăpînit a traducătorului), nu cu unele inexactități, nu exactă, dar lipsită de poezia textului propriu, nu cu o versificație care pe alocuri lasă de dorit; ea este în primul rînd agramată și apoi tot ce vrei.

AMUZANT e că pe O. E. l-am revăzut zilele trecute de două ori: o dată în comisia de imbecili venită spre cenzurarea bețivului formalist Neculai Tonitză (de ce nu s-ar ocupa omul meu și cu plastica noastră, cea cu preț greu din atîtea puncte de vedere? — totuși eu, în această calitate, cu simțămînt confuz, l-am arătat spatele fără salut); a doua oară pe aceeași terasă unde băusem bere cu Rapiță în seara amintită.

6.

IATĂ cum s-a întîmplat. De cîteva luni a venit la București unul din cei mai valorosi pictori tineri de care am știre: odată gata stațiul militar, s-a stabilit aici, lăsîndu-și părinții în Moldova, de unde e. Îl cunoscușem ca soldat acum doi ani, în împrejurări dureroase pentru el și de care voi scrie la timp. De cînd e aici l-am văzut, lăsînd la o parte seara pe care o voi înfățișa, pînă acum o lună foarte des; în ultima lună deloc, din motive înrudite împrejurărilor dureroase ale epocii în care l-am cunoscut.

ÎN TIMPLAREA face ca, ziua, în ajunul imediat al serii de mai jos, să întîlnesc cea mai frumoasă femeie pe care o cunosc: una din acele ființe multilaterale și mijlociu talentate, fără miez și hotărîre, care fac la un moment dat o conștiință bolnăvicioasă și neeficientă a stării lor, un fel de ipohondrie, manifestată prin regret din ce în ce mai rozător (are 30 și ceva de ani) și prin o speranță vagă — hrană regretului. Vorbește mult despre sine și despre orice poate constitui o aluzie cit de îndepărtată la sine. Actriță, regizoriță, cîntăreață, acum arhitectă.

În urmă cu vreo șase ani, cînd punea în scenă la conservator „Jubi’eul” de Cehov, nasc un mic amor pentru ea, și, culmea, îl transferă unei colege, cu toate că mă place în aceeași vară plec la mare pentru o zi; pleacă noaptea, nu dorm, ziua toată fac plajă, seara mă întîlnesc cu ea și mă invită să rămîn și a doua zi. Ne culcăm în același pat: eu întîi, dînsa nu știu ce mai făcea pe-afară; cînd se întoarce mă găsește dormind. Dimineața eu mă trezesc tîrziu, iar ea plecase la plajă.

Nu renunță nici astăzi, cînd e arhitectă, la alte arte; își încearcă talentul vocii, tragedia e însă tracul ne care nici hipnoza unui maestru nu l-a putut învinge: ce să mai facă? În jurul acestei probleme se învîrte discuția de o oră, două, patru, ne o întîndere mare a orașului dincolo de Dîmbovița, pînă ce eu vreau neapărat să o închei cu fo-

(Continuare în pagina 14)

Litografii de KARL HORST HODICKE (1983-84)

UNELE ÎNSEMNĂRI ÎNTR-UN MIC

(Urmare din pagina 13)

Ios prin o pildă : „Uite cum ești tu”, îi spun. „Am cunoscut când eram profesor în provincie un tip care se țicnise. Făcea armata și mi-l prezintă într-o bună zi medicul regimentului, cu care eram prieten ; mi-l prezintă în circumă și-l țin minte și-acuma : a intrat — lung, svelt și totuși greoi cum era, ținându-și chipiul nu de cozoroc, ci înșfăcat într-o palmă enormă. Cum ne-a zărit ne-a salutat cu un tremur în zîmbet și a dat să vină la noi ; era lume multă și pătrundea greu. În răstimp doctorul mă previne : „— A, să vezi ce arătare și asta. — Da' ce-l cu el? — Impotent închipuit. Da? Nu e? — Aș, de unde. Se apropie, ajunge, salută și îl văd mai bine la față : roșu, ud, pe altă lume ; politeță mecanică : toarnă vin cu nesigurantă în paharele noastre, se înțeapă cu mașinăria sifonului în palmă, răspunde la câteva întrebări doctorului cam aiurea. Nu știu cum se pornește o discufie și eu, cu o furie pedagogică... — știi foarte bine cum bat la cap ; poate și pe tine te enervez, scuză-mă — în fine, cu o furie pedagogică cum m-apu- că pe mine citeodată, perorez formidabil, oarecum burlesc în vorbă și cu gesturi tot așa, tonifiant pare-se, căci insul se mai însuflețește și el... Până la urmă ne-am și împrietenit, da' asta nu contează acum. Interesant e că, pastele mă-sii, nu era bolind decât prin accident, asta se simțea imediat ; avea frunte și ochi de om aparte, nu... Am aflat de la doctor, și mai târziu de la el amănunte, cum s-a țicnit. Să vezi. Pe scurt... Cunoaște băiatul la o chermeză pe nevasta doctorului veterinar — și aia o figură... Dansează, chestii, întilniri... Găsește omu' o cameră, ea vine — discuții, difuzor cu muzică, dracu', imbrățișări — cunoști. Toate da, una nu. Băiatul meu insistă — și era frumos, aprins, Nevasta veterinarului ride, se zbate. Băiatul face cumva și stinge lumina (unii susțin că e necesar). Când să nu mai poată omul ține-ntr-insul, femeii deodată i se taie chiotitul, nu se urnește o clipă și iute îl împinge cu brațul cit colo și-l mai întreabă : Vrei să te culci cu mine?... Bine : stai mai la o parte că mă dezbrac. Militarul meu, ca lovit, se depărtează și odată se lasă jos cu toate ale lui, răcite ca de-un ger sărit din bombă ; nu mai simțea decât în auz foșnetul grăbit al vestimentului femeiesc. Goală, dinsa se duce și s-așează-n pat. Nu te-ai dezbrăcat încă?! Ah... Dinsul ride prostește, îi explică și-nchipui cum, „salvează”... Oribila jumătate de oră e înfrîntă de singe în sfîrșit. Ei, cu mintea sculată-n păr de întimplare, îi vine iar cheful joacei ; îl primește și, odată virit, îl tot dă afară ; până ce bietului om i se face lehamite și groază. Se despărțesc : dinsa ca diavolul, dinsul ca cel pierdut... Distractiv, nu? Da' ar fi numai atât!... Peste câteva zile (nu mai încercase s-o vadă în vremea asta) sunt duși la baie o parte din soldați ; și el. Multe dusuri, aburi, ciment pe jos, nu prea curat — uf, dac-ai ști cum arată o baie de provincie ; și îngrămădeală. Tinărul se freacă cu nă-

dejde, cu săpun și cu peria (trebuie să înțelegi ce înseamnă pentru un soldat trecerea din viața de cazarmă în baie) ; — cu nădejde și pentru că își simțea trupul imbolnăvit de aventură, or omul leagă boala de murdărie... Uite că altă treabă mai bună n-am decît să-ți fac maxime... Principalul e că tinărul de care-ți spun, de pe acum ipohondru în grad înalt, a început să privească la ceilalți, să vadă cit atîrnă și să se compare cu ei ; trăgea desigur concluziile printr-un ochi pregătit anume ; totuși nu puteau fi neliniștitoare... Ascultă-mă, era un om voinic, n-avea nici pe dracu'. Bine, însă vezi tu, nenorocirea a fost că tot cîntărind a descoperit că punga se lasă mai mult într-o parte și — i s-a părut — prea puțin în cealaltă. Dar ochii ! Urechile ! Vai, sunt ochi cu ochi, ureche cu ureche la fel de mari, și tot ce-i pereche... A între-zărit omul meu un proces de degenerescență și de-atunci n-a mai putut, într-adevăr. Gîndea să se sinucidă”.

7.

ACEASTĂ pildă prin care voiam să vindec indurerata cîntăreață de trac n-a mai putut fi expusă pînă la capăt : de după colț a apărut întovărășindu-l o tinără și necunoscută femeie strălucitoare, prietenul meu pictorul, care numai nefericit nu părea și care, ați ghicit-o avant la lettre, coincide cu eroul fabulei de mai sus. Mi-am stăpînit surpriza, ne-am prezentat unii altora și omul ne-a invitat „la terasă”, acolo unde-mi recunoscusem, cu ajutorul lui Rapiță acum șapte-opt ani, preparatorul din copilărie în O.E.

Înainte de-a trece la episodul teraselor (foarte scurt, exceptînd nemaipomenitul monolog al arhitectei mele — pe care nu-l voi reda — străbătut mai direct sau mai indirect de aceeași problemă a nerealizării ei artistice), înainte de a termina cu acest episod „romanul” preparatorului (cu divagații mai întinse decît tema centrală), mă simt obligat să închei peripectivile ipohondrice (măcar cele din faza acută) ale pictorului Vasile. Nu vă iau mult timp și nu vă dau arti-ficii literare.

Vasile se chinuia mult și îndrăzneala poftelor de dragoste îi trecuse. Privea femeile ca nepriceputul pensula și paleta. Aducea vorba pe departe asupra chestiunii ce-l preocupa, întocmai ca artista cu trac cea curarisită de mine (cu ce efect nu știu). Ajunsese la atîta rafinament că într-o zi, vizitînd o doamnă, îi povesti propria sa întimplare ca pe a altuia, cu mult haz și ocol picant (lucru destul de rar la el). Doamna rise și îl privi astfel, încît eu în locul lui aș fi simțit cum vede ea în mine altfel de ființă decît cu ghinion și că mă mai invită la ea pentru o zi apropiată.

La noi în țară „se fac” multe bancuri. Voi defini odată acest gen și poate (de multe ori mi-a trecut prin gînd) voi culege bancuri și le voi întrebuința în masă, organic legate într-o lucrare. Cînd se string tinerii la o masă, nu ca să mănince, sau cînd n-au nici ce bea... Ah, lipsurile de toate felurile se inlo-

JÖRG IMMENDORFF : Noapte (1982)

cuiesc cu bancuri : haz de necaz. Pictorul obișnuia de un timp să plaseze altora în ocazii de acestea „întimplarea unui cunoscut”. Și nevoia lui de a-și discuta chinul se nimerea felului său altfel stingaci de a conversa, neputinței de a fi agreabil (doar iubit și privit cu simpatie de cei simțiți) într-o societate veselă, lipsurilor caracteristice aproape tuturor artiștilor plastici ; putea să-și scuze exteriorizarea obsesiei prin aceea că altceva amuzant nu știa să spună. Și cum povestea într-o seară, unul din ascultători întrerupse : „Bine, dar chiar așa e, un c... e mai mic decît celălalt ; „medical” e așa, toată lumea știe”. Greu să descrii fericirea, nădejdea lui Vasile. La regiment îl caută pe doctor, bănujit de el om subțire, și-l întreabă cu aer detașat, ca preocupat de principiu, așa cum vorbesc școlarii între ei despre mărcile de automobil : „Doctore, care testicul?” e mai mare ? Dreptul sau stîngul?... Un pariu... — Stîngul”. Nerăbdător, se caută și-și găsește dreptul mai mare : catastrofă ! — stîngul a degenerat deci mai mult decît dacă perechea ar fi fost la început deplin simetrică. A urmat o lună de suferință solitară la sfîrșitul căreia, cu încredere din ce în ce mai multă față de doctor, îi mărturisii acestuia tot. Acesta se îngrijoră (din alte motive bineînțeles — cele adevărate), însă rise și încercă să mîngie pe nenorocit cu următoarele cuvinte : „Stîngul... Sigur, stîngul, dar pentru cel care citește tratatul... Care e pentru mine, pentru cel care citește, stîngul, pentru schema aia de trup pe care o studiez e dreptul ; nu e limpede ? — Nu, doctore, nu cred. Gîndește-te la hărțile geografice ; stînga și dreapta apelor se stabilesc din punctul de vedere al cursului lor, nu din al meu”. Doctorul se irită, ca orice doctor de către un bolnav închipuit, înjură pe geografi și hotărî găsirea unor argumente mai tari. Îi aduse un tratat, cine știe de unde scormonit într-un tîrg de pro-

*) Autorul ar fi prescurtat și cuvîntul „testicul”, reducîndu-l la inițială și puncte, așa cum a făcut mai sus cu sinonimul neaș ; dar dacă ultimul e atît de cunoscut și frecvent în limbaj încît prescurtarea n-are cum duce la confuzie, primul e mai puțin frecvent și uneori necunoscut. Noi scriem „s.a. m.d.” ; toată lumea scrie „etc.” ; nemții — „u” pentru „und”, „u.s.w.” pentru „und so weiter”, însă nu riscă scriînd „W” sau „W.v.s.” pentru Wählerwandschaften.

vincie, în care se afirma negru pe alb că de obicei stîngul e mai mare, însă uneori dreptul — și nu patologic. „Nu patologic ! Înțelegi ? Caraghios...”

Credeți c-a dispărut cu una cu două boala ? Ba. Imaginați-vă omul cel mai puternic, mare colorist român, totodată preocupîndu-l desenul ca pe Ingres (din nenorocire, cum ați văzut pînă acum, de asemeni vioara), imaginați acest om căruia vîntul în preajma oricărei femei îi bătuse pînă nu demult printre picioare în voie, imaginați-l temător față cu o oglindă : în virful picioarelor cîntărindu-și scrotul, descoperind asimetria din clipă în clipă cu surpriza lui Fabre pentru furnici.

MĂ întorceam din Moldova. Grăbit și ajutat la cufere de extraordinara gazdă, coboram spre gara tîrgului. Doctorul, aferat, mă întîmpină și-mi spune : „Am hotărît să-i pun în ceva pe ascuns afrodisiace și să-i potrivesc la timp o femeie. Numai așa îl voi vindeca, altfel nu știu”. Pînă acum citeva luni, cînd a venit la București, n-am mai știut altceva despre pictor. Puțin după venirea lui aici era îndrăgostit de-o fată. Nu mi-o arătase, dar la n-nceput îmi făcea confidențe ; pe urmă, timp de o lună, nu ; dispăruse. Ce merită să fie povestit din dragostea lui, va fi în caietul următor poate.

Să trecem la preparatorul meu și-apoi să-i dăm drumul de pe terasă la culcare.

8.

PE TERASĂ, odată ajunși, ne-am așezat și, pînă la luarea comenzii, conversam ; cînd, arhitecta mea veni subit cu ideea să repovestesc întimplarea soldatului neputincios (s-o audă și ceilalți), cu această ocazie s-o și sfîrșesc. Nu mai știu cum am întors vorba, sunt sigur în schimb că cel ce nu trebuia n-a băgat de seamă nimic. Regizorița ajunse repede în altă parte, la un amănunt privind firea lui Mihai Popescu, pe care vreau să-l relatez (fie el prea simplu), fiindcă m-a bucurat făcîndu-mi-l mai drag pe actor. Iată-l. O fată de talent, frumoasă și cam fără friu, una pe care o știam și eu din vremea „iubirii” scurte cu regizorița, lipsită de n-avea palton iarna, se îmbolnăvise de piept. Toți studenții o îndrăgeau, cu toate că era nestăpînită, „apucată” și citeodată insulta. Murise nevasta lui Mihai Popescu în acel timp ;

WALTER DANN : Băutori (1985)

trecuse citva și, într-o zi aflind ca o-mul bun de la copiii oricui despre fata aceasta cit suferea, actorul se hotărî și vorbi regizorului: „Am o blană; da-ți-o fără a-i spune de unde”. Regizorul înfășură și dete fetii ce era. Știi, iubito, cit de cu farmec e iarna, dar cum o blestemă la sărăcie. Fata a primit blana și s-a desfătut. Au trecut ani. Cancerul l-a dat afară pe Mihai Popescu și, la un timp, regizorul l-a povestit Magdalenii cum a fost cu blana, iar ea a plîns.

AR trebui să vorbească despre restaurant, și despre cele de vară mai cu seamă — grădini, terase; ar trebui, ca Balzac, să... Și nu-mi ascund invidia, dar nici puterea, căci as face-o, însă n-am timp. Sunt și într-o stare ciudată, bună de băutură. Am un prieten poet, artist violent, care cum mă vede mă ia: „Hai să vorbim o discuție”. Dacă am parale (ca să „contribui la idee”), îl străbate un fel de bucurie întunecată, spune: „Buun...” — din punct de vedere — și îmbrăcîndu-mă în semn de tandrețe, adaugă explicativ dar decis: „Luăm o vîgă de la elementară”. Ne așezăm cu sticla pe iarbă, seara, într-un parc mai neumbat sau în grădina pustie a vreunei case, și el bea mult. Face fabule și sonete. Îmi citește poate unul, ori îmi recită cite-un ceas din Eneida, din Metamorfoze sau din De rerum natura, scandînd și ajungînd la cîntec și la țipet armonios. Acum e la Văcărești (are trei luni), pentru că nu bea totdeauna așa. Cum e înalt și lat, mișcarea lui înceată, față de alții e rotire de planetă; vine spre ei ca „rupt din soare”, iar unii se simt atinși, chiar loviți. Așa s-a întîmplat cu o săptămînă în urmă. Pentru el asta înseamnă „luxul sfidat cu privirea și toată purtarea, adesea bătut cu minie într-un obraz de chelner sau de parvenit”. De fapt n-avea bani, însă mincase o friptură și amanetul îi fusese refuzat. „Situație grea...”, are obiceiul să numească el, „...din punct de vedere”, și face ce poate. Eu îl pricep. Te ridică dimineața din pat ca desfăcîndu-te din sfori. „Somnul socialist e scurt și adînc”, spune el. Grăbit, plecat pe nemîncate, trăgîndu-tutun cu suflul la gură, aleargă după bani (grîsul și panglica — fetei, fasolea și pieptenele — nevastă, boaba de cafea — lui). „Ceva îl trage la băutură”, afirmă un ziarist care-l cunoaște.

Am chef de băutură, totuși parc-aș fi fost o noapte întreagă la chef; o mahmureală senină, adîncă; nu-mi vine să mă mișc. Sunt și zăpăcit. Adineauri veneam pe cărare cu o țigară-n gură și nu găseam chibrit s-aprind. Mi-era și sete. Nădăjdiam să văd un om fumînd, să-mi dea și mie foc. Totodată căutam apă, o țîșitoare, ca să beau. M-am pomenit aplecat la fîntînă și trăgînd apa în țigară. Nu mă surprinsese nimeni și am pufnit în ris puțin. Acum mă odihnesc, se și observă. Pîlpitul vîratec al zilei a stat, e seară și mai răcoare. Înainte de a mă duce acasă zac în iarbă un timp, pe burtă, și cum n-am putere să-mi sfîrșesc azi romanul îndrug alături. Sunt și după o zi grea. Cu micul Calabrese, ambii cu cite-o țesală de sîrmă în miini, am curățit

toate portretele în ghips de pe malul lacului. „De la Fidiș la Steindreck”, mormăia italianul roșu, cu vena pe frunte umflată și zîmbind acru. Sufla lute și, ud, freca cu zel nenumăratele și stupidele capete de mari oameni, consolată la gîndul că astfel le va face tot mai mici.

Expozițiile de pictură ale parcului se închid, mai sunt doar trei zile. Nici nu știu ce-am să fac. Pentru bani poetul însuși nu face nimic. Face treaba altora pentru bani. Noi, ca și acest poet, căci între proză, vers, nu e mai mare osebire cit între un hexametrul și un pentametrul, muncim altora cum ne displace, pentru a hrăni ce e de hrănit, a nu slăbi excesiv. Și tot zăbîndu-ne, odată amuțește întregul trup; amuțește de liniștea de ghiță a împrejurului: ea crește în sus, jos, dreapta și stînga. Înăuntru, pînă la margini greu de înțeles. Clapa te mai ajunge însă la blîndete, ca pe vremuri (copil) în grădina cu căpsuni, cu întunericul pe casa de alături și soarele asupra pomului în josul căruia te-asezi; după o fugă a respirației îndesită, pielea udă-i fierbînte și ochii reci; din joacă, brusc, s-alege liniștea.

Această quasi-alergie nu-mi priește; nici ție cîțitorule; drept vorbind, ce știm noi de poezie?

Voiam să spun că tot zăbîndu-ne fel de fel, odată ne strîpunge ceva, de-am înlemnit. Se duce pînă-n cheia bolții liniștea, sclipește, și de-acolo ninge — peste căpsunile de adineauri.

Nu pierd ușor o alegorie.

Voiam să spun că liniștea aceasta are o temperatură atît de aparte, că altceva cu totul așteaptă și capătă de obicei trupul nostru, încît ai vrea să fugi; dar unde? — e omogenă și nemărginită ea. Umblă dumnezeu prin tine, ar spune un neamț tardiv sau un român născut poet al celei de pe urmă spețe „libere”... Gata! Nunc est bibendum! Și anume ceva tare.

9.

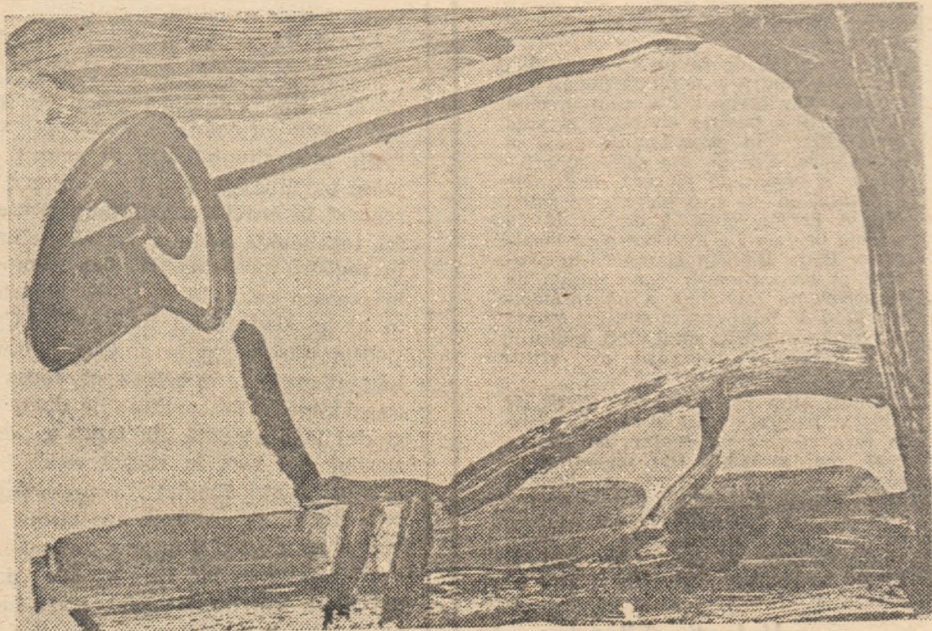
CU ALTE gînduri, „civil”, am intrat la Macul roșu în seara cu preparatorul.

Aș vrea să dau gata romanul meu mai chibzuit (deși cu brio), însă n-am timp. Deci într-o frază, căci mă așteaptă un auditor la capătul lui „6”; Radu Poenaru, a cărui locuință am pomenit-o la începutul micului roman, mă zorește, mi se scurtează vîzînd cu ochii creionul pînă-mi umplu de cărbune unghiile. așa că doamnele cu pielea albă să mă scuze.

FRAZA

NOI băusem: O.E. de la masa alăturată, cu soața legiuită, petrecuse o jumătate de ceas din viață dansînd cel mai îndoit din genunchi foxtrot al epocii mele, apoi se așezase și iar minca; pînă ce, ca o ploscă de aragaz, făcu explozie-n fața și veșmintul anglologului (cum s-a-ntîmplat de-adevărat în chichinetă bieților hulubi abia căsătorii, vecinii mei) găleată cu sticle la ghiță, udîndu-l din creștet în talpă — odată ce o răsturnase, într-un acces de veselie, strălucitoare doamnă a lui Vasile pictorul, cu care (ah! — uitasem să v-o spun) acesta se și însurase.

(31 iulie—9 august 1955)

Grafică de KARL HORST HODICKE (1982)

Un român la Paris (III)

— Fragmente de jurnal —

Fotografie de Ion Cucu

20 dec. 1970

AZI m-am trezit mult mai devreme ca de obicei: 8h 30. Cheiul Senel e acoperit de ceață, mașinile circulă cu farurile aprinse. O senzație de depeizare care pentru mine e totdeauna plăcută, poate tocmai pentru că se întîmplă atît de rar. Prin nu știu ce asociație de idei am ajuns să mă gîndesc la Accidentalul, apoi la volumul meu predat la Gallimard care — acum îmi dau exact seama — trebuie să se încheie cu „Pe un vapor de hirtie”. Într-o versiune nouă pe care o voi scrie într-una din dimineațele astea ce ceată. (Ori să las totuși „Amintire” ultima iar „Vaporasul” penultima?) Sint curios dacă cei de la Gallimard îi vor da pînă la urmă volumul lui Ierunca pentru lectură. Ar trebui să vorbesc și eu cu Erval și să încerc să-l cunosc pe Lambrichs, poate public în colecția lui „Accidentalul”. Și să mai las draculul politica și să mă apuc de scris!

Partidul comunist francez este expresia acelei mentalități mic-burgeze la care a ajuns muncitorul francez. E semnificativ faptul că feciorii de bani gata sint stingisti, adică anarhisti, troțchiști etc. Și trebuie să notez și o frază a lui Gel-smar (cu aproximație): „Mi-e silă de toată această presă fascistă de la Minute la L'Humanité”. Dacă se analizează această afirmație, dincolo de plăcuta așezare pe un același plan a celor două ziare (unul de extremă dreapta, altul comunist) se mai evidențiază și altceva: cuvîntul de „rușine” rămîne fascist, acesta e infamant, poate servi de vitriol verbal; cuvîntul comunist tot n-a ajuns să fie discreditat, la fel marxist, socialism: cel mult se declară că în URSS nu se construiește adevăratul socialism, că marxismul a fost trădat. Omul nu vrea să renunțe la iluzii și atunci îi vine greu să se lepede chiar și de cuvintele care denumesc aceste iluzii. E aici o încredințare tragi-comică!

Sătul de atîta politică am început să citesc „L'oiseau barbare” de Jerzy Kosinski. Mizeria umană e dincolo (și dincoace) de căile politice.

21 decembrie

(...)

REVOLTA poloneză poate acționa asupra lui Ceausescu în două feluri: fie să-l determine să strîngă șurubul pentru ca nu cumva să se întîmple ceva asemănător în România, fie să-l silească să-și arate din nou „obrazul” liberal de teamă să nu-și piardă reputația (pe care oricum tot a început să și-o piardă) de care se bucură în Occident. Alci, un rol important îl joacă atitudinea partidelor comuniste italiene și franceze. Această a doua posibilitate pare mai verosimilă. Asta înseamnă că și în cultură va fi, dacă nu un dezgheț, măcar un statu quo. Din păcate nu am nicio veste din țară, nici un indiclu. Ar trebui să mă duc la Ambasadă să-i zic asta să mă uit prin ziare. (...)

23 decembrie

„ROMÂNIA LITERARĂ” îmi cere în mod oficial (sau mai exact oficios — prin Dimisianu) „corespondență”. Le voi tri-

mite un „Setron parizian” — reflecții, note de lectură, interviuri etc. Să vedem dacă o să-l mai publice după ce Ghișe va primi scrisoarea „de șantaj”. Tot mă mai amuză jocul asta „de-a politica”!

După cum îmi scrie Dimisianu, „Așteptare” va apărea fără coperta dorită de mine — tabloul lui Magritte. I-am scris lui Preda, amenințîndu-l că-mi retrag volumul. Am toate motivele să țin la coperta asta, deși nu știu dacă nu e totuși mai important să apară cartea fie și așa... Le-am propus un compromis: să insereze reproducerea ca o ilustrație hors-texte, în alb și negru. Nu înțeleg de ce nu acceptă o „pretenție” atît de modestă la urma urmei? Să fie oare titlul tabloului care-l sperie — Le mal du pays —? Ce minți perversitate și cum caută cu lumina sub-înțelesuri!

Mircea Popescu (profesor din Roma) l-a cerut „relații” lui Ierunca despre mine; ca unul serviciu de cadre. Amuzant sau trist? (...)

Mi-a apărut în „Presencia Literaria”, La Paz (Bolivia), un poem în proză tradus de Șt. Baciu — „El”. Textul a fost publicat într-un grupaj — „Cuatro jóvenes poetas rumanos”, adică: Ion Alexandru (Job), Marin Sorescu (Perseverare; Reminiscencias), D.Ț. și C. Nissipeanu. Ultimul e un tînar de 62 de ani! Neglijența și dezinformarea sint semne sigure ale acestei ignoranțe din care literatura română va ieși foarte greu. Asemenea grupaje publicate la insistențele cîtorva români emigranți nu pot salva nimic. Cu toate că dacă stau să mă întreb: eu pe cine cunosc din literatura boliviană? nu știu ce să răspund. Bolivia însă — lingvistic și chiar literar vorbind — e legată de aproape toate țările Americii de Sud printr-un fel de solidaritate salvatoare; nu cunosc literatura boliviană, dar o cunosc pe aceea argentiniană, cunosc scriitori din Chile, din Peru sau chiar din Cuba. Limba spaniolă e mult mai răspîndită și decît franceza. E altceva! Pe cînd româna...

Iarăși „complexul de provincial”... Întărit lucru, astăzi nu sint în toane prea bune. De cînd am început să scriu, mă tot pigulește o întrebare: la ce bun? Oare nu pierd timpul? Deci mă opresc!

29 decembrie 1970

(...)

I-AM trimis lui Cortázar citeva texte (El llanto, citeva „poeme în proză” — trad. Ștefan Baciu și M. Florj și „Le spécialiste”); sper să-l placă, adică în primul rînd să catadiscească să le citească. Lui Robbe-Grillet încă n-am curaj să-i trimit; nu pentru că l-aș pretui mai mult decît pe Cortázar, dar nu știu de ce, simt că nici nu le-ar citi; sau dacă le-ar citi mă tem că le va găsi prea „demodate”. O să-i trimit volumul întreg sau mai bine romanul (cînd va fi gata — cînd?). Trebuie să scriu mai mult! Trebuie! Parcă mi-ar fi frică să-mi dau drumul; căci nu poate fi numaj lene, mi-e frică să scriu... Mă agăț de orice pretext ca să amin. Și jurnalul asta e la urma urmei tot un pretext.

Nu merge! Am mai lucrat la Biciclistul, am mai scris citeva fragmente, dar nu-mi place. Toată chestia e subredă; din cauza asta nici nu izbutesc să-l termin. Iese artificial și sărac, nepermis de sărac pentru un roman „picaresc și oniric”; iar tehnica e elucubrăntă în cele din urmă! Și apoi simbolurile întepeneșite într-o alegorie greoaie și naivă în același timp: ideea rătăcirii (=disperare), imaginea bicicletei sint beckettienne, deși, sigur, eu vreau altceva, la mine există copilăria, paradisul pierdut, parcul. Nu! Nu-mi place. De ce să mă încapăținez să duc la bun sfîrșit niște proiecte vechi de zece ani care nu mă mai atrag? Îmi pare rău că l-am dat lui Cusa pentru „Prodromos” tot fragmente din romanul asta. Mai bine i-aș fi dat o năvală nepublicată. „Prin gaura cheii”, de pildă, sau chiar „Călătorie neizbutită”. O mai fi oare timp să schimb?

Oricum, trebuie să mă apuc să-l continui pe celălalt, pe unul din celelalte. N-are rost să-mi pierd timpul cîrpind la un roman care a fost de la început prost croit.

Monica și Ierunca mi-au trimis ca felicitare un inger-copil cu aripi albastre — „Ange d'Occident”, composition offerte au Fonds des Nations Unies pour l'enfance par l'artiste espagnol Roser Agell. Explicațiile („legende”) sint scrise în engleză, franceză, spaniolă și rușește: Angel zanaga! Felicitarea e plină de căldură, dar are și o ușoară și grațioasă ironie.

„Gena Caragiale“

N LUNA ianuarie a anului 1992 Ion Luca Caragiale semnează la București, în sala de spectacole de la Cercul Militar, actul de botez al unui nou teatru, condus de actrița Rodica Mandache, Teatrul Vedetelor. Suita de texte din dramaturgia și proza scurtă a scriitorului junimist, înălțându-se inteligent, într-un discurs coerent, deopotrivă marcat prin accente comice, atacate aici cu o dezinvoltură ieșită din comun, și prin cele tragice, cu caracter de sentință fatală, amar premonitive, oferă șansa unui examen de virtuozitate pentru vedete — capabil să transfigureze imaginea hiperconsacrată a profilului caragialean. În ipostază de regizor, Florin Călinescu îmbină jocul colectiv al actorilor cu recitalurile dramatice, totul desfășurându-se sub semnul unui sincretism incantatoriu, în care scena este animată permanent, dinamic, coregrafic, și printr-o expresie în rostire mai degrabă muzicalizată. Dacă Zița (Magda Catone) se jeluiește, atunci șarja este operetistică, în triluri și glissando-uri vertiginoase, aberante, în vreme ce Veta și Chiriace (Rodica Mandache și Șerban Ionescu) îmbină într-o manieră categorică, extremă, infantilismul cu patetismul ipocrit și în același timp la limita pericolului, a aversivității implinibile. Juxtapunerile de registre în interpretare sînt amănunțite, mărturisind disponibilitatea unei lecturi Caragiale în cheie aproape exclusiv absurdă, vizualistă, excesiv dinamică, umflată bombastic, împodobită pînă la rococo, din interior dimensiunată însă de o privire rece, extrem de calculată. Dincolo de formula „hiperexpresivistă“ la care recurg vedetele se vedește, așadar, o proiectie abstractizată a reperelor din partitură, actorii mizînd în joc nu atât pe identificarea cu personajul, deci pe legitimarea din interior, afectivă a conflictului, cît mai ales pe detașarea complice față de acesta, lejeră adaptabilitate a procedeele tehnice. Totul s-a legat, în mini-spectacolul de la Cercul Militar, printr-o conjuncție cu valoare de leit-motiv, reluată obsesiv și cu un patos se pare deloc histrionic de către Rodica Mandache — „vreau să joc Caragiale, vreau să fac un rol mare...“ Alături de actrița neînfrînată, Magda Catone, Ilie Gheorghe (de la Craiova), Șerban Ionescu, Dinu Manolache și Florin Călinescu, o prezență strălucitoare și pe scenă în monologul 1 aprile, realizează un spectacol, e drept, conjunctural, ocazionat de debutul lor pe noua scenă și de manifestările Societății culturale „I. L. Caragiale“, dar cu valoare de program. Va fi Teatrul Vedetelor un „spațiu“ privilegiat pentru starurile teatrului româ-

nesc, acestea avînd aici șansa unei emancipări profesionale? Cu siguranță, și acest lucru. Însă noutatea viziunii în scenă asupra literaturii caragiale, la Teatrul Vedetelor, pare a anunța mai ales un mediu privilegiat pentru dramaturgia românească, atît timp cît sonoritatea numelui acestuia, semnificația cuvîntului *vedetă* își vor găsi dimensiunea profundă în maniera inedită de interpretare, în calitatea textelor abordate și în disponibilitățile experimentale, mai puțin în formula succesului imediat. „Născut întru Caragiale“, dorim, astfel, Teatrului Vedetelor să se împlinească „întru Eminescu...“

Și dacă tonul acestei răstălmăciri „ursitoare“ (sperăm) nu va pune pe nimeni în gardă, creîndu-se impresia unor planuri ierarhice de interes, este pentru că cercetători, remarcabili exegeți au știut să re-cunoască în opera lui Caragiale, sub diferite forme și accente de intensitate, de-a lungul timpului și chiar în vremuri mai grele, condiția profundă, expresia unei dimensiuni constitutive a spiritualității românești dincolo de simplitatea formulei „revoluționare“ a pesimismului etno-cultural de care dramaturgul s-ar face vinovat. Festivalul prin care membrii Societății culturale „I. L. Caragiale“ (societate aproape clandestină înainte de decembrie '89) și-au omagiat patronul spiritual a cuprins și un colocvii, prilej pentru cel distins anul acesta cu Diploma de onoare a Societății, profesorul universitar Ștefan Cazimir, să evoce, în plan teoretic, aventura liber-schimbismului antebelic: „O dispută liber-schimbistă între I. L. Caragiale și Ion Ghica. Au participat, de asemenea, cu eseuri Valentin Silvestru, vicepreședintele Societății, Maria Vodă-Căpușan (Gena Caragiale — titlu pe care mi-am permis să-l împrumut), Mihai Ispirescu (Moftul, ieri și azi), Ioan Cristescu (Caragiale pe scena craioveană), Ioan Lăcustă (Din carnetul unui tînăr scriitor) și Florin Zamfirescu (Întîlnirile mele cu I. L. Caragiale) cu un jurnal de creație. Președintele Societății, scriitorul Marin Sorescu, a rostit un Cuvînt pentru sărbătorit, iar Alexandru Fierescu, secretar general al Societății, a făcut o recapitulare a activității acesteia. „Exegeza scenică“ a fost reprezentată de regizorii Alexa Visarion și Mircea Cornișteanu, primul aducînd în colocvii imagini de la un spectacol Caragiale realizat de domnia-sa la Rejkiavik (Crăcănel în Islanda), al doilea citînd un fragment din scenariul unui film după O scrisoare pierdută în curs de realizare (la televiziune).

Festivalul organizat de Societate s-a încheiat la București (s-au mai realizat colocvii, întîlniri cu publicul la Plo-

PREMIERE: Cartoteca de Tadeusz Rozewicz la Sibiu. Regia Iulian Vișa, scenografia Mihai Ciupe. Actorii sînt Virgil Flonda și Diana Văcaru

iești) cu un spectacol prezentat de studenții anului IV de la Academia de Teatru și Film din București, *Comedii celebre*. Aventura s-a dovedit extrem de riscantă în raport cu nivelul performanței probate. Paradoxal, tinerii actori (Lioara Bradu, Sorin Cocîș, Cristescu, Liliana Pană, Felix Rizea, Luana Stoica, Bogdan Vodă), din rîndul cărora cu greu s-ar putea distinge personalitatea vreunui, conduși în spectacol de profesorii lor Florin Zamfirescu și Doru Ana, se apropie cu o nesferată fidelitate de calitatea textului shakespearian din *Cum vă place*, pe alocuri în chip onorabil și de *Flecărele femeilor* și *Slugă la doi stăpîni* de Goldoni, în raport cu tot atît de nesferată imprecizie stilistică față de cel al lui Caragiale din *O scrisoare pierdută*, *D'ale carnavalului*, *O noapte furtunoasă*. „Ne vom juca, jucînd“, este unul din reperele profesionale mărturisite de studenți — provizoriu, bănuim, de vreme ce jocul și joaca sînt deocamdată infructuos nedelimitate. Decepția ar putea fi legată și de compoziția nu tocmai fericită a spectacolului propus de profesori. Pentru că, repet: Veta, Zița, Zoe Trahanache, Chiriace, Cațavencu sau Cetățeanul turmentat apar ca întruchipări mai degrabă legate de imaginea vreunei improvizate scene de provincie: aceiași interpreți însă vădesc disponibilități infinite potențate profesional atunci cînd rostesc textul comediei shakespeariene, circumspecți probabil față de un comic dramatic mai incifrat, mai ezoteric și la nivelul receptării literare (aparent numai, alături de textul lui Caragiale), capabili să alcătuiască conflictul cu mai multă rigoare, cu un plus de reflexivitate actoricească.

Sebastian Vlad Popa

Regizorul
a lipsit

la acest spectacol

TEATRUL Foarte Mic și-a re-deschis sala cu o premieră absolută, *Artur osînditul* de Matei Vișniec. Scrisă în 1982 piesa este definită de autor drept „cea mai furioasă“ pe care a scris-o vreodată. La 10 ani de la naștere ea nu ni se pare furioasă ci, în nota dramaturgiei noastre curajoase din perioada amintită, cu exact doza de incifrare pe care o foloseau toți scriitorii de talent care reușeau, indiferent de conjunctură, să-și scrie opera proiectată. *Artur osînditul* este o proiectie a sentimentului de revoltă împotriva neputințelor colective și individuale. Autenticitatea acestei stări este atît de pură încît virtuțile teatrale ale textului — așa cum sînt ele înțelese în mod curent — se nasc din forța acestei trăiri. Impactul dintre osîndit și gardianul său este cel dintre demnitate și umilință, dintre fermitate și duplicitate, dintre sinceritate și minciună. În piesă nu se povestește o întîmplare sau o istorie anume, personajele nu au o existență în timp limitat, ci eternă în istorie. Personajele, șase la număr, funcționează din două direcții: ale adevărului și minciunii. Conspirația împotriva demnității umane este constituită de Gardian, șeful închisorii, călău, colonel și guvernator. De partea cealaltă stă singur Artur osînditul, un revoltat absolut împotriva umilinței și neputinței. Tragedia piesei este următoarea: adus într-o încăperă insalubră, osînditul la moarte, Artur refuză să accepte mizeria, umilința, încălcarea regulamentului închisorii și a legilor după care trebuie executată sentința la moarte.

Cei din conspirația minciunii au un tel comun. Să-l jecmănească pe condamnat, să-l umilească obligîndu-l să plătească groparul, călăul, să-și ascute singur seculăria ucigășă. Tactica lor constă în aceeași succesiune a actelor de presiune mergînd de la simularea afecțiunii, pedalînd pe mila de esență vulgară și confidentă pînă la mărturisirea neputinței. În final, călăii trezesc dezgustul victimei, care pentru a curma spectacolul înjosirii se va sinucide.

Pe un text admirabil, cu mare forță de expresivitate și claritate logică, regizorul Mihai Lungeanu reușește o performanță: un spectacol de o confuzie totală. Confuzia poate fi receptată nu doar la nivelul imaginii scenice, ci și al frazării, scriitura fiind greu de receptat chiar de o ureche exersată, cauza accentului aberant pus pe logica cuvîntului. Este bine știut că un text poate fi răsturnat în scenă prin interpretarea lui, prin descifrarea ideii într-o anume cheie. Mihai Lungeanu distruge pertința textului printr-o concepție haotică a mișcării, a rostirii. El reușește să facă dintr-o garnitură de actori buni, cu personalitate, interpreti lipsiți de strălucire. O excelentă scenografiă, aplaudată de noi în anteriora producție, ne-a deconcertat acum prin sufocarea cu obiecte fără conotații precise, a spațiului de joc. Maria Miu excela prin esențializarea elementelor de decor, acesta căpătînd în viziunea ei personalitate artistică.

Florin Piersic jr. în rolul lui Artur are ingenuitate dar nu și relief artistic. Mircea Andreescu, actor de excepție și maturitate, joacă „singur“. Relațiile sale cu celelalte personaje sînt rupte prin simplul fapt că actorul își joacă partitura fără să fie coordonat de regizor, în concertul celorlalți. De altfel, toți actorii își interpretează rolurile în registru propriu. Nicolae Pomoje în postura colonelului, Sorin Medeleni în al lui Gufi, șeful închisorii, Constantin Bărbulescu în al Guvernatorului sînt exemple în acest sens. Lipsa de coordonare și de coeziune ne duce cu gîndul la o absență „în fapt“ a regizorului din sală în cursul repetițiilor acestui text. Finalul reprezentației este atît de absurd încît spectatorii se mai privesc vreo 5 minute stîngheriți după comiterea lui, fără să știe dacă pot pleca sau nu. Dealtfel, nici începutul nu este mai clar.

Liana Cojocaru

Leny Caler a plecat în veșnicie

AM PRIMIT vestea tristă că artista Leny Caler a încetat din viață departe de țară și de teatrul pe care l-a slujit cu strălucire aproape patruzeci de ani. Talentul original, temperamentul artistic ardent, o dicție impecabilă și o postură scenică elegantă au impus-o de la debut, care a avut loc sub oblăduirea soților Bulandra, la compania ce o întemeiaseră. Anul dintîi, 1924, a însemnat doar o apariție episodică în *Revizorul* de Gogol. Dar în stagiunile următoare noua angajată (apoi asociată) s-a bucurat de prețuirea colegilor. Maria Ventura, care ținea s-o aibă mereu ca parteneră. De altminteri, toată viața au fost în juru-i colegi ce au iubit-o, au admirat-o și au sprijinit-o: G. Timică, V. Maximilian, Ion Iancovescu, G. Storin, Jules Cazaban, regizorii Victor Ion Popa, Soare Z. Soare, Sică Alexandrescu, W. Siegfried, Moni Ghelerter, Ion Sahighian, Mihai Zîră. De George Vraca a legat-o o prietenie de-o viață; au avut împreună durabile succese, iar cînd soțul ei, criticul și dramaturgul Scarlat Froda, a înființat Teatrul „Victoria“ (cu o viață scurtă — din 1944 pînă în 1947) el le-a încredințat, practic, amîndurora conducerea companiei. Tot împreună au intrat, apoi, în trupa Teatrului Armatei,

Era hărăzită Leny Caler rolurilor de ingenuă comică și dramatică. Reușita din 1929 cu *Soarele de biserică* de Fodor László, la Teatrul „Maria Ventura“, a abilitat-o ca o subtilă interpretă de comedie. S-a dovedit și în *L'Aiglon* a lui E. Rostand, în Spiridon din *O noapte furtunoasă*, Rosalinda din *Cum vă place*, în *Școala calomniei* de Sheridan sau Tesse din piesa omonimă a lui Giraudoux o actriță dezinvolată, sigură, capabilă de performanțe lirice și umoristice, practicînd un joc frane, avînd o mobilitate scenică ieșită din comun. A fost cea dintîi (și o foarte reușită) Corina în *Jocul de-a vacanța* de Mihail Sebastian, rol care — după cum mi-a citit din scrisorile ce i-au rămas de la autor — ei i-a fost dedicat.

Am urmărit, în clieva reprezentații — *Tineretea unei regine*, *Pygmalion* — modul în care portretiza: sublinia apăsate contrastele din structura personajelor, făcea tranziții bruște de la o stare la alta, schimba cu ușurință mimica, era într-o comunicare dinamică, strînsă, cu partenerul, iar privirea-i azurie exprima starea sufletească dictată de împrejurare. Totul săvîrșit cu finețe și într-o armonie incîntătoare a gestului și rostirii. Chiar în lucrări sentimentale, de adevăr psihologic sumar, — *Îndrăgostita* de G. de Porto Riche, *Ultima noutate* de E. Bourdet, — avea o delicatețe, o grație și un farmec ce dădeau modestelor roluri o aură inefabilă.

În urma unui accident și-a întrerupt activitatea artistică. Frecvența însă spectacolele, se bucura de izbînzile colegilor tineri, citea mai tot ce apărea în presă și în cărți despre teatru, îi făcea plăcere să-și viziteze confratii —

despre care n-am auzit-o niciodată, în anii în care m-a onorat cu prietenia ei — clevetind. Povestea pitorească și caldă despre cei pe care-i cunoscuse îndepărtat: Toni Bulandra, Ion Minulescu, Yonnel, pictorul Victor Brauner, regizorul german Victor Barnovski. Și-a scris, de altfel, amintirile, publicînd unele fragmente în revista „Teatrul“ (din 1985 și 1986), pînă ce a venit ordin de sus să nu-i mai apară numele — ceea ce, după cîte știu, a afectat-o mult.

Se stabilise, de la un moment dat, la Berlin pentru a-și putea îngriji sănătatea, dar revenea din cînd în cînd în țară. Și-a păstrat zîmbetul și voia bună chiar în circumstanțe grele și apăsătoare. Era un om deschis, prietenos, o camaradă sinceră, o femeie cultivată, cu un gust elevat, un spirit ales, o artistă sensibilă, de har. Într-o tablă pe care i-a închinat-o cu inspirație, Radu Beligan spune că spectatori ei erau cuceriți „nu numai de transparența cristalină a interpretărilor, ci și de felul cum a știut să scoată la iveală ocoliturile unui gînd, multiplicității unui simțămînt, compoziții unei atitudini“.

Sigur, știm că există un sfîrșit de itinerar pentru fiecare și că sînt vîrste la care acest final devine, cu fiecare ceas, mai probabil. Dar un artist ce pleacă — după ce a produs bucurii atîtor generații — iscă o durere resimțită cu atît mai acut de cei ce l-au văzut și auzit, cu cît aceia realizează că omul duce cu dînsul, în neîntîia, lungul cortegiu al fapților feerice pe care le-a zămislit.

Valentin Silvestru

Karate, Kung Fu, K.O.

VREȚI să știți, cumva, ce se mai poate vedea pe la cinematografele din oraș? Dar ce nu se poate vedea! **Cei șapte „magnifici” Kung Fu** — prod. Hong Kong, **Pantera mortală** — Kung Fu, Hong Kong, **Vulturul războinic** — Kung Fu, Hong Kong; și, dacă mai poftiți, în curind, **Brațul furiei** — Kung Fu, Hong Kong, și **Pumnul orb al lui Bruce Lee** — Kung Fu, Hong Kong! După ce, decenii la rând, Hong-Kong-ul, practic, nu a existat pentru difuzarea noastră (și nu numai pentru ea), asistăm acum la o adevărată invazie; cinci premiere din Hong Kong în nici două luni — e cam exagerat. (În paranteză fie spus, se fac în Hong Kong și filme admirabile — unul a cucerit, acum trei ani, chiar Leul de aur venețian; dar, nefiind Kung Fu, nu prezintă, probabil, nici un interes în ochii achizitorilor noștri). În fine, difuzarea și-a văzut visul cu ochii: avem, pe ecrane, mai multe filme chinezești decât românești! Vi se pare normal? Pe vremuri, competiția, la fel de strinsă, se dădea cu filmele coreene (nord-coreene, firește, pentru că sudul, nici el, nu exista încă pentru noi). Acum filmele coreene s-au volatilizat, ele își dorm somnul de veci prin arhive sau, cine știe, așteaptă vremuri mai bune, când să iasă din nou la lumină, ca să „educe” alte biete generații. Dar asta va fi, cel mai devreme, prin 2084. Până atunci, avem Kung Fu.

Așa cum filmele coreene erau trase, toate, pe același calapod, și filmele din Hong Kong pe care ni le dăruiește difuzarea seamănă leit între ele. Toate sînt marcate de o sîrguincioasă „americanizare” formală, toate sînt un amestec de infantilism și violență, un pretext pentru o revărsare de numere de luptă Kung Fu. În mod normal, îți ajunge o privire pe afiș și la fotografiile din vitrină, pentru ca, lămurit, să treci mai departe. Nici un critic literar nu se simte obligat să cumpere, să citească, darmită să mai și comenteze **Amanita mortului** sau alte deșeurile care inundă tarabele. Întimplarea face că am văzut, totuși, în întregime, acest pachet de filme. Și m-am îngrozit. Nici în cele mai pesimiste prognoze n-aș fi crezut că după doi ani de „cinematografie română liberă”, repertoriul să

ajungă într-un asemenea hal de degradare. Există, știu bine, și serioase circumstanțe atenuante. Cea mai serioasă dintre ele e sărăcia. Pe ce bani să cumpere difuzarea filme noi și bune, când filmele noi și bune costă bani serioși? Dar, când la sărăcie se adaugă și prostituția, situația devine încă și mai greu de înțeles și de rezolvat. Faptul că aceste filme de proastă calitate ni s-ar fi dat „pachet” sau „mai ieftin” sau chiar „pe gratis” — nu e o scuză. Cinematografele din România nu sînt coșuri de guno! din exploatarea cărora să se poată scoate niște bani. De fapt, cam așa sînt.

Absolut deprimantă e constatarea că, începînd cu sălile de cinema și terminînd cu difuzarea propriu-zisă — nu s-a schimbat nimic. Același frig, alți sobolani, același inconfort. Ca să pui piciorul într-o sală obișnuită de cinema trebuie să-ți învingi o stare de repulsie. E limpede că, mai devreme sau mai tîrziu, va trebui găsită o formulă de privatizare a acestor săli de cinema, a acestor hrube respingătoare, dacă vrem ca ele să înceapă să arate omește. Bineînțeles că mai întîi e necesară o legislație foarte clară privind compoziția repertoriului, altfel riscăm ca toți patronii de săli să dea numai Kung Fu ca să-și facă suma! Din păcate, difuzarea noastră de stat se prostituează cam ca o rețea particulară, aparținînd unor proprietari lacomi, verșoși, incult și inconștienți. Monopolul statului (C.N.C.-ului?) asupra sălilor se dovedește dezastruos.

Problema repertoriului cinematografic în condițiile României de azi nu e o chestiune de lăsat la latitudinea unor persoane de pe statul de plată al cinematografiei. E o problemă de interes național. E neînchipuit de important, pentru „orientarea” unei largi pături de spectatori mai mult sau mai puțin debusolați — ce filme le oferi. În orice repertoriu trebuie să fie loc și pentru Kung Fu, și pentru porno, și pentru toate genurile, dar numai într-o anumită proporție și numai într-o anumită categorie de săli. La noi, într-o confuzie generală, filmele proaste abundă, copleșesc repertoriul și se lăfăie pînă și la cinematografe ca **Scala** sau **Studio** care ar trebui să rămînă dacă nu „de elită”, cel puțin respectabile. Re-

Cei șapte „magnifici” Kung Fu...

zultatul acestei politici repertoriale haotice și amatoriste e că „oamenii serioși” (cinefilii adevărați, studenții, intelectuali) care, altădată, umpleau sălile pînă la refuz la o **Piesă neterminată pentru pianină mecanică** — intră, pe bună dreptate, din ce în ce mai rar la cinema. Iar cinema-ul, așa cum se vede el în București la ora asta, se apropie din ce în ce mai mult de condiția lui „preistorică” — aceea de distracție de bilci...

Operația de achiziționare a filmelor ar trebui desfășurată în condiții de competență și maximă transparentă. O comisie națională pentru repertoriu ar trebui să-și asume responsabilitatea selecției. Să știm și noi cine a hotărît, și de ce, și cu ce preț, ca din mîile de filme posibile de pe glob, noi să le vedem tocmai pe acestea. Inerția nu e o soluție. Decît să accepte coborîrea continuă a ștachetei, C.N.C.-ul nostru (care, se pare, se înfruptă copios din banii difuzării) ar face mult mai bine să găsească niște surse de sponsorizare pentru achiziționarea unor filme bune și pentru renovarea sălilor.

Am văzut, unul după altul, cinci filme în plin centru al Bucureștiului, toate submediocre ca filme și toate arătînd același lucru: sînge, urlete, bătăi, karate, creieri zburînd în vînt, cadavre adunate cu fărâșul, violuri, crime. Nu trebuie uitat că **Impactul imaginii** e

mult mai puternic și de altă natură decît cel al paginii scrise. Una e „să citești despre” și alta „să vezi cu ochii tăi”. Nu trebuie uitat că violența naște violență. Tot acest val de violență propagat prin cinematografe o să se întoarcă împotriva noastră. Nu trebuie uitat că efectele unui asemenea repertoriu administrat în exces asupra unor ființe destul de primitive, sînt incontrollabile și imprevizibile. Nu trebuie uitat că, îndopîndu-l cu o asemenea marfă, pe micii sălbatici de pe Bulevard, numai ca să (le) scoatem banii, nu facem decît să-i sălbăticim și mai tare.

Se poate citi, într-un volum de memorialistică, **Zile albe, zile negre**, cită energie, cit timp, cită inteligență a pus la bătaie o personalitate de calibrul unui Nichifor Crainic, ca să pună pe picioare o rețea de difuzare cinematografică. Și a reușit. A venit apoi naționalizarea. Ani de-a rîndul, destinul repertoriului nostru a depins, în esență, de o armată de activiști și de o ideologie plină de tabu-uri.

Acum, „ideologia” difuzării pare să se rezume la o unică obsesie: să-și scoată banii. Nu contează cu ce preț.

Eugenia Vodă

CRONICA PLASTICĂ de Tudor OCTAVIAN

Murivale

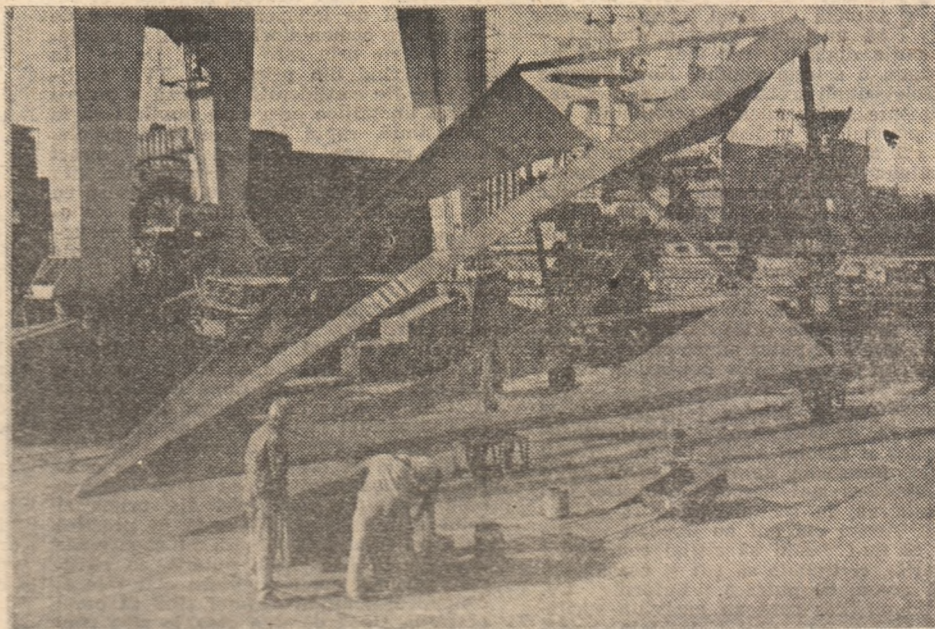
O SEAMĂ de suceli ale existenței creatoare se explică prin aceea că nevoia de a crea e deopotrivă un fapt natural și o înconstruire la natural, o suceală. Cazul pictorului Murivale dovedește, dacă aceasta e cumva de dovedit, că nimeni nu administrează întreg adevărul. Că adevărul, cum zice un poet, e aproape întotdeauna altul. La treizeci și patru de ani, Murivale e un artist format. După opinia mea — și trebuie să subliniez că e **opinia mea**, intrucît alte păreri, în ce privește lucrarea sa, nu cunosc; și nu cunosc deoarece nu au fost exprimate sau au fost emise pe căi care nu reușesc să acrediteze o apreciere cu înțeles public — Murivale e unul din artiștii cu genă de pictor. Întimplarea că viața sa se desfășoară oarecum invers, în sensul că a început prin a picta excepțional și continuă prin a deveni student bătrîn în belle arte, apăsă de griji și îndemnuri de care putea foarte bine să se lipsească, chiar asta arată: există și o genă a talentului pentru ceva anume, nu numai o simplă disponibilitate spre creație.

De altfel, pe pictor nici nu-l cheamă Murivale, ci Vasile Mureșan. E din nord, din județul Bistrița. În București, a sosit de cîțiva ani, minnat de ideea diplomei universitare. Știu cîțiva Constanținești, Mureșani și Popești între pictori. Cîteodată, schimbarea numelui produce minuni. Ca Vasile Mureșan, pictorul Murivale avea puține șanse să fie remarcat. E drept, opera sfințește numele, însă în multe cazuri un nume interesant funcționează ca o promisiune la o lucrare de interes. Ordinea importanței reperelor unei biografii nu o stabilem noi. O hotărăște adesea hazardul. Pînă într-un punct, el joacă un rol însemnat. Dacă Vasile Mureșan ar fi absolvit un Institut de arte și ar fi

expus conform tipicului, e foarte probabil că aș fi sesizat calitățile sale în context și prin relație cu profesorii pe care i-ar fi avut. Primele pinze sub semnătura lui Murivale le-am întîlnit nu în expoziții, ci prin consignații, la prețuri mari — amănunt ce spune că au amatori și încă unii selectivi. Tablourile, de o metodă extrem de riguroasă, sugerînd o subtilă înțelegere a lecției lui Bonnard, m-au reținut pentru că nu reușeam să mă lămuresc cum de nu le-am întîlnit în galerii. Păreau să fie opera unui meșter matur, ajuns la o concluzie. Păreau părți dintr-o operă. Dar cum să se fi constituit la noi o asemenea operă fără ca numele pictorului și etapele pregătirii ei să nu fie niciodată comentate?

Chestiunea m-a intrigat și a ajuns să mă preocupe. I-am descoperit atelierul lui Murivale, am aflat cu acest prilej că în cercurile de creatori tineri de avangardă Murivale e popular — muzicieri, scriitori, plasticieni — că e prețuit în chip deosebit, am citit și o năvelă a lui Mircea Nedelciu, scrisă ca reacție la înfîlnirea cu Murivale. Pe Nedelciu l-a uimit cam tot ce m-a uimit și pe mine, numai că a turnat mîrarea în alte tipare: într-o ficțiune unde realitatea e analizată pînă cînd nu mai deosebești adevărul de poveste. Existența lui ardentă, plină de schimbări mari de direcție e materie de literatură.

În Capitală, Murivale a fost îngăduit de Corneliu Baba la meșteșug. Faptul spune totul. Cîțva timp, Murivale a repetat oarecum traseul spiritual al lui Corneliu Antonescu. Cînd nu a mai mers în atelierul lui Baba, și-a regăsit — pe un plan superior — identitatea și a marcat-o în pinze pline de o ciudată măiestrie. Ciudățenia constă în aceea că Murivale are mai multe feluri de a picta, că în el trăiesc mai

Monumentala lucrare a sculptorului INGO GLASS realizată la Galați, în cea de a treia ediție a taberei de sculptură locale. O secvență din timpul concepției ei la Șantierul Naval.

mulți artiști deodată. E consecința unei școli nesistematice, cu accente patetice, cu poticniri în desen. Din cele cîteva zeci de pinze de dimensiuni medii spre mari pe care le-am avut sub ochi se pot compune trei-patru feluri de expoziții. Acum, cînd Murivale e studentul lui Theodor Moraru și, precum toți învățăceii, deprinde desenul după mulaje de ipsos, în viața lui se petrece o nouă suceală. Toate trebuie făcute la timp. Acest desen nu poate să aducă ceva nou în concepție. Murivale e ca un scriitor care publică romane captivante iar dimineața merge la cursuri ca să disece didactic cărți din copilăria culturii literare. Așa se explică reușitele sale — cîteodată socanite sub raport stilistic — și pinzele oa-

recare. Pictorul, iertată să-mi fie observația, e un sinucigaș al șevaletului. Muncește pînă la epuizare. Destinul său artistic trimite cu gîndul la „blesmatații” de la începutul veacului. E febril, slab, încolțit de cotidian. Un suflet fierbinte, un caracter. Spre norocul său are ca profesor de pictură un alt caracter al artei noastre de azi: Theodor Moraru.

Am vrut să atrag atenția asupra numelui lui Murivale în nădejdea că și alți critici, colecționari, persoane preocupate de momentul artistic îi vor descoperi numele. Și, prin nume, o pictură cu contradicții dar și cu un har absolut.

Ca Dallas-ul față de Forsythe

NE-AU LUAT, în prima săptămână a olimpiadei, Televiziunea și ne-au dat, ce? Ce ne-au dat? — întreb, adică eu să n-am voluptatea pronunțelor și verbelor populiste? Ne-au dat Dallas — episodul 100! De ce Dallas? Ne-au explicat ca la copiii prostuți: fiindcă episodul e de o oră și astfel vă putem da la orele 23 patinajul artistic, partea a II-a, perechi celebre și finale. Nu e bine? Oho... Tot în acea zi de marți, ne-au frustrat pe programul 2 de meciurile campionatului spaniol de fotbal, pentru a ne da mai repede legătura cu Meribel, să nu pierdem o secundă dintr-un spanac numit S.U.A.—Germania, la hochei, 2—0. Ca mie să-mi vină sub creion că un meci de hochei e un spanac, înseamnă că a fost mai rău decât un spanac. Personal — pe vremea asta de tranziție de la cultul personalității la cultul personalizării — îmi afirm „deschis” cultul hocheiului. Nici un sport de echipă nu are armonia, simplitatea, stângăciile și logica lui, viteza și bodiceck-ul, singurul care acceptă ideea de a penaliza doar „duritățile inutile”. Chiar nimeni să nu-și dea seama cum s-ar schimba viața lumii, demnitatea dramelor ei, ver-ti-ca-li-ta-tea omului, dacă acest principiu al reprimării „durităților inutile” — doar a lor, cele utile fiind lăsate în pace — s-ar extinde la politică, critică literară și mersul trenurilor?

În cultul și ura (într-un cuvânt: cultura) hocheiului, există o pagină fundamentală și fundamentalistă — meciurile U.R.S.S.—Cehoslovacia. Ele sînt drama dramelor, cîntarea cîntărilor, teatrul cruzimii combinat cu tragedia socialistă. Cine n-a trăit, în ultimii 20 de ani, un U.R.S.S.—Cehoslovacia, la hochei, să nu ceară explicații și să admită că știe lumea mai puțin cu o noapte. Există un U.R.S.S.—Cehoslovacia, imediat după Praga '68, care intră printre paginile esențiale ale vieții noastre de

și în lagăr. Cînd ne vom încorda să ne ținem puri și să nu amestecăm sportul cu politica, literatura și războiul, 4—3-ul acela pentru Cehoslovacia pe gheață, cînd pe solul lor năvăliseră barbari care habar n-aveau unde e și ce e Praga, va rămîne ca o năvălire la care și-au pus mintea Svejk, Capek și Kundera. Kafka în noaptea aceea avînd o ușoară migrenă. A fost un 4—3 care a înnebunit o lume, popoare întregi total ignorante în ale „pasei peste două linii”. De bucurie și năduf, praghezii, după meci, au spart vitrinele Aeroportului. Un, să-i zic, amic mi-a adus un ciob gros din sticla spartă. L-am ținut pe birou, de port-bonheur, zile și nopți și cred că mi-a ajutat în supraviețuire — termen într-adevăr trist ca tot ce e inteligent, nu atît de dezagustător pe cît îl acreditează melodramatismul nostru, de loc dornic să mai deschidă Biblia, la primul capitol, și să-l citească motto-ul: „La prochaine fois, on fera mieux!” Ca atare, miercuri, după Dallas-ul secular, am stat la U.R.S.S.—Cehoslovacia, hochei de la Meribel, rugîndu-mă să nu fie 4—3 pentru Cehoslovacia. Eu n-aveam nostalgie și, în ultima vreme, termenul conformîndu-se îmi provoacă alergii. Eu nu-s nostalgic, dar țin la palmares. Vroiam să nu fie din nou 4—3 pentru ca scorul acela să rămînă unic, ca faimoasa replică cu care bucătarul ocultist din „Svejk” știe să intre în vorbă cu oștii. El n-o știți? Versiunea clasică Jean Grosu vă stă la dispoziție.

Firește că a fost 4—3 pentru Hrabal și Kundera, Forman și Passer, de Passer nu mai știe nimeni nimic și e tare păcat, căci el a fost capul răutăților în școala-Kino de la Praga și încă ce răutăți! De cite ori mă rog — de la lăsarea păcii pe pămînt după acest război de 70 de ani — îmi iese invers. Curios. Da? și meciul a fost un fis, un mare fis, enorm — o vorbă preferată a lui Cioran în discuția sa cu Liiceanu și,

nu mai puțin, Chelba. (El uită cuvîntul „gropar”, dar nu „enorm”, „enorm cioban... enorm bețiv” și nici înjurătura cu care se smulge, pe românește, un telefon din priză — toate limbile se salvează prin rugile și injurăturile lor?). Un fis care s-a lăsat cu un ris scurt în sinele mele: băieții, de ambele părți, nu mai aveau harul de pe vremea CAER-ului care asigură încăierarea. După cum nici patinatorii acestor inițiale CSI pe care nimeni nu le poate mînuși, nu mai au grația perversă a celor sovietici, de altădată, școala, clasa, brismul rămînîndu-le, desigur, inclusiv profesorii, oh, clasicii profesori din Sankt Petersburg. Tula și Moscova care-i învățau pe comsomoliști cum se poartă tunica lui Tuzenbach, cum să atace poloneza lui Chopin, cum să patineze... Disparația comsomolului să fi dus la absența perversității în grația lor? Oricum, azi toate seriile astea pe patine și muzică, cu croșa și pucul, au ceva de Dallas eficace nesărat și nesfîrșit în fața unui Forsythe bătut în piatră.

Dar ajunși la episodul 101, nu mă lasă inima să nu urez tuturor să prindem și episodul 100! Sau, mai frumos, cum i-a spus odată, o tînră tehniciană dintr-un magazin de optică lui Radu Albala — eram lîngă ei cînd o întrebam, punîndu-și ochelarii reparați în buzunarul cu bătăstă albă: „Domnișoară (el nu spunea „tovarășă”, nici să-l pici) vrei să fii amabilă, să vezi ce am aici, pe rețină, că mă deranjează?” Ea s-a uitat repede și i-a liniștit: „N-ți nimic, e un început de glaucom, s-ar putea nici să nu-l mai prindeți!” Am ieșit din prăvălie zguduiți de un bobot ferice, cum puțin ne străbăteam pe acea vreme de lacrimă și pergamină, cu Albetrosul și Traviata, cîntate pe dinafară, furînd mere pe drumurile Bistitei. La mulți ani, domnule Albala, și farfuzelor dumneavoastră neprihănite, deasemenea!

București

NU TREBUIE decît puțină atenție și tot atîta bunăvoință pentru a regăsi, dincolo de munca și oboseala a mii de oameni care de cîteva zile supraveghează, numără și renumără, scriu și rescriu procese verbale, dincolo de foșnetul impenetrabil al calculatoarelor despre care, iată, am aflat cu toții că se pot și îmbolnăvi mai mult sau mai puțin metaforic, dincolo de orgolii politice, dincolo de entuziasme și decepții personale sau împărtășite de mai mulți, dincolo de așteptări dar și de neașteptate răsturnări de situații, a regăsi, deci, dincolo de toate aceste preatrecătoare priveliști și sentimente, vedeta incontestabilă a începutului de an: propria noastră localitate, municipiu, oraș, comună sau simplu cătun. Cu gîndul la chipul ei familiar și mereu necunoscut, la suflul ei pe care îl întîlnim cu ușurință pretutindeni și nicăieri, între străzi, case și tăcute grădini, acum încă neînflorite dar gata să-și înceapă în curînd drumul spre lumină, ne exprimăm opțiunile electorale, judecînd pe propușii administratori ai localității și după felul în care credem că vor fi în stare să contribuie la înnoirea destinului ei, la o mai dreaptă și rapidă regăsire de sine. Nu se poate ca viitorii primari și consilieri să nu sesizeze această emoționantă dovadă de iubire sau doar de devotament a colectivității spre care privesc și de care se știu priviți. Vor ține seama de ea? Să păstrăm speranțele neclătinate de îndoială. Și, simplă utopie (?), să acceptăm că ei se vor gîndi la București, de pildă, așa cum o fac mulți dintre bucureșteni, străbătînd puținele cartiere frumoase rămase în picioare sau cînteierînd, grație amintirilor și paginilor de cărți, străzi demult dispărute. Străzile „lui” Caragiale, ale „lui” Camil Petrescu, străzile „lui” Ioanide și Calinescu, itinerar deloc turistic, ci spiritual, de reevaluare a unei lumi și a unei mentalități. Sub pecetea unei asemenea stări de suflul îmi amintesc că, desigur, de loc neîntîmplător, prima emisiune radiofonică pe care am ascultat-o în prima zi a acestui an a fost Cartea amintirilor, povești muzicale din Bucureștiul de altădată de Anca Romeci și Florin Ionescu, realizatori pe care i-am cunoscut de puțină vreme, nu cu adevărat, bineînțeles, ci atît cît îi este permis unui cronicar, adică din rubricile transmise pe post. O splendidă evocare a Bucureștiului și bucureștenilor de demult, nu foarte de demult, însă, dacă ținem seama că unul dintre protagoniștii acestui tablou de epocă, Ghiță Berbecul, patron (real) al unui birt (real) din preajma CEC-ului de azi, se sfîrșea din viață cam prin anii '30, adică exact cînd, peste drum de Palatul Telefoanelor se deschidea Barul automai american, unde (citim în cărți de loc prăfuite) „pe baza unei fise speciale de bronz (introdusă într-un orificiu ca la telefoane) se putea servi o mincare rece, un pahar de bere și altele. Datorită aîut prețurilor accesibile unui mare număr de cumpărători, cît și (mai ales?) curiozității, localul devine unul dintre cele mai solicitate din București”. Gîndit cinematografic, pe tablouri ca la începuturile filmului sonor, scenariul radiofonic de la 1 ianuarie reînvia o lume sublimă în grandioarea și desuetudinea ei.

Un București al tramvaielor zăgărnitoare, al felinarelor de gaz sub pîlpîrile cărora cuconeturi furlandisite pășeau foarte grăbite și foarte parfumate spre sălile de bal, un București al mahalalelor inecate în bovarism, un București melanholice și zurbagiu, cu locuitorii trăind și nostalgia luminilor de pe Podul Mogoșoaiei dar și plăcerea de a se opri mai multe ceasuri la circulația lui Matache Fleșcăiul. Un București avînd nai-itate (disponibilitatea?) de a accepta tot felul de fapte, de la cele înscrise în documentele pe care, acum, muzeele le păstrează cu strînsimie, la cele cu totul și cu totul derizorii, precum invidiile între patroni mărturisite și de Anton Capșa, speriat de concurență și scriind, în consecință, fratelui său Vasile, aflat la Paris: „Cînd vei alege cutiile, caută ceva mai mare și mai frumos; să ne putem deosebi de Fialkovski, căci Madama dumnealor n-a plecat anul ăsta la Paris, că a mîncat bob mult și este umflată la stomac”. Ascultătorii au de ce mulțumi realizatorilor radiofoniei, și, ca răspuns, nu le rămîne acestora decît să construiască un serial dedicat Bucureștiului de altă dată și mai de acum. Un serial pe care și viitorii noștri primari sau consilieri ar trebui să-și găsească răgazul să-l urmărească.

Antoaneta Tănăsescu

TELEVIZIUNE

La o demitere

NU SE ȘTIE, deocamdată, numele noului director general al TVR. Cîrula un zvon, căruia prefer să nu-l dau crezare, întrucît — cel puțin după părerea mea — n-ar reprezenta o soluție viabilă. Noul director al Televiziunii trebuie să fie o persoană realmente independentă, acceptabilă atît din punctul de vedere al puterii cît și din cel al opoziției, un om cu suficient prestigiu, încît să fie privit fără suspiciune de cei care lucrează în Televiziune și avînd o pregătire care să-l îngăduie o rapidă acomodare cu problemele de ansamblu ale acestei instituții. Postul, în împrejurările date, presupune o imensă răspundere din partea celui (sau celor) care îl va accepta. Televiziunea trebuie să se scuture de orice formă de partizanat, care i-ar putea aduce acuze de fond din parte formațiunilor politice aflate în competiție.

Orice om cu mintea întreagă își dă seama că, de această dată, chestiunea alegerilor e absolut vitală pentru viitorul țării. Rezervele de speranță ale celor mai multora sînt aproape epuizate. Neamulămirea, în schimb, tinde să se reverse. Acești doi ani au dovedit un lucru, că nu-i destul să cîștigi confortabil alegerile, ci trebuie să știi și ce să faci, după aceea, cu puterea. Euforiele t.v. ale populîștilor care au găsit un sprijin în persoana dlui Valeriu în urmă cu doi ani, dar și în răstimpul care a urmat alegerilor, s-au transformat în incertitudine, iar de un timp încoace într-un fel de apatie ricanatorie tradusă, pe la colțuri, în afirmații gen: „Dacă noi n-am făcut nimic, asta nu înseamnă că ceilalți sînt mai breji decît noi!”. Descurajarea reprezentanților puterii e un fapt. Tot un fapt e și că, în acești doi ani, demoralizarea s-a tot întins. Spiritul tranzaționismului cinic, lipsa de ideal de viață, în înțeles superior, absența proiectului de lungă durată, de toate acestea nu e străină conducerea TVR. Dl Valeriu e, de altfel, unul dintre cei răspunzători de menținerea stării de confuzie în care se află cei mai mulți dintre noi. Nu știm ce vrem și ne arătăm cu degetul unii pe alții, așa cum a făcut Televiziunea de nenumărate ori, pentru a veni în sprijinul puterii.

Firește că rostul Televiziunii nu e să cheme lumea în stradă, ci atunci cînd apar conflicte, de un fel sau altul, să ofere opiniei publice o corectă imagine asupra lor. Din nefericire, programatic, TVR nu are comentatori independenți de politică. Mai ales de politică. Soluția

Bucan e neserioasă, chiar dacă — fapt îndoielnic — dl Bucan și-a luat în serios rolul de independent. Îi lipsesc de asemenea comentarii ai marilor probleme sociale prin care trecem. De ce? În primul rînd din pricină că TVR continuă să fie considerată o anexă a puterii și nu un mijloc prin care publicul să ia cunoștință, rapid, de ansamblul problemelor cu care are de-a face, direct sau indirect. Nu vreau să spun prin asta că Televiziunea trebuie să paralizare cu critici inițiativele puterii — dacă ele există! —, însă e indispensabil să le urmărească efectele. Or, această strategie e unul dintre elementele care au lipsit TVR. Intocmai cum i-a lipsit consecvența în urmărirea unor subiecte de posibile anchete.

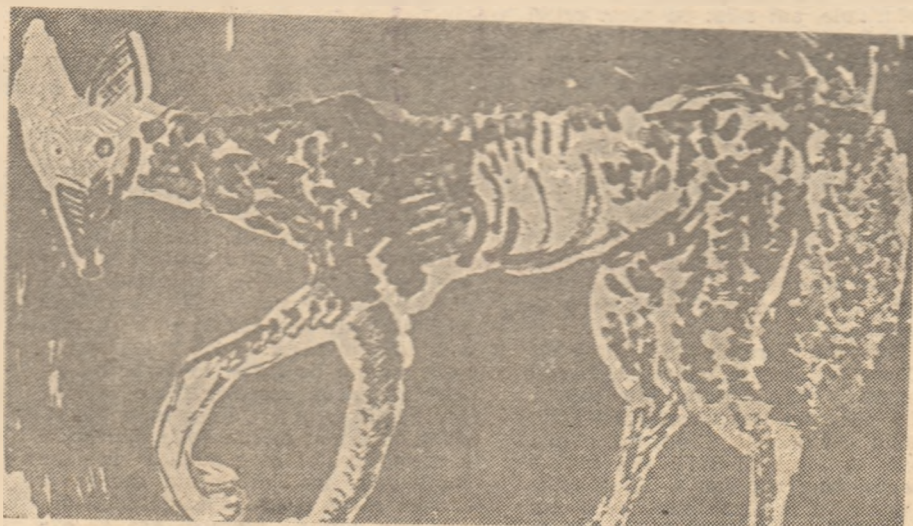
În mod normal, un director independent al TVR trebuie să fie în stare, la cel mult o săptămînă după instalarea în funcție, să ofere un program de perspectivă al acestei instituții și procentajul de care se vor bucura diferitele tipuri de emisiuni de-a lungul unei zile de emisiie și la așa-numitele ore de vîrf. El trebuie să-și precizeze însă din prima zi felul cum înțelege să pună în practică independența Televiziunii, în raporturile acesteia cu instituțiile puterii, cu partidele, cu reprezentanții vieții culturale, economice și nu în ultimul rînd cu omul obișnuit. După părerea mea, în ziua cînd

acceptă să devină persoană publică într-un asemenea post, directorul TVR trebuie să se supună de bună voie neplăcerii de a-î fi răscolită biografia și relațiile anterioare. Cu alte cuvinte, orice persoană care acceptă un asemenea post ar face bine ca, înainte, să-și evalueze propria biografie, pentru a nu avea, ulterior, surprize neplăcute.

Nu mă îndoiesc că în România, la această oră, există posibili candidați la direcția TVR care să întrunească o biografie curată, o reală independență față de fenomenul politic, însușiri de lider și (element important) care să albe o „prezență” cel puțin suportabilă pe ecranul televizorului. Îmi trec cîteva nume prin minte, dar cum rostul meu nu e să fac pronosticuri, mă abțin să le fac publice. În mod normal însă, imediat după desemnarea sa, noul director al TVR ar trebui să-și ia inima în dinți și să poarte un dialog cu cronicarii TV, așa cum a-a făcut-o dl. Emanuel Valeriu.

Nădăjduiesc că voi putea întîmpina cu plăcere în această pagină pe acela (aceea) care li va urma și că voi avea prilejul unui dialog pe viu în cadrul unei conferințe de presă, imediat după instalarea sa. Deocamdată, se cuvine felicitat dl Theodor Stolojan pentru demiterea dlui Em. Valeriu.

Cristian Teodorescu

RAINER FETTING : Fără titlu (1984)

TOP. CĂRȚILE ANULUI 1991

(Librăria Dacia; sef unitate: Ștefania Matei; 1 ian. — 31 dec. 1991)

AUTORI STRĂINI

1. Umberto Eco — *Pendulul lui Foucault* (Ed. Pontica, 250 lei) — 2 000 ex.
2. Régine Andry — *O femeie singură* (Ed. Eminescu, 80 lei) — 1700 ex.
3. Henri Charrière — *Papillon* (Ed. Artemis, 245 lei) — 1 500 ex.
4. Sven Hassel — *Monte Casino* (Ed. Nemira, 125 lei) — 1400 ex.
5. Malcolm Bradbury — *Un om al istoriei* (Ed. Univers, 167 lei) — 1350 ex.
6. Bram Stoker — *Dracula* (Ed. Univers, 75 lei) — 1300 ex.
7. Thomas Mann — *Alesul* (Ed. de Vest, 72 lei) — 1200 ex.
8. Francois Mauriac — *Îngerii negri* (Ed. Aldomara, 112 lei) — 1100 ex.
9. Agatha Christie — *În lăcașul morții* (Ed. Excelsior, MultaPres, 115 lei) — 1100 ex.
10. Hector Malot — *Singur pe lume* (Ed. Romcart, 275 lei) — 1000 ex.

AUTORI ROMÂNI

(Librăria Dacia; sef unitate: Ștefania Matei; 1 ian. — 31 dec. 1991)

1. Ovidiu Drimba — *Istoria civilizației și culturii* (Ed. Științifică, 300 lei) — 3000 ex.
2. Mircea Eliade — *Istoria credințelor și ideilor religioase* (Ed. Humanitas, 300 lei) — 2000 ex.
3. Ion Ioanid — *Închisoarea noastră cea de toate zilele* (Ed. Albatros, 227 lei) — 1500 ex.
4. Mircea Eliade — *Secretul doctorului Honigberger* (Ed. Fundației Culturale Române, 85 lei) — 1300 ex.
5. Nicolae Breban — *Pindă și seducție* (Ed. Excelsior, 100 lei) — 1000 ex.
6. Mircea Eliade — *Lumina ce se stinge* (Ed. Odeon, 134 lei) — 800 ex.
7. Augustin Buzura — *Fetele tăcerii* (Ed. Albatros, 195 lei) — 750 ex.
8. Octavian Paler — *Viața pe un peron* (Ed. Albatros, 140 lei) — 700 ex.
9. Paul Goma — *Arta refugii* (Ed. Dacia, 85 lei) — 600 ex.
10. Mihai Eminescu — *Poezii* (Ed. Fundației Culturale Române, 74 lei) — 500 ex.

Teatru

● La Piatra Neamț au fost prezentate spectatorilor și unui grup de critici bucureșteni și locali noile premiere: *Casa domnului Swift* de I. Garin, regia Andreea Vulpe, un spectacol de Matei Visniec compus din două piese scurte, *Trei zile cu Madox* și *Ultimul Godot*, regia Nicolae Scarlat, și *O scrisoare pierdută* de Caragiale, regia Nicolae Scarlat, scenografia Dan Jitiu. Au avut loc un colocviu al oaspetilor cu trupa.

● Ne-au vizitat, în cursul lunii ianuarie, dramaturgul german de renume international Tankred Dorst, directorul Festivalului international de la Bonn (manifestare aflată la editia I, consacrată pieselor originale noi de autori europeni), dl. E. Meneke, secretarul general al Festivalului d-nă Sabine Reinhardt, ziaristă, colaboratoare a direcției Festivalului. Au văzut spectacole la București, Cluj, Craiova, Piatra Neamț. Si-au expus păreri pozitive în cadrul unor convorbiri și al unor conferințe de presă.

Spectacolul invitat să participe la Festivalul de la Bonn, în mai 1992, e *Alegere de clovn* de Matei Visniec, în regia lui Nicolae Scarlat — cu care si-a început existența Teatrul Levant din București, condus de Valeria Seciu.

● A prezentat primul său spectacol și Teatrul Urmuz din

Capitală condus de regizorul Mircea Marin. El semnează și direcția de scenă a spectacolului inaugural, *Scoala ludică* de Ioan Grosan. Reprezentanții au loc la Teatrul Foarte Mic, deoarece sediul noii instituții din strada Mihai Eminescu e încă în (re)construcție, aflându-se și în dispută de proprietate cu alți trei pretendenți, pe care-i arbitrează, de un an și jumătate, Primăria municipiului — cu rezultate invizibile.

● Între 18—24 februarie, Teatrul Bacovia din Bacău organizează o microstagionă, înfățișând oaspetilor din țară — pe care i-a poftit la sine — nu mai puțin de 5 premiere. Va avea loc și un colocviu, organizat împreună cu Secția de critică a UNITER.

● Noul director al Teatrului Național din Iași e criticul literar și teatral Val. Condurache, colaborator al revistei noastre, redactor șef al revistei *Jesene de cultură Dacia literară*. A fost, multă vreme, secretarul literar al venerabilei instituții, unde a editat una din cele mai bune publicații teatrale apărute la noi, *Arlechin*.

● Noul Teatru dramatic Anton Pann de la Rimnicu Vilcea e condus de regizorul Gheorghe Marinescu. A doua sa premieră e *Escorial* de Michel de Ghelderode, montată în curtea interioară a Muzeului de istorie.

Calendar

● 22 FEBRUARIE. S-au născut: Grigore Alexandrescu (1810), B. Jordan (1903), Tudor Mușatescu (1903), Eduard Jurist (1928).
● 23 FEBRUARIE. S-au născut: Mihail Săulescu (1888), Tudor Măinescu (1892), Romulus Vulcănescu (1912), Carol Roman (1932), A murit Florin Iordăchescu (1976).
● 24 FEBRUARIE. S-au născut: Stelian Păun (1913), Ovidiu Cotrus (1926), Valentin Berbecaru (1927), Eugen Cizek (1932), Horia Bădescu (1943).
● 25 FEBRUARIE. S-au născut: Iosif Cassian Mățăsaru (1896), N.I. Pona (1897), Al. Tudor-Miu (1901), Eta Boeriu (1923), Eugenia Busuioceanu (1925), Benkő Samu (1928), Corneliu Buzinschi (1937), Virgil Duda (1939), Mihai-Elin (1941), Irina Grigorescu (1948). Au murit: Cezar Bolliac (1896), Al. Duiliu Zamfirescu (1968).
● 26 FEBRUARIE. S-au născut: B.P. Hasdeu (1838), Constantin Papastate (1907), Anavi Adam (1906), Valeria Victoria Ciobanu (1948), Viorel Sâmpetean (1953).
● 27 FEBRUARIE. Au mu-

rit: A.D. Xenopol (1920), Solomon Ernő (1943), Al. Marcu (1955), Eugen Constant (1975), Mihail Drumeș (1982).
● 28 FEBRUARIE. S-au născut: Gheorghe Sineai (1754), Melania Livadă (1919), Ovidiu Constantinescu (1914), Elena Gronov-Marinescu (1944), Au murit: Costache Bălăcescu (1880), A.T. Laurian (1881), Grigore Grădistanu (1893), Ioan Ivanov (1903), C. Săteanu (1949).
● 29 FEBRUARIE. S-a născut Marin Sorescu (1936).
● 1 MARTIE. S-au născut: Gh. Asachi (1788), Ion Creangă (1837), Constantin Nonea (1902), Horia Robeanu (1904), Lia Drăcopol-Fudulu (1906), Tudor Ștefănescu (1912), Emil Zegreanu (1913), Arcadie Donos (1923), Solomon Marcus (1925), Viniciu Gafița (1926), Alecu Ivan Ghilia (1930), Magdalena Popescu (1943), Ovidiu Ioanitoaia (1945), Ion Machidon (1951), Nicolae Panaite (1954).
● 2 MARTIE. S-au născut: Eugeniu Ștefănescu-Est (1881), Mircea Mancas (1905), Mihai Popescu (1913), Petre Ghelmez (1932), Neiu Oancea (1937).

La Goethe-Institut

● Ieri s-a deschis în strada I.C. Frimu nr. 22 Întâlnirea dintre istorici germani și români cu tema *Contribuția culturii istorice la formarea societății civile*, organizată de Institutul Nicolae Iorga, Institutul de Studii Sud-Est Europene și Goethe-Institut. Conferința inaugurală, intitulată *Cultura istoriei și democrația*, a fost susținută de Jörn Rüsen (Bielefeld), urmată de Miturile trecutului și răspunderea prezentului. Probleme ale istoriografiei românești (Andrei Pippidi). Moderatorii al dezbaterilor: Bodo von Borries (Hamburg) și Dinu C. Giurescu. După-amiază, Dinu C. Giurescu a susținut comunicarea *Tempul totalitarismului în România: să uităm sau să ne amintim?* (moderator Alexandru Zub) și a avut loc masa rotundă (participanți: Jörn Rüsen, Bodo von Borries și Jürgen Kocka, Berlin) și dezbateră *Unificarea Germaniei: prilej pentru un nou naționalism?* (moderator Thomas Kleininger).

Astăzi, cu începere de la ora 10.30 vor conferența Jürgen Kocka, Bodo von Borries și Alexandru Zub (moderatori Jörn Rüsen, Jürgen Kocka și Andrei Pippidi) și va avea loc masa rotundă (Dinu C. Giurescu, Andrei Pippidi, Alexandru Zub, Alexandru Dușu și Șerban Papacostea) și dezbateră pe tema *Democratizarea României: prilej pentru un nou naționalism?* (moderator Thomas Kleininger).

Muzicografie

● Joi 13 și vineri 14 februarie a avut loc un concert de înaltă clasă al Filarmonicii „G. Enescu”: Cristian Mandeal, dirijor, Dan Grigore, solist. În program: *Simfonia a V-a* de Schubert, *Concertul nr. 1 pentru pian* de Liszt, *Simfonia a IV-a*, Italiană de Mendelssohn-Bartholdy.

● Oaspeti din Chișinău la Filarmonica din București: profesorii Conservatorului „Gavril Musicescu”, Ion Josan (violoncel) și Serghei Kovalenko (pian), cu un program în care au figurat Bach, Beethoven, Schubert, Paganini.

● La 26 februarie, Mircea Cristescu va dirija, la Filarmonică, un concert care cuprinde *Stabat Mater* de Rossini și *Concertul lui Glazunov*, solist Șerban Lupu (S.U.A.).

● Horia Andreescu, noul director al formațiilor muzicale ale Radioteleviziunii, s-a reîntors (pentru două seri) la Filarmonică, pentru a dirija un concert beethovenian ce-l are ca solist la pian pe francezul Pascal Godart, și *Simfonia a IV-a* de Mahler.

● Cea dintâi premieră a Operei Române, în 1992, a fost *Răpirea din serai* de Mozart, regizat Cristina Cotescu, dirijor Lucian Anca. A doua va fi (în martie) *Samson și Dalila* de Saint-Saens, regia Hero Lupescu, dirijor Cornel Trăilescu.

„Moromeții” și „Iacob”

la Paris

● Citim, în prestigioasă revistă *Cahiers du cinéma* (nr. 451, ianuarie '92) o cronică semnată de Jacques Morice despre un prim Festival al filmelor românești, care a avut loc în octombrie anul trecut la Paris, incluzând 7 titluri. Cronicarul francez consideră cele mai multe din filmele selectate „lipsite de rigoare”, cu două excepții, „două veritabile surorizări”: *Iacob* de Mircea Daneliuc — „un tablou social aspru și sumbru”, „etapele unui proces de alienare”, „parabolă conjugată a hazardului și injustiției”. Și *Moromeții* de Stere Gulea — „una dintre realizările cele mai uimitoare care ne-au venit din Est în ultimii ani”, „un film de o factură uluitoare care probează o mare artă”, „un film care seduce (...) printr-o anumită dimensiune poetică”, un *Ilie Moromete* „figură socratică”, „un film de un extrem rafinament”, „o operă splendidă și atastantă”.
Nec plus ultra!

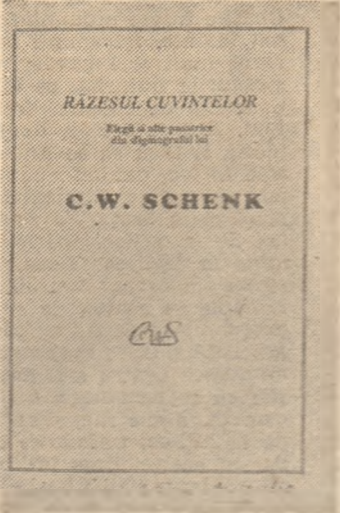
● Ne vizitează dirijorul italian Antonio Ardinghi. Si-a început cariera ca violonist, iar din 1989 a devenit dirijor simfonic și de operă. În Lucca si-a format o orchestră de cameră. În afară de Italia, a dirijat concerte și opere în Brazilia, Germania, România. În această lună a fost oaspetele României, dirijind Orchestra Filarmonică din Constanța (7 februarie) având în repertoriu *Casa diavolului* de Boccherini (Orchestra de cameră), *simfonia a VII-a* de Beethoven și trei arii de operă — *Thais*, *Cavaleria rusticana*, *Macbeth* — interpretate de solista Teatrului liric din Constanța, Florenta Marinescu. De asemenea a dirijat opera *Trubadurul*, cu tenorul Florin Fărcaș de la Opera română din București, baritonul Vladimir

Dragos de la Opera din Chișinău și soprana italiană Patrizia Morandini. La Brașov (18 februarie) a dirijat *Trubadurul* cu tenorul Mihail Munteanu, artist al poporului din Chișinău, baritonul Dag Serbac de la Opera română din Cluj și soprana Patrizia Morandini, iar la Craiova, în 23 februarie, dirijind aceeași operă, se va bucura de colaborarea lui Florin Fărcaș de la Opera română din București. Împreună cu orchestra națională RTV. Ardinghi a editat un disc compact (Boccherini și Beethoven). Venirea în România a fost prilejuită de agentia de impresariat Interart-globus, condusă de Nicoleta Onofrei. (În imagine: Nicoleta Onofrei, Vladimir Dragos, Patrizia Morandini și Antonio Ardinghi).

În librării

● Luca Pitu — *SENTIMENTUL ROMÂNESC AL URII DE SINE*. Volumul apare în colecția „Eseuri de ieri și de azi”. Cuvint înainte de Liviu Antonescu. (Editura Institutul European, Iași, 212 p., 95 lei).

● Anifa Nandriș-Cudla — *20 DE ANI ÎN SIBERIA. DESTIN BUCOVINEAN*. Cartea reprezintă mărturisirea unei țărânci bucovinene deportate în iunie 1941, dincolo de cercul polar. (Editura Humanitas, București, 182 p., 155 lei).

● C.W. Schenk — *RĂZESUL CUVINTELOR*. Versuri: prezentare de M.N. Rusu. (Editura Phoenix, Kastellmann — R.F.G., 52 p., f.p.).

● Petre Got — *TIMP RĂSIGNIT*. Poezii. (Editura Eminescu, București, 88 p., 40 lei).

● Gheorghe Popescu-Vilcea — *CUVINTE DIN TEMNIȚĂ*. Versuri: cuvint înainte (O poezie a specificului românesc), de Dumitru Stăniloale. (Edi-

tura Institutului biblic și de misiune al bisericii ortodoxe române, București, 64 p., 60 lei).

● — *MORTH DANSEA-ZA NOAPTEA*. Antologie de proză politică: traducere și postfată de Corneliu Crăciun. (Editura Cogito, Oradea, 204 p., 75 lei).

● Henry Mellant — *SECREȚUL PERLELOR GALBENE*. Roman polițist. Traducere de Theodor Rogin: cuvint înainte de Constantin Crisan. (Editura Forum, București, 142 p., 78 lei).

Lansare

● La librăria Dacia (Cretulescu) a avut loc ieri, 6 februarie a.c., lansarea romanului *Ostinato* de Paul Goma, apărut la Editura Univers.

● Editura Univers organizează miercuri, 19 februarie, ora 13, la librăria Dacia din București, lansarea volumului 1984 de George Orwell.

Don DeLillo

Un scriitor „destabilizează” Istoria!

MAO II, apărut în 1991, este cel de-al zecelea roman al lui Don DeLillo, acela care, la ora actuală, este poate numele de scriitor vehiculat cu cea mai mare insistență peste ocean. Printre cărțile lui imediat precedente: *Libra*, având în centrul acțiunii asasinarea lui Kennedy; *Zgomot de fond* (în care apare „o catedră Hitler”), care i-a adus autorului său National Book Award, cel mai important premiu literar american; înaintea de acesta *Numele*, în fine Cline răios, din 1978, unde îl regăsim pe Hitler, de astă dată „în carne și oase”, filmat în bunkerul său în care se dedă unor jocuri erotice, sau unor jocuri de copii... Comentează DeLillo: „Nu mă interesează atât Hitler cât fascinația pe care o are asupra lumii occidentale în epoca noastră. Intuiția mea este că ea vine din viziunea apocaliptică pe care o implică nazismul până la căderea lui, cu Hitler în bunker sub bombe în timp ce sovieticii înaintau spre Berlin”. În Mao II, fascinația pentru doctrine colective mai degrabă decât pentru cele individuale este evidentă încă de la începutul romanului, unde găsim la căsătorii a treisprezece ani de

persoane aparținând Bisericii universale Moon, pe Yankee Stadium din New York; aici, mai precisă DeLillo: „Viziunea spartină națională”. Multitudinea stricte de garda de armă ale unui stadion de fotbal; multitudinea care strigă pentru a atinge trupul imensului Khomeng, la moartea acestuia; mulțimile lui Mao... Genul care păstrează pentru această imagine a unui lumi reduce la o unitate și suprafață este Andy Warhol, cel care spune că „nu există nimic în spațiile lumii și ei reprezentândul sale”; iar Mao II reproduce pe copertă seria de portrete ale dictatorului chinez făcută de Warhol.

Dar în Mao II mai există o poveste: aceea a lui Bill Gray, scriitorul izolat de lume, și care acceptă să lăse din retragerea lui sărbătorind pentru o dată în Londra, din versurile unui omatic elvețian refuzat de un grup de teroriști libanezi. Fragmentul tradus conține chiar acest moment: „Experimentul” (Măcar la înțelegerea editorilor lui) eronată, este fixată o altă dată și un alt loc (la Atena). Gray se dăce acolo, apoi o nouă amintire, scriitorul se urcă pe un vapor cu destinația Beirut...

Paralelismul de structură este perfect: ziarista suedeză care, la începutul cărții, este acceptată de Gray pentru a-l fotografia (la premieră absolută) ajunge și ea, la sfârșit, la Beirut, unde trebuie să-l fotografieze pe liderul grupului terorist ce organizase răpirea funcționarului ONU elvețian. DeLillo este de părere că cel care vorbește astăzi mulțimilor nu este romanul, ci teroristul: „terorismul este un limbaj”. Scriitorul nu este un pericol, în Occident: după *Libra*, în care amestec personaje reale (Oswald, Ruby etc.) cu ficțiunea cea mai delirantă, DeLillo recunoaște că n-a primit nici un telefon de amenințare... Nici după *Numele* (în care este des menționată CIA)... „Totul e o glumă”, mărturisește el și după Mao II, și „răspunsul este nu, în continuare! În Occident, singurele pericole pentru un scriitor sînt alcoolul și drogurile”. Și atunci — am putea întreba —, ce rost mai au toate astea?... Ce poate face literatura?

„Cădănu poți soluționa o crimă, o poți face prin ficțiune”, spune DeLillo, vorbind tot despre romanul său *Libra*. O viziune morală, așadar — de la care, de fapt, romancierul american (nume generic!) nu s-a abătut niciodată; restul este, de la caz la caz, tehnică romanească, meșteșug, vervă... Cea a lui DeLillo este formidabilă și, deși îl citează pe Beckett, ea nu vine de acolo: în schimb, cinematograful, da — acesta l-a influențat decisiv pe Don DeLillo: Godard, Bergman, Antonioni, Fellini și Kurosawa. Cît va mai trebui să treacă pînă să ne dăm seama că romanul de astăzi se scrie pornind, nu

de la Viață, nu de la Literatură, ci de la Film?... Mărturisirea lui DeLillo nu este decât una într-o serie de sute.

Și ce poate fi mai semnificativ decât că, la originea acestui roman, stau două FOTOGRAFII? Una înfățișează stadionul new-yorkez pe care îl descrie și DeLillo la început, cu acel cuplu de americani între două vîrste căutînd, cu binocul, chipul fiicei lor printre perechile Moon ce urmează să fie căsătorite. Cealaltă este o fotografie a lui J.D. Salinger. Singura figură „absentă” — la modul iconografic —, dar prezentă în subtext pe tot parcursul romanului este cea a lui Salman Rushdie: avem impresia că romanul a fost scris pentru EL, pentru el anume — cel care, la sfârșitul anului trecut, repeta: „Libertatea cuvîntului este însăși viața”. Trebuie, desigur, ca un american (de origine italiană) să ne amintească faptul elementar că soarta lui Salman Rushdie nu este doar a lui, ci a tuturor principilor democrației. Sau, cum spunea recent Jean-François Revel într-un interviu RFI: „Democrația nu este un lux, este un minimum (c'est la moindre des choses)!”.

Romanul lui Don DeLillo nu dă nimic cu jumătate de mîna. Pasionat de „manipularea istoriei”, de istoriile secrete, clandestine, el ne duce, cum scrie și Thomas Pynchon pe ultima copertă a cărții, într-o „călătorie cu sufletul la gură, dincolo de versiunile oficiale ale istoriei noastre cotidiene... cu o viziune mai îndrăzneală și o voce mai elocventă și mai ascuțită morală decât a oricărui alt scriitor american”.

Mao II

TAXIUL o viră pe Southwark Bridge. Bill avea poezie la poală și din cînd în cînd rîdea o pagină în dreptul ochilor, mormăind versurile. O ploare ușoară și caldă lăsa un model hasurat peste rîu, fișii de pîlpire suflată de vînt.

Charlie spuse,

— Apropo de tipul ăsta.

— Care?

— Tipul din Atena care a inițiat toată afacerea. M-ar interesa să știu ce părere-ți face.

— E libanez?

— Da. Politolog. El zice că-l doar un intermediar, cunoscînd destul de puțin grupul din Beirut. Pretinde că sînt gata să-l elibereze pe ostatic.

— Sînt un nou grup fundamentalist?

— Sînt un nou grup comunist.

— Ne surprinde? spuse Bill.

— Există un Partid Comunist Libanez. Există niște elemente de stînga, din cîte înțeleg, aliniate Siriei. OEP-ul a avut întotdeauna o componentă marxistă și aceasta este din nou activă în Liban.

— Deci nu ne surprinde.

— Nu ne surprinde prea tare.

— Mă bizui pe tine să-mi spui cînd ne surprinde.

Doi detectivi le ieșiră înainte pe o străduță pustie nu departe de Saint Saviours Dock. Se renova în zonă însă clădirile de-aici erau încă intacte, în principal structuri de cărămidă roșie cu troluri și nișe de încălzire. Ajunseră în apropierea unui vechi depozit de grîne luat cu chirie de o firmă specializată în instalații care tocmai lichidase. Poliția facilitase o intrare și mai exista chiar și un telefon care funcționa.

Cei patru intrară înăuntru. Controlară spațiul deschis folosit pentru conferință. O tribună, scaune, pliante, lumini auxiliare. Apoi intrară în biroul principal și Charlie telefonă colegilor lui spunîndu-le să încerce autobuzul și să vină. Bill se uită după un closet. La cîteva secunde după ce Charlie puse receptorul în furcă, telefonul sună. Unul dintre detectivi răspunse și putură să audă cu toții vocea de la celălalt capăt strigînd „Bombă, bombă, bombă”, în așa fel încît accentul individului îl făcea să pară că strigă mai degrabă bum bum bum. Asta i se păru destul de caraghios lui Bill, care simțea nevoia să urîzeze și n-avea de gînd s-o facă în stradă.

Telefonul îi indispușe pe detectivi. Pe unul din ei mai ales. Celălalt privi

pur și simplu de-a curmezișul biroului la o bibotecă plină cu instrucțiuni de servicii. Bill găsi closetul și fu ultimul care ieși în stradă. Unul din detectivi ocupă poziție în apropierea ușii de intrare iar cel de al doilea parcă măsura cam la vreo cincizeci de metri de unde o lănașă și apoi sună la sediu.

Charlie spuse,

— Mi-ar plăcea să știu care e ideea.

El și cu Bill traversară strada așteptînd să sosească echipa de deminare și să contorească clădirea.

— Ideea este că trebuie să controleze, spuse Bill. El vor să creadă că au puterea să ne scoată dintr-o clădire și să ieșim în stradă. În mintea lor vîd o suită de oameni coborînd în gonă pe scara de incendiu. Ți-am spus eu, Charlie. Sînt unii care produc bombe, și alții care produc telefoane de alarmă.

În curînd vorbesc despre cu totul altceva. Ploaia se opri. Charlie traversă pînă vizavi, îi spuse ceva detectivului și veni înapoi dină dină. Vorbiră despre o carte pe care o edita Charlie. Vorbiră despre ziua în care divorțul lui Charlie fusese pronunțat în sfîrșit, șase ani înainte. Își aminti ce vreme era, cerul înalt și împede, tangibilă parcă, stăpînurile întinse pe Fifth Avenue și o acțiune de cinema legîndu-se într-un taxi. Bill se scutură după bășică. Explozia îl făcu să se întorcă pe jumătate în loc, dar nu-l cîntă și nici nu-l izbi de perete. Simțea demnitatea în piept și în brațe. Fu zguduit și se îndoi de la mijloc, apărîndu-și capul cu mina în țigăria ferestrelor. Charlie spuse „la naiba” sau „la pămînt”. Se întoarse cu spatele la suflul exploziei propîndu-se de zid cu coatele, palmele la ceafă, și Bill știu că va trebui să-și amintească pentru a fi impresionat. Mai gîta că se terminase, nu putea să mai urmeze nimic rău, și se îndreptă încet de la mijloc, uitîndu-se înspre clădire dar în același timp întinzîndu-se să-i atingă brațul lui Charlie, să se convingă că e încă acolo, în picioare și capabil să meargă. Detectivul de vizavi era ghemuit la pămînt, făcîndu-și de lucru cu radioemitaorul de la briu. Strada era acoperită de cioburile geamurilor sparte, sclipind ca zăpada. Al doilea detectiv mai rămase o clipă în mașină vorbind în aparat, apoi se îndreptă spre tovarășul lui. Se uită după Charlie și Bill. Fumul se ridicase pînă la al doilea nivel al depozitului. Se întîlniră toți patru în mijlocul drumului, cioburile scrișînd sub tălpile lor. Charlie își dădu cu mina peste reverele hainei.

Experții în bombe sosiră și apoi auto-

(*) Joc de cuvinte: goddamn și go-down.

buzul cu ziaristi și cîțiva oameni de la edituri, alți poliști în fine, și Bill stătea pe bancheta din spate a mașinii de poliție, fără nici un indicativ pe ea. În timp ce Charlie trecea de la un grup la altul făcînd planuri noi.

Cam după vreo oră, cei doi stăteau sub firmamentul boltit de la Chesterfield, la o masă, mîncînd salău.

— Asta înseamnă o întîrziere de o zi. Maximum de două, spuse Charlie. Trebuie neapărat să te muți în același hotel cu mine ca să putem s-o luăm din loc cit mai repede îndată ce simțem gata.

— Ai avut prezență de spirit, luînd poziția asta protectoare.

— De fapt este poziția recomandată în accidente de avion. Doar că nu o faci sînd în picioare. Știam că ar fi trebuit să-mi plec capul și să-mi prind minile la ceafă, dar nu puteam să plasez mâinile în context. Aveam impresia că sînt într-un avion care se prăbușește.

— Cred că or să găsească un alt loc, oamenii tăi.

— Trebuie. Nu ne putem opri acum. Chiar de-ar fi să reducem totul la minimum cincisprezece oameni în cinci bărci pe un lac izolat, undeva.

— Are cineva vreo teorie?

— O să vorbesc mîine cu un expert anti-terorist. Vrei să vii?

— Ți-ți.

— Unde locuiești?

— Îți dau de știre, Charlie.

— Bărcile nu sînt o soluție, acum îmi dau seama. Nu așa i-au făcut felul lui Mountbatten?

— Iaht de pescuit.

— Pe-aproape.

BILL era conștient că se uita cineva la el, un bărbat care stătea singur la o masă în celălalt colț al restaurantului. Era interesant cum curiozitatea celui om purta adă informație, că știa cine era Bill, că nu se întîlniseră niciodată, că nu se putea hotărî dacă să-l abordeze sau nu. Bill știa chiar cine era acel om, deși n-ar fi putut spune cum știa acest lucru. Era ca și cum omul acela se potrivea unui spațiu predeterminat, unei idei a ceva ce urma să se întîmple. Bill nu se uită nici un pic direct la el. Totul era formă, soartă, scurgere de informație.

— Vreau să-ți vorbesc despre cartea ta, spuse Charlie.

— Nu e gata încă. Cînd o să fie gata.

— Nu e nevoie să vorbești tu despre ea. Fac eu chestia asta. Și cînd o să fie gata, o să putem să vorbim amîndoi despre ea.

— Era să fim făcuți bucățele adineauri. Mai bine să vorbim despre asta.

— Eu știu cum să-ți public ceea ce scrii. Nimeni în meseria asta nu te

cunoaște mai bine ca mine. Eu știu de ce ai nevoie.

— Anume?

— Anume, o casă cu prestigiu care are și memorie. De-aceia m-au angajat pe mine. Vor să examineze tradiția mai îndeaproape. Eu reprezint ceva pentru oamenii aceia. Reprezint cărțile. Vreau să pun la punct o listă și solidă și responsabilă și bine gîndită și să-i dau puterea de lansare a facilităților pe care ni le oferă marketingul și mass-media. Avem resurse imense. Dacă o carte îți ia ani ca s-o scrii, nu vrei s-o vezi cum își ia zborul după aia?

— Cum stai cu viața sexuală, Charlie?

— Pot să-ți scot cartea asta cu niște cifre care-or să lase lumea praf.

— Ai vreo prietenă?

— Am avut probleme cu prostata. A trebuit să-mi reorienteze sperma.

— Și unde-au trimis-o?

— Nu știu. Dar nu mai iese pe unde trebuie.

— Dar încă reușești să faci amor.

— Cu mult entuziasm.

— Doar că nu ejaculezi.

— Nu iese nimic.

— Și nu știi ce se întîmple cu ea.

— Nu j-am întrebat ce se întîmple cu ea. Se întoarce înăuntru. Mi-ajunge că știu atît.

— E o poveste frumoasă, Charlie.

Nici un cuvînt în plus.

Se uită la lista cu deserturi.

— Cînd o să fie gata cartea?

— Stabilesc punctuația.

— Punctuația e foarte interesantă. Întotdeauna mă uit să văd cum pune virgulele un scriitor.

— Și crezi că-n două zile cel mult o luăm din loc, spuse Bill.

— Asta sperăm. Sperăm să nu continue. Bomba a fost un punct culminant. Ne-au demonstrat ce-aveau de demonstrat, chiar dacă nu ne dăm seama prea bine ce anume voiau să demonstreze.

— S-ar putea să am nevoie să-mi cumpăr o cămașă.

— Cumpără-ți o cămașă. Și lasă-mă să te înregistrezi aici la hotel. În actualele circumstanțe cred că ar trebui să fim în stare să dăm unul de altul cît mai rapid posibil.

— Îți dau răspunsul după ce-mi termini cafeaua.

— Folosim hirtie necorozibilă, spuse Charlie.

— Aș prefera ca și cărțile mele să putrezească odată cu mine. De ce-ar trebui să-mi supraviețuiască? Din cauza lor mor înainte de vreme.

Prezentare și traducere de

Alex. Leo Șerban

Jean Giono

● IN ANII 1956-58, pe cind lucra la romanul Bonheur fou, Jean Giono își oferea un divertisment (Un roi sans...) scriind în marginea romanului scurte texte fanteziste, (fals-) erudite, incalabile, pe care anul acesta, editura Ramsay le reuneste sub titlul Le Bestiaire. In ele misună tot felul de lighioane, supralighioane și ghio-noate, într-o quasi-totală libertate și a-nomie biologică, ecologică și lingvistică, regula jocului — singura — fiind o neînhibată plăcere lingvistică. Cele nouăsprezece texte se plasează, după spusele unui cronicar, în perimetrul unui „imaginărilor foarte Renaissance”, cu ecouri din Swift, cu tuse dadaiste, fiind concomitent fabule, joc de erudi-

ție, note de lectură, atelier literar, exercițiu textual. Dacă într-o fabulă, morală este mascată de un scriitor, joc de metafore, metonimii, omonimii și aluneări semantice, Dacă sînt joc erudit, erudiția este, adesea simulată în citatele apocrife. Bestiarul este, în primul rînd, o sărbătoare a limbii franceze și ar fi păcat să stricăm „fericirea nebună” de a-l citi, scormonind prin dicționare, enciclopedii și manuale de zoologie, unde nu vom găsi nici „la bestiasse”, nici „la pouffiasse”, nici citatele truate din Marginalia. A căuta sursele ar însemna să acidem pentru a diseca, după cum spune un poet enolez.

Sarpele

B LINDEȚEA îi este proverbială: eu înghit, tu înghiti, noi înghitim năpîrci; pentru că sînt dulci și plăcute la gust. Sarpele este un animal domestic. Rareori vei găsi un „interior” care să nu posede unul. Bineînțeles nu face frumos ca un cîine, nu doarme într-un coșuleț cu puf ca o pisică, nu e expus nici în colivla canarului, nici în borcanul cu pestisori roșii; în general, se află ascuns sub o vestă, sub un corsaj, sub un sort de bucătăreasă, sub o bluză de licean etc. Se întimplă rar ca o familie de burghezi de mesteșugari, de proletari sau chiar de aristocrați să instaleze mai mulți cîini și pisici în ceea ce azi numim „sufragerie”. În orice caz, cei care o fac sînt niste originalii. Cît despre serpi, în general fiecare membru al familiei, ba chiar fiecare servitor, își are sarpele lui. Oaspetii nu sosește decît înarmați cu sarpele personal: matusa Césarie și-l are pe al său, unchiul Urbain la fel, vărul Théophile la fel. Domnul Dupont, care e atît de drăgut, și ține garajul de pe calea Saint-Bonnet, își are sarpele lui. Măcelăreasa îi are pe al ei și băcanul, și fierarul, și pîrîntele, și domnul primar, și domnul pre-

fect, și domnul ministru: în fine, sub redingota de bronz a marelui binefăcător poet industriaș și deputat din piața Jérémie-Barbarin stă încolăcit sarpele de bronz care îl însoțea de erou în timpul vieții.

Căci Jérémie-B., avea un sarpe. Bineînțeles; ca toată lumea. Numai cineva aflat la vîrsta primei comunii (și de altfel cei aflați la vîrsta primei comunii) au și ei cîte unul — în general, e enorm și pisălog — se putea îndoi de asta. Cum ar fi putut Jérémie-B. să obțină încrederea Consiliului general fără sarpe? Cum ar fi fost ales membru al Academiei Rosati? Cum ar fi ajuns binefăcător și cum ar fi obținut o statuie de bronz? Bronzul — cînd a lucrat sub formă de efigie de un muncitor calificat — e scump. E nevoie de subscripții publice, e nevoie de un ministru care să dezvelească statuia, de un cor care să cînte Marseleza, de copii de școală care să recite din Victor Hugo. Toate acestea necesită o grămadă de serpi.

Hai să nu vorbim de vipere, chiar dacă unii observatori superficiali, luînd excepția drept regulă, au încercat să ne facă să credem că de vipere ar fi vorba. Acestea sînt foarte puține la număr. Trebuie să ai un singe aprig — lucru destul de rar — trebuie să ai consecvență în ideea că să crezi un habitat convenabil. Nu, sînt niste serpi cît se poate de obișnuiți: nu

au pic de răutate-n el, n-au decît funcții organice. Nu ucid cu colți înveninați; apetitul lor, digestia lor, se satisfac în timp; nu au decît mușchi (dar de oțel). Nu au nici rasă, nici clasă. Nu se cunosc serpi siamezi sau Angora, sau cocker, sau „bleu d'Auvergne”, nici chiar wyandotte sau Bresse. Sînt niste simpli serpi; și cu asta basta. Nici măcar nu ai de ce să te grozăvești cu ei. Oamenii normali (am spus-o: matusa Césarie, unchiul Urbain, vărul Théophile, domnul Dupont, Jérémie-B...) au mai degrabă tendința să facă ochii mari de uluire și inocență cînd vine vorba de serpi. Se prefac înspăimîntați; sau, poate chiar le e teamă de-adevărata. Căci îl alintăm numai pe-ascuns.

Animalul este produs de corpul omenesc, oricare ar fi el, de orice sex ar fi și fără sprijinul sexului opus. Se naște odată cu primele bătaii de inimă și se dezvoltă normal pe măsură ce individul suge lapte de la doică, își mănîncă terciul, înfulecă din gamelă, mănîncă răbdări prăjite, sau se îndoaie cu stridii. Dacă sufletul e nemuritor, atunci și sarpele este; și nu puțin sînt gînditorii care s-au născuți închipuindu-și ce vivarium va fi vala lui Josafat în ziua marelui apel nominal. Se pune întrebarea ce se va întimpla cu acel vivarium după judecată. Căci este de neconceput ca matusa Césarie sau Jérémie-B. să fie judecați fără sarpele lor. După cum este de neconceput să li se facă mizerii pentru acest indispensabil parazit. Ori de cîte ori ne aflăm într-un moment patetic (și numai Dumnezeu știe dacă acea zi va fi un moment patetic), avem probleme cu „vivarium”-ul. Mi s-a spus, de pildă, că la Berlin, cînd orașul a fost invadat de ruși, au fost nenumărate probleme cu vivarium-ul de la grădina zoologică. Totuși, cînd l-am văzut, în 1931, era cu desăvîrșire pașnic, burghez, bine clasat, bine organizat, bine hrănit, încălzit și tot taci-mul. Serpil boș, lungii mastodoni amazonieni, șerpii-taur, năpîrcile cu colier, cu cercei, cu etc., se purtau cu gingașie, cu urbanitate, ba chiar cu desăvîrșită curtoazie. A fost îndeajuns să cadă zidurile și cuștile de sticlă ca să se iste parase, un pandemonium de nedescris. Or, pe lîngă ce poate face cei care îi va judeca pe vii și pe morți, rușii nu sînt, totuși (cu tot respectul cuvenit) decît baligă de minz. Adevărul e că sînt foarte neliniștiți!

Minusul

N UMIT astfel pentru că e minuscul; e nevoie de treizeci de miliarde pentru a umple un degetar, și nici atunci degetarul nu e toc-mai plin. Omul, care se teme de elefant, de balenă, de diplodoc și de mastodont, nu ezită să atace minusul. Greșește. Este lighioana cea mai crudă, mai feroce și mai puternică din lume. Vine de hac oricui. Omul care atacă minusul, sau care doar îl înfruntă, e pierdut. Nici nu-și închipuie cît de pierdut. Bivolul, zimbrul, ursul grizzly, tigru cu dinți-sable, pitonul regal, anaconda și caimanul lasă în urmă rămășițe ale victimelor lor; în locul în care s-a dat lupta rămîne întotdeauna un os, un schelet, un craniu, sau măcar o băltoacă de singe; ei bine, în cazul minusului nu rămîne nimic. Omul care îi cade pradă se volatilizează, se pierde în vîzduh, dispăre ca fumul. Minusul își nimicește victima din interior. Îi ronțăie viscerele, mușchii, nervii, ligamentele și glandele. Le aduce în stare de pulbere fină: în acest stadiu, victima nu mai este decît o iluzie. În fine, îi sparge pielea, iar virful cosmic se ocupă de rest.

Sau, mai precis, mai e ceva: minusul. Pînă acum am văzut cum se zbenguie acest straniu animal. Iată și cum arată. Puțin sint, evident (doar e atît de mic), cei care au avut posibilitatea să-l contemple. Numai un ustaș de la Sarajevo, al cărui nume se pierde în negurile vremii, numai el a reușit, în decursul unei lungi captivități în Turcia, să-l observe sub toate unghiurile și să-l descrie. Relatarea lui (mai degrabă romantică decît științifică) a fost tipărită la Muntele Athos în caractere chirilice (vezi traducerea în limba franceză a marchizului de Villette, Paris, 1807). Minusul, spune el, este compus din trei inele toracice blindate, unite prin membrane solide de culoarea gazolinei. Capul îi este încoronat de egrete ce produc un frumos efect. Se deplasează cu ajutorul unei burți retrac-tile. Cînd nu mănîncă, cîntă, cînd nu cîntă, mănîncă. În afară de aceste două lucruri în alternanță, nu mai face nimic. Contrar celor ce se cred despre el, nu mîscă; nu are dinți. Glandele sale salivare de culoare azurie sînt enorme (în raport cu restul corpului). Cînd se simte supus unui examen atent, minusul se gătește în culorile lui cele mai frumoase, ca un pîun, cu care are în comun vanitatea și prostia. Atunci trece prin toate irizările curcubeului.

Dar marchizul de Villette, într-o substanțială prefață, afirmă, că ustașul de la Sarajevo nu a putut studia decît minusul balcanic, rămas foarte primitiv. Avem motive întemeiate să credem că minusul din Europa occidentală prezintă diferențe majore. După informațiile noastre, acesta din urmă nu a făcut niciodată obiectul vreunei relatări. Se știe doar că există.

Prezentare și traducere de
Angela Jianu

LOTAR BAUMGARTEN : Țara vulturului (1983)

Marginalia

— În orice caz, spuse Crênière, cum facem? Împărțim? Scoatem la licitație? Sau distribuim în loturi? Căci, în fine, sîntem majori cu toții.

(BALZAC, Ursule Mirouet)

Această ardoare în muncă, această patimă a îmbogățirii e de găsît la oamenii de toate condițiile, de la mesteșugari pînă la cei mari. Nimă-nui nu-i place să fie mai sărac decît cel pe care-l vede imediat sub el.

(MONTESQUIEU, Scrisori persane)

— Nu, fata mea, mi-a răspuns el stringîndu-mă de braț, nu, nu ești nicidecum săracă. Tot ce am e și al tău.

(MARIVAUD, Viața Mariane)

Maica stareță e alcasă pe trel ani de mai mult mîre merces vocale pentru că au un cuvînt de spus în această chestiune.

(VICTOR HUGO, Mizerabili)

— Și în ce spirit? am întrebat. — Dă-mi voie să mă gîndesc. Într-un spirit de dispreț, pentru lingușitori și intriganți.

— Dacă spun „da”, voi putea să te sîrut încă o dată pe obraz?

— Ar fi trebuit să-mi ceri asta înainte de a-mi atinge mina.

Bine, dacă vrei.

(CHARLES DICKENS, Marile speranțe)

— Nu ești decît un smîntîit, i-a spus ea. Nu vei deveni niciodată rezonabil. Eu știu mai bine decît tine de ce ai nevoie. Voi rămîne aici, nu mă mișc de-aici; cît despre recunoștința bărbatilor, nu am contat niciodată pe ea, iar pe a ta, cu atît mai puțin. Și dacă te iubesc ce te privește pe tine?

(GOETHE, Wilhelm Meister)

— Doctore, sînteți sincer?

— Întotdeauna, și mai mult decît mi se cere, doamnă.

(ALFRED DE VIGNY,

Quitté pour la peur)

M-am gîndit atunci la tot ce aflasem despre iubirea lui Swann pentru Odette și despre felul în care Swann fusese tras pe sfoară toată viața.

(PROUST, Sodoma și Gomorra)

Alteța Voastră binevoiește să dea o sută de mii de franci pentru a afla adevărul despre felul în care a murit augustul său părinte?

(STENDHAL, Mănăstirea)

Sclav! El? Amorul? Unde? În ce vremuri?

Mai aveți timp să învățați cîte ceva. Despre acest primejdios camelon!

Petrarca o iubi astfel pe ingrata

Laura

Sapho, pe infidelul Phaon.

(PIERRE AMBROISE FRANCOIS CHODERLOS DE LACLOS către Domnișoara de Sivy)

Era un om de cuvînt atunci cînd un interes major nu-l obliga la contrariu; și, în acest caz, nu uita să salveze aparențele bunicii credințe.

(CARDINALUL DE RETZ, Memorii)

Sotului ei îi venea uneori cîte o idee stranie și părăsea armata, pornind în galop pentru a se culca o noapte cu ea. Nu pentru a o surprinde, căci, de cîte ori a putut, a anunțat-o; Nici pentru că o iubește peste toate, căci se zice că n-o iubește deloc; trebuie, așadar, să spunem că iubește plăcerile cârnii.

(TALLEMANT DESREAUX, DI. de Maulny)

Era avid de elogi. Am fost asigurat că într-o epistolă aflată la începutul unei cărți ce i se dedica, ștersese erou pentru a scrie semi-zeu.

(ANONIM, despre Cardinalul de Richelieu)

Amantul lui Annaud

● La sfîrșitul lunii trecute a avut loc premiera filmului **Amantul** realizat de Jean-Jacques Annaud după romanul semnat de Marguerite Duras. Pînă acum au fost destui regi-zori care au vrut să-l facă: Bertolucci, Cimino, Polanski printre cei care începuseră lucrul. Iată ce declară Jean-Jacques Annaud: „Marguerite Duras este plăcută și totodată dezagrabibilă, are un dublu chip. Așa mi-am văzut și eu personajul: tandră cu o mască dură”. Autoarea este prezentă în film: la început un toc aluneacă pe o hirtie iar camera se fixează pe obiectele

de pe birou. Vocea povestitoare este cea a lui Jeanne Moreau care are același timbru ca și scriitoarea. „Cartea nu descrie, lasă mintea să gîndească. Am filmat un sentiment”. Interoreții principali sînt Tony Leung (32 de ani) actor necunoscut în Franța celebru în Asia, iar croana este Jane March, o enlezoaică debutantă (18 ani), avînd o privire specială. Întrebat cum va reacționa Duras Annaud răspunde: „Pînă înimi pasă. Am făcut filmul așa cum am vrut, pasionat de roman, de text”. În imagine, cei doi actori într-o scenă din **Amantul**. (LIRE, ianuarie).

Cristofor Columb un film nerealizat

● Abel Gance ar fi dorit să facă un film despre Cristofor Columb. La 90 de ani cînceastul declara: „Cred că trăiesc fiindcă sînt obligat să servesc memoria lui Cristofor Columb. A fost mult mai nefericit ca mine chiar dacă a avut o soartă unică, devenind un mit”. Regizorul nu și-a dus la îndeplinire visul. Bambi Ballard în cartea apărută la ed. Jacques Bertoit, a

strîns timo de zece ani fise fragmente de scenariu, pagini de însemnări, frînturi de dialog, reușind să reconstituie 15 episoade originale care se structurează, totodată ca un scenariu admirabil dar și ca un roman, căci din paginile cărții este transmisă cititorului pasiunea lui Abel Gance pentru descoperitorul Lumii noi. (LIRE, ianuarie).

Stagiune la Barbican

● Royal Shakespeare Company se redeschide la Centrul Barbican din Londra la 31 martie cu spectacolul **Henric IV** partea I și partea a II-a. Prezentat anul trecut la Stratford-upon-Avon, spectacolul realizat de Adrian Noble are în distribuție pe Michael Ma-

loney, Robert Stephens, Owen Teale, Julian Glover, Sylvestra le Touzel, Linda Bassett, David Bradley, Rob Edwards, Denys Hawthorne, Ian Hughes, Gary Powell, Bernard Kay și Philip Voss. (THE STAGE AND TELEVISION TODAY, 23 ianuarie).

Poezia franceză — 1100

● Bernard Delvaille a realizat un „miracol”. Pe „arca lui Noe”, cum este considerată orice antologie, a imbarcat peste trei sute de poeți începînd din anul 881. La Séquene de Sainte-Eulalie pînă la poeții născuți în anul 1910 prin **Le condamné à mort** de Jean Genet. Bernard Delvaille a putut realiza această antologie, ca responsabil al colecției „Poètes d'aujourd'hui”. Pînă acum, consideră critica, nici o antologie oricît de faimoasă nu oferă atîtea descoperiri. (LIRE, ianuarie).

Prefață la Lautrec

● Editura Gallimard a publicat recent volumul **Toulouse Lautrec, les lumières de la nuit** în colecția **Découvertes** — poezii, semnat de Claire și José Franches. Editorii consideră apariția cărții ca o prefăță la expoziția **Lautrec de la Grand Palais**, deschisă între 22 februarie și 1 iunie. (LIRE, ianuarie).

Cartea anului

● Volumul **Viata lui Picasso** de John Richardson publicat de editura Cape, a fost desemnat recent drept „cartea anului”. Primul volum acoperă perioada copilăriei lui Picasso la Málaga, trecînd prin perioada bleu apoi prin perioada roz. Se fac referiri și la pregătirile pe care artistul, în vîrstă de 26 de ani, le făcea pentru **Domnișoarele din Avignon**, lucrare considerată semnalul începerii oficiale a perioadei Modern Art. (GARDIAN WEEKLY, 2 februarie).

Ruy Blas

● Tînărul actor Lambert Wilson este cel mai nou interpret al romanticului rol titular din drama **Ruy Blas** de Victor Hugo, care va fi reprezentată pînă la 18 aprilie pe scena Teatrului parizian „Bouffe du Nord”. Așa cum a declarat artistul în cadrul unui interviu acordat televiziunii franceze în seara zilei de 9 februarie.

Înapoi la „Rădăcini”

● Cu aproape 30 de ani în urmă, scriitorul american Alex Haley (decedat la vîrstă la 70 de ani în zorii zilei de 10 februarie într-un spital din Seattle) începea o călătorie de căutări și însemnări care l-au purtat de la Tennessee pînă pe malurile lui Kambo Bolongo, în Zambia. La capătul acestui drum a apărut romanul **Rădăcini**, închinat cu premiul Pulitzer, care a devenit miniseria de televiziune de cele mai mari prooportii din toate timpurile, vizionat și de telespectatorii din România. În imagine, Alex Haley în perioada turnării serialului **Rădăcini** (THE CABLE GUIDE, ianuarie).

Expoziție Hokusai

● Una dintre cele mai impresionante expoziții legate de Festivalul Japonia, organizat anul trecut în Anglia, și-a închis porțile la 8 februarie la Royal Academy din Londra. Este vorba de expoziția **Hokusai**, care a cuprins 150 de gravuri, plus cîteva desene originale, datînd din toate perioadele lungii și bogatei cariere a artistului nipon. Cele mai cunoscute lucrări erau vederile de pe muntele Fuji. (TIMES, 5 februarie).

Premiul național austriac

● În cadrul unei ceremonii în noua Casă a literaturii din Viena, scriitorul austriac Gerhard Rühm i-a fost înmînat **Premiul național austriac pentru literatură**. Născut la Viena, în 1930, Gerhard Rühm este considerat un clasic al limbajului experimental și un important reprezentant al literaturii contemporane austriece. În anii cincizeci, alături de H.C. Hartmann, Friedrich Achleitner, Konrad Bayer și Oswald Wiener a constituit așa-numitul Grup vienez. Printre laureatii precedenți al acestui premiu: Elias Canetti, Ingeborg Bachmann, Ernst Jandl, Peter Handke și Oswald Wiener. (INFORMATIONS D'AUTRICHE, 13 decembrie 1991).

Improvizația în viață și artă

● În volumul său **Jocul liber: Improvizatia în viață și artă**, violonistul, compozitorul și artistul multimedia Stephen Nachmanovitch este de părere că jocul neestructurat — improvizația — este cea mai bună cale pentru invocarea unei muze, nu numai pentru copii, ci și pentru adulți. „Improvizația este cînd „eu” nu „fac nimic”; este mai degrabă ca a-

Maestrul și Margareta la Londra

● Company of Clerks a prezentat recent la Battersea Arts Centre din Londra premiera piesei **Maestrul și Margareta** de Mihail Bulgakov. Cu cei 14 actori, considerat un număr mare pentru teatrul-zilelor noastre, această „companie a tăiat”, a condensat și a concentrat această lungă poveste. În producția lui Guy K. Retallack, tinerii interpreți principali joacă cu inteligență și, în unele cazuri, cu mari perspective. În imagine: Thomasina Unsworth (Margareta) și Jonathan Coyne (Diavolul) într-o scenă din spectacolul londonez. (TIMES, 5 februarie).

Omagii lui Giacometti

● La editura Flammarion a apărut volumul semnat de Yves Bonnefoy **Alberto Giacometti, biografia unei opere**, o „amplă explorare literară, chiar metafizică, a operei unui om sfîșiat de suferință”. Bonnefoy, poetul, scrie ca un expert, cunoscînd viața și întreaga operă a artistului, înălțîndu-l în acest mod un monument. Un alt volum este semnat de Giorgio Soari cuprinzînd și fotografiile apărînd lui Peter Knapp (ed. André Sauret / Michel Trinckel), intitulat **Giacometti**. Prin poezia lor, fotografiile lui Knapp afirmă critica, sînt echivalente cu textul lui Bonnefoy. Ar fi de dorit ca ambele cărți să se găsească împreună locul în bibliotecă. (LIRE, ianuarie).

MUZEUL NAȚIONAL DE ARTĂ

Grafica anilor '80 în Germania

MAI INTII, o precizare: lucrările expuse provin din Germania de Vest, întrucît selecția Institutului pentru relații cu străinătatea din Stuttgart este anterioră unificării celor două Germanii. Sistematizarea pe decenii a vieții artistice a fost rapid adoptată în Germania mai ales pentru comoditatea pe care o oferă în organizarea expozițiilor, chiar dacă această diviziune pe porțiuni mici nu corespunde decît fragmentar realităților artistice. Spre deosebire de vechea teorie și metodă germană a „generațiilor”, metoda deceniilor se preocupă mai puțin de persoane și mai mult de tendințe. Aici însă lucrurile se complică fiindcă apar suprapuneri și interferențe notabile, atît cronologice cît și geografice. În ultimii treizeci de ani prestigiul și influența artei germane au crescut considerabil în toate direcțiile, nu numai așa cum îndeobște se crede, în formele prioritare neo-expresioniste. Mai accentuat sau mai discret arta germană susține „idei” și în acest sens se cuvin înțelese și căutările ei de limbaj, fie ele neo-expresioniste, neorealiste, abstracte, primitiviste, neo-romantice, ambientaliste etc. Imaginile provoacă deliberat discuția teoretică. Au arătat-o toate expozițiile vest-germane de seamă de la „Arta Vestului” și „spiritul timpului” la „Schimbarea imaginii” și „Conflict între imagini”. Actuala expoziție deschisă la muzeul Național de artă nu face excepție după cum nu fac excepție nici imaginile cinematografiei și fotografiei germane din ultimele decenii. Toate polemizează, argumentează, antrenează. Mărturisirile cîtorva din artiștii prezenți în expoziția bucaresteană — Werner Büttner, Günther Förg, Jörg Immendorff, Georg Ettl, Albert Ochlen — confirmă izbitor aceste atitudini. „Imi aleg o temă”, spune Büttner, „pe care o socotesc vrednică de cercetare și apoi dau rezultatelor forma potrivită”. Prietenul lui,

pictorul Ochlen — de subliniat că toți expozanții sînt pictori, uneori și sculptori, iar grafica este pentru ei doar un mijloc adecvat de multiplicare a operelor în vederea itinerării — se întreabă: „Ce se poate întîmpla prin intermediul unui tablou? Care ar putea fi urmările lui?” Georg Ettl, autorul tripticului de capete văzute din profil, abstractizate constructivist, spune despre acestea: „am lucrat la ele aproape un an atît pentru a atinge gradul de schematizare dorit cît și pentru a le da caracter și suflet”. Artiștii aici citați sînt însă moderați, cel ce se afirmă în a doua parte a anilor '80, cu un militanșism potolit de ironie, de scepticism sau semne de întrebare. Alte nume, celebre azi pretutindeni ca Jiri Dokonpil, Rainer Fetting, Karl Hüdicker, Middendorff, Lüpertz, Salomé, cu toții rămași fideli neo-expresionismului, păstrează tonul pasional în cauza pe care implică o sustin — fie pe plan social, fie pe plan ecologic, naturist sau filozofic, după caz — ca descendenți unui direct alții indirect, al momentului „68” și în general al artei anilor '60-’70.

Aceste filiații, în ciuda prim-planului zgomotos ocupat de neo-expresioniști, nu sînt „stilistic” univoce. (De altfel însuși conceptul de „stil” este refuzat de chiar acești reprezentanți ai artei germane — și nu numai de ei). Rolul lui Joseph Benys, ideologic vorbind, a fost la fel de mare ca și cel al așa numitelor „sălbatici” (Die „Wilden”), iar pentru optzeciștii mai noi — Günther Förg, Hubert Kiecol, frații Ochlen — a fost o sursă decisivă a gândirii artistice dar și a limbajului de formă ascetizat, eliberat de minia retorică a discursului vizual, redus acum la aluzie sugestivă, tacherie. Și Kiecol și Ochlen și Förg, între o fază mai nouă și Dokonpil, iar în bună măsură chiar și neo-expresioniștii consecvenți, au aplicat una din ideile de bază ale lui Denys: aceea de a „împrîmă o ordine lucrurilor de neînteles, de a le dărui o substanță în-

vizibilă”. Utopia unei „fenomenologii a socialului” pe care, ca profesor, Denys a transmis-o generației actuale de artiști, își trăiește odată cu tragicul ei esec și dispariția, o ciudată viață de apoi, în amestecul de rigoare și nonconvenționalitate uneori agresivă al picturii, sculpturii și graficii germane din ultimii ani.

Nu poate fi trecut cu vederea nici faptul că arta germană de azi, în constantă menținere a tradiției „grupărilor” celebre încă de la începutul secolului se afirmă cu diferențieri de la un centru artistic la altul în funcție și de programele — nu foarte stricte de altfel — ale unor grupări, cum ar fi „Mühlheimer Freiheit” din Köln și „Galerie Moritzburg” din Berlin. Mai radicală, devotată esteticii cu ecouri dadaiste ale lui „Totul este posibil”, gruparea din Köln — în expoziție reprezentată de Walter Dahn și Dokonpil — anihilează total conceptul de stil și recurge la imersiuni neconditionate în cotidianul artistic și pseudoar-tistic. Astfel Dahn își manifestă interesul și față de „Grafitti”-urile din metrou, de pe ziduri sau trotuare. „Electricianul” sau spinzurătoarea („Fără titlu”) sugerează acest demers. Gruparea berlineză în schimb este mai concentrată cultural: reexaminează tradițiile picturii germane vechi și noi, Middendorff, Salomé, Fetting — dintre cei incluși în expoziția actuală îi continuă evident pe Kirchner, Hechel, Dechman. Tot la Berlin au fost mai accentuate influențele reciproce între cele două Germanii. Despre specificul grafic al expoziției — dat fiind că acesta este titlul ei — nu se poate spune decît că s-a oprit logic asupra tehnicilor celor mai adecvate fidelității în multiplicarea unei imagini de pictură: serigrafia în primul rînd, dar și linogravura și xilogravura în culori, desigur cu intervențiile de expresivitate proprie fiecărei tehnici, apte ele însele să influențeze nota diferențială. Lor li se adaugă tehnici grafice esențiale bazate pe desen: acul sec, gravura în dăltă, xilogravura în alb-negru. Izbătoare rămîn însă, în toate cazurile, desăvîșirea tehnică, acuratețea, virtuozitatea executiei și a materialului utilizat.

Încă o dată apare astfel binevenit efortul depus de Institutul Goethe din București, pentru activarea unei mai bune cunoașteri a culturii germane.

Amelia Pavel

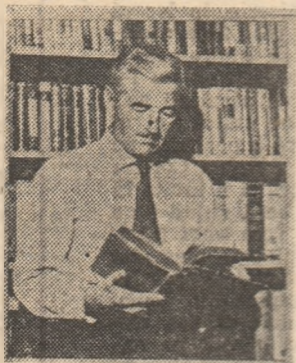

Yves Saint Laurent — 30

● Primit cu ovații și lacrimi de bucurie, celebrul creator de modă Yves Saint Laurent a păsit cu sfială pe scena de la Opera Bastille din Paris pentru sărbătorirea a 30 de ani de activitate. Garda sa de onoare a fost alcătuită din o sută de manechine, purtând toalete create de el de-a lungul a trei decenii. Când Saint Laurent s-a adresat celor 2.800 de persoane din audiență în majoritate cei care lucrează pentru compania sa dar și diverse personalități, vocea sa a fost stângace și plină de emoție: „Vreau să vă ofer dragostea mea”, a spus acest bărbat în vîrstă de 56 de ani. „Căci viața mea a fost dedicată dragostei și colecțiile mele

exprimă dragostea mea pentru femei”. Seara omagială a fost inaugurată de un film despre începuturile carierei lui Yves Saint Laurent, pregătit de Pierre Berge, partenerul său fidel. A fost o seară plină de emoții începînd cu rîsul frumosei voci a Katiei Ricciarelli într-un concert de artiști din operele lui Puccini, pînă la momentul de la miezul nopții cînd Yves Saint Laurent (al doilea din dreapta) și Pierre Berge împreună cu Catherine Deneuve și Zizi Jeanmaire au tăiat tortul urias (în imagine), și pînă la dinneul de după spectacol. (INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, 5 februarie).

Scrisorile lui Faulkner

● La moartea sa, cu trei decenii în urmă, William Faulkner (în imagine) a lăsat un mare număr de scrisori, pe care specialiștii le-au studiat vreme îndelungată. Iată că acum, a fost dat publicității volumul Gînduri despre familie: Scrisorile lui William Faulkner către mama și tatăl său, 1918—1925, în care, între altele, vorbește despre primele sale succese literare. Cele 150 de scrisori au fost tri-

mise din cele cinci călătorii departe de Mississippi. În primăvara lui 1918, Faulkner l-a vizitat pe prietenul său Phil Stone din New Haven (Connecticut), unde Stone era la studii: din iulie pînă în decembrie a fost în Canada, antrenîndu-se ca subofiter în Royal Air Force; la sfîrșitul lui 1921 s-a întors la New Haven și de acolo la New York, unde a început ucenicia sa literară: primele șapte luni ale anului 1925 l-au surprins la New Orleans sub aripa lui Sherwood Anderson și a soției sale Elizabeth; la sfîrșitul anului, Faulkner a întreprins prima sa călătorie în Europa. Toate aceste călătorii au fost importante în diferite feluri, pentru încercările literare ale lui Faulkner. Volumul de corespondență a fost redactat de James G. Watson și publicat de editura W.W. Norton and Co. Inc. (INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, 5 februarie).

Imagini ale străzii

● 125 de fotografii alb-negru, strînse în albumul A Photographic View of Life by Homeless Children, sint rezultatul unui proiect inițiat acum trei ani, care a reunit fotoreporterii profesioniști și copii vagabonzi din zona Washington-ului. Inițiatorul este Jim Hubbard, el făcînd și selecția fotografiilor. Fotoreporterii îi învăță pe copii cum să folosească un aparat

foto și o cameră obscură. Copiii au astfel posibilitatea să fotografieze lumea așa cum o văd și o înțeleg ei. Drenurile de autor pentru această carte vor fi investite în proiecte similare de integrare a copiilor vagabonzi (în imagine). Pleioare, autor Morgan Paul — 10 ani). (THE NEW YORK TIMES BOOK REVIEW, 22 decembrie 1991).

Timpul și camera

● Timpul și camera, piesa dramaturgului Botho Strauss, este lucrarea de cel mai mare succes a unui autor german actual. După premiera din februarie 1989, la Berlin, în regia lui Luc Bondy, piesa a fost prezentată la Geneva, Bruxelles, Copenhaga și Aarhus, la Viena, Lodz, Paris, Haga, Basel etc. Noi montări sînt așteptate la Atena, Sydney, Stockholm, Lisabona și Londra (FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG, 24 ianuarie).

Regina Margot

● Isabelle Adjani s-a lăsat convinsă de regizorul Patrice Chereau și de producătorul Claude Berri să interpreteze rolul reginei Margot în filmul cu același nume, după celebrul roman al lui Alexandre Dumas, a cărui adaptare cinematografică aparține lui Claude Berri. Adjani va avea ca partener pe Patrick Bruel. (DIE WELT, 24 ianuarie).

Expoziție Rembrandt

● După Berlin, înaintea Londrei, Rembrandt a făcut o escală la el acasă, la Rijksmuseum din Amsterdam. Pentru prima dată publicul poate distinge în această expoziție care sînt pinzele ce aparțin penelului lui Rembrandt, spre deosebire de cele produse de discipolii săi. Sint expuse 83 de tablouri, dintre care 51 sînt ale maestrului, iar restul de 32 aparțin elevilor săi, apoi 51 de desene și stampe. În imagine, Autoportretul de Rembrandt, 1669. (PARIS MATCH, 23 ianuarie).

Heine — documente noi

● Institutul Heine din Düsseldorf, orașul unde poetul a văzut lumina zilei în 1797, a achiziționat o amplă colecție de valoroase documente referitoare la viața și opera lui Heinrich Heine. Este vorba de peste 100 de pagini manuscrise, între care texte necunoscute pînă acum variante ale unor poezii și proiecte de articole pentru reviste literare. A fost recuperată și colecția Gottschalk din Berlin, presupusă a fi dispărut în timpul regimului nazist. Printre documente se află scrisori ale tînărului poet către scriitoarea Rabel Varnhagen von Ense, în al cărei salon din Berlin se întîlneau filosofi literari și artiști, precum și o poezie — Mouche — către ultima iubire a poetului. Heine a murit în exil, la Paris, în 1856. (DIE WELT, 10 ianuarie).

Expoziție Mantegna

● Andrea Mantegna a fost întotdeauna socotit printre marii pictori italieni din secolul al XV-lea iar retrospectiva creatiei sale oferită recent de Royal Academy din Londra, îi va convinge pe vizitatori că acest artist a fost un maestru suprem al Renașterii timpurii. În ultima sală a galeriei de la Royal Academy pot fi admirate celebrele nouă pinze mari Triumfurile lui Caesar. (GARDIAN WEEKLY, 2 februarie).

REVISTA REVISTELOR STRĂINE

Le débat

● ULTIMUL număr din anul trecut sosit și recenzat cu întîrziere, strînge între coperti cîteva dezbateri pline de interes pentru momentul actual al relațiilor interumane și interstatale. Prima este: Ingerința: către un nou drept internațional? grupînd contribuțiile semnate de Mario Bettati — Dreptul la ingerință, Pierre Hassner — Indatoriri, pericole, dileme, Jean-Christophe Rufin: Boala infantilă a dreptului la ingerință, completează de răspunsurile lui Bernard Kouchner la întrebările revistei despre Mîscarea umanitară. Ar putea să pară pretențioasă o asemenea dezbateri, fiind vorba despre intervențiile umanitare — de tipul doctorilor fără frontiere — acolo unde este nevoie. Stabilirea unei precise titulaturi era absolut necesară pentru a marca în cel mai clar mod atît scopul cît și acțiunea. Intervențiile de umanitate se deosebesc net de Asistența umanitară, pe de o parte, primele pînă în mișcare forțe armate în vreme ce asistența chiar dacă se îndeplinește cu ajutorul militarilor, acestia au numai o contribuție logistică. Pe de altă parte intervenția de umanitate vizează în general ocrorile conștiențelor de cei care intervin în timp ce asistența umanitară se străduiește să salveze toate victimele, fără deosebire, chiar și pe cele ale propriilor guvernări. Războiul din Golf, problema kurdă și ulterioarele conflicte interstatale sau chiar din interiorul unor state au necesitat această clarificare juridică, fiindcă de-a lungul timpului, mai ales în regimurile totalitare, a fost respinsă asistența considerînd-o intervenție, un amestec în treburile interne, asemenea „confuzii” bazîndu-se pe o evidentă interpretare voit greșită. Pierre Hassner este cel care, comentînd poziția juridică a lui Mario Bettati sau cea a legitimității exprimate de Bernard Kouchner, încearcă, în calitate de specialist în relații internaționale, împreună cu Jean-Christophe Rufin, să restabilească echilibrul relațiilor internaționale în situația existentă, căuînd să argumenteze necesitatea introducerii unei modificări decisive. A doua dezbateri este provocată de problemele Lumii de după comunism, probleme care depășesc granițele țărilor respective, aparținînd, fără exagerare, întregii omeniri. André Grjebine prezintă situația economică dezastruoasă, înaintea cu puțin de prăbușirea Uniunii Sovietice, în Nici plan, nici piață: economia corupției. O realitate crudă, în care foștii activiști care au acumulat un capital serios din veniturile cu mult deasupra populației obșnuite și „specialiștii” comerțului la negru din timpul economiei planificate fac casă bună, stăpînînd piața și împărțîndu-și beneficiile. Nicolas Werth se ocupă de revitalizarea, odată cu perestroika, a mișcării muncitorești, cu toate greutățile pe care le înfruntă într-un stadiu de tranziție, de frustrare umană și materială. Chiar dacă în ultimele două luni locul U.R.S.S. l-a luat C.S.I., problemele, greutățile nu s-au risipit, ci, dimpotrivă, s-au accentuat, au sporit datorită liberalizării prețurilor și sfîrșimării imobilismului, înălțurării dependenței de o conducere centralizată a economiei. Hélène Carrère d'Encausse încearcă să definească personalitatea celor care au condus Uniunea Sovietică sau conduc acum comunitatea în Bărbății revoluției sovietice. Vremea portretelor. Joseph Krulic face o analiză pertinentă a Populismelor din Europa de Est cu specificul lor, de la țară la țară, completat de Jacques de Rider (în Germania, Austria, Europa Centrală), care constată o dorință expansionistă a marii puteri economice europene, Germania, spre teritorii autonome azi, dar care cîndva au fost dependente de Imperiul Habsburgic, dorință vizibilă, în mai mică măsură, și la Austria, „Radiografia” acestor atît de controversate lumi se încheie cu o prezentare a rolului bisericii catolice în viața politică din ultimul deceniu (în O Polonia în întregime catolică?) încercîndu-se să se argumenteze dacă ar fi posibilă o despărțire a bisericii de stat în viitor. Și ultimul grupaj se referă la Elica în experiența economică, cu articolele aparținînd lui Gilles Lipovetsky — Buclucurile eticii și ale business-ului, Hubert Boulon — Morală și antreprenuriză de-a lungul istoriei și Michel Albert — O lume sfîșiată (ultimul titlu, emblematic pentru rea-

litățile contemporane, aflate, după părerea autorului, într-un „western financiar”). Francis Deron caută să decifreze cu datele ce-i stau la îndemînă o situație controversată, considerată de mare importanță: China — agonia ultimului imperiu. (A.F.).

The New York Times

Book Review

● THE NEW YORK TIMES BOOK REVIEW a oferit în numerele din decembrie recenzii și comentarii dintre cele mai variate, dar care vom supune atenției eventualilor cititori cîteva titluri. Din numărul din 8 decembrie, Adventure, Greed or Even Altruism — o recenzie semnată de Peter Stansky la volumul The Scramble for Africa (Thomas Pakenham) — „Din Războiul Burilor au ieșit învingători englezii. Adevărații păgubiți au fost negrii ale căror drepturi au fost sacrificcate pentru a-i face pe albi fericiți... Pentru a înțelege prezentul, trebuie să cunoaștem trecutul — un truism care este prea adesea uitat.”; o altă recenzie, Three Who Made a Revolution, a Felliciei Barringer care comentează pe marginea a trei cărți: Mihail Gorbaciov — The August Coup, Anatoli Sobceak — For a New Russia și John Morrison — Boris Eltin — From Bolshevik to Democrat. Pe 15 decembrie apar recenzii la trei cărți biografice — una despre controversatul regizor George Cukor (a murit în 1983), despre a cărui dublă personalitate s-au scris prea puține pînă la cartea lui Patrick McGillian, George Cukor — A Double Life și alta despre două volume dedicate celui care a fost Woodrow Wilson, președintele Statelor Unite în timpul celui de-al doilea Război Mondial, cel care a condus Conferința de Pace de la Versailles, dar care nu a reușit să aducă S.U.A. în Liga Națiunilor. În comentariul Living on Borrowed Time, Malcolm W. Browne atrage atenția asupra concluziei paleontologilor privind cauzele care au dus la dispariția pînă în ziua de azi, în proporție de 99,9%, a speciilor de animale care au existat în ultimele 3 miliarde de ani, specia umană fiind și ea supusă, mai devreme sau mai tîrziu, aceluiași proces inevitabil. Întrebarea este cînd și cum. Vom mai menționa și recenziile The Company We Keep (Joseph Nye Jr.) la o culegere de eseuri despre „tirani prietenoși” și cronică la Romancing Vietnam — carte document a lui Justin Wintle în care romanțierul încearcă să compună o altă imagine asupra acestei țări, alba decît a Vietnamului așfiat de război și distrus de comunism. Din numărul din 22 decembrie reținem doar comentariul la biografia Trollope semnată de John Hall și o cronică la biografia Edgar A. Poe — Mourning and Never — Ending Remembrance, semnată de Kenneth Silverman, precum și o discuție cu Julian Green, consemnată de Alan Riding. O rapidă trecere în revistă (lăsînd deoparte multe titluri interesante) pentru a reveni la numărul din 8 decembrie în care Octavio Paz semnează articolul Poezia și Economia de Piață, din care cităm: „De curînd, mi-am adus aminte, nu fără tristețe, de luptele pe care unii dintre noi, poeți, scriitori și artiști, le-am dus multă ani la rînd în diferite culturi ale lumii. În tinerețea mea, a fost lupta împotriva «realismului socialist», o doctrină ce supunea literatura dictatelor unui stat și ale unui partid care, în numele eliberării omenirii, înălța monumente prin care cinsteau cizma și biciul. Mai tîrziu, dezbaterile asupra literaturii «angajate». Dacă ideea lui Sartre despre La littérature engagée a fost confuză, interpretările la care a dat naștere, în special în America Latină, au fost de-a dreptul dăunătoare. A fost nevoie să fie contracarați prin critică. Nu regret acele bătălii; au meritat. Literatura și artele de astăzi sînt expuse unei primejdii diferite: ele sînt amenințate nu de o doctrină sau un partid politic, ci de un proces economic, fără chip, fără suflet, fără direcție. Piața este circulară, impersonală, imparțială, inflexibilă. Unii îmi vor spune că lucrurile sînt așa cum trebuie să fie. Poate. Dar piața, oarbă și surdă, nu iubeste literatura sau riscul, și nu știe cum să aleagă. Cenzura ei nu este ideologică: ea nu are idei. Știe totul despre prețuri dar nu știe nimic despre valori.”. (I.I.).

Gorbaciov se recalifică

● Gorbaciov a devenit gazetar. El se numără printre colaboratorii ziarului italian LA STAMPA. Iată ce scrie fostul nr. 1 sovietic în primul său articol: „Părerea mea este că modelul lui Stalin a murit și vreau să adaug: slavă Domnului că a murit. Cu aceeași certitudine trebuie să fac însă precizarea că această moarte nu se referă la socialism.” Care socialism? Cel din țările dezvoltate, care se sprijină pe avantajele sistemului capitalist? Fiindcă, dacă e vorba de socialismul rusesc, acesta e în letargie. ● În TINERĂMA nr. 14 din care am preluat știrea este citată și afirmația lui Stanislav Șatalin, copreședinte al Mișcării pentru Reforme Democratice: „În țară se desfășoară pregătirea minuțioasă, multilaterală și bine planificată a unei contrarevoluții împotriva democrației. De aceea este imposibilă salvarea situației prin măsuri de ordin pur economic. Două forțe principale pregătesc o lovitură: pe de o parte fundamentalistii comunisti, partea cea mai negativă a fostului P.C.U.S., iar pe de altă parte — fasciștii ruși. Și unii și alții vor să înlăture democrația ce se naște și, de aceea, fac front comun”. Au mai făcut un front anul trecut, în august și se știe ce a urmat. ● Sub titlul „Cred că a sosit ora adevărului” ROMÂNIA LIBERĂ nr. 588 publică un excelent interviu cu regizorul Lucian Giurchescu. Vorbind despre angajarea artistului, acesta îi va contraria probabil pe adepții de ultimă oră ai turnului de fildeș, instalat, de preferință, în ograda puterii: „...cred că în acest moment nu poți, n-ai voie să fii indiferent. Eu, bunăoară, nu spun că vin în România să fac numai piese de teatru. Ar fi stupid. Pot să le facă, la fel de bine ca mine sau mai bine, încă o sută de oameni care trăiesc în România. Dar trebuie să vrem să fie altfel, să facem ceva ca să fie bine. Și să o spunem. Dacă mulți o vor spune și vor acționa, ceva totuși se întâmplă. Contează astfel faptul că presa cea mai bună din România este cea independentă și cea de opoziție, contează ce susține această presă. Am văzut oameni care, așa spune, erau cu puterea și care, încet, încet, văzând ce se petrece, și citind, și mai auzind, și-au modificat treptat atitudinea. Probabil, treptat, vor mai fi și alții. Nu pot să cred că sintem cel mai orb popor din lume.” Asta ne-ar mai lipsi. ● Fragmente din Mitul lui Icar de André Compté-Sponville, în traducerea lui Vasile Spiridon, publică LUCEAFĂRUL nr. 4 a.c. Textul merită citit în întregime, noi reproducem un fragment din aceste fragmente: „A gândi comunismul care va să vie înseamnă a invalida capitalismul prezent. Dar totul se schimbă din momentul în care utopia ia puterea. Invocarea societății viitoare devine atunci nu condamnarea, ci scuza și justificarea societății prezente. Același ideal comunist, care servea la condamnarea capitalismului, este folosit la absolvirea socialismului. Se pot sacrifica astfel generații întregi. Suferiți, dar nu-i nimic: veți fi fericiți voi sau copiii voștri... Sînt greșeli, dar nu-i nimic: ele vizează adevărul... Se fac crime, dar nu-i nimic: ele pregătesc viitoarea dreptate... Există teroare, dar nu-i nimic: ea pregătește libertatea de mîine... În sfîrșit, utopia la putere reproduce escrocheria care se află în miezul oricărei religii: pentru că paradisul se află în viitor, trebuie suportate cu răbdare și suferințele care îl merită și îl anunță. Totul este justificat, sancționat, anulat, totul este bine, pentru că totul merge spre mai bine. Totul este pentru mai bine în cea mai bună dintre lumi posibile... în gestație”. ● Un punct de vedere împotriva reintroducerii lui „ă” a-

pare în TRIBUNA ÎNVAȚĂMIN-TULUL. Autorul articolului, profesorul Ioan Munteanu din Brăila, afirmă că prin revenirea la „ă” elevii de azi și de mîine vor face mai multe greșeli, deoarece literatura publicată este scrisă cu „i” și pentru că „viitorul aparține upăririi computerizate, lipsite de semne diacritice”, conchizind că „reintroducerea lui „ă” este o complicație inutilă și o legiuire artificială, care nu ne face o reclamă mai eficientă în Occident ca țara latină, deoarece, spune tot Heliade, fost președinte al Societății Academice, „cel ce cunoaște limba latinească știe că zicerea timpului vine de la latinescul *tempus*, sau de va fi scrisă *timpu*, sau de va fi scrisă *tempu*”. Este inutil să așteptăm noi demisii (dacă vor fi!) de la Academie. Ele vor veni prea târziu.”

Spinul indoielii

● Sub genericul Din nou despre Basarabia și Bucovina, CONTRAPUNCT nr. 3 reia, prin articole semnate de Costin Popescu, Ion Bogdan Lefter, Mariana Codrut, Mihai Fusu și Emilian Galacu-Păun (semnătura acestuia din urmă, fiind omisă la sfîrșitul articolului său, trebuie dedusă din anunțul de pe copertă), discuția cu privire la aspectele politice, literare și etice întreprinse ale teritoriilor românești de dincolo de Prut, susținându-se manifest sau prin nuanțate analize ideea reintregirii. Căci, spune I. B. Lefter: „Problema nu este să eliminăm naivitatea și romantismul, fără de care procesul nu-și poate urma cursul, ci să avem luciditatea de a nu miza exclusiv pe ele. Discursul militant trebuie urgent dublat de unul analitic. Esențială acum, chemarea la reintregire are nevoie nu numai de patetism și de amintiri de pînă la 1940, ci și de o înțelegere a problemelor reale, grave și delicate pe care le-a generat de-atunci încoace fragmentarea atît de îndelungată a țării. Reintregirea nu le va rezolva de la sine”. ● O mențiune specială pentru inegalabilele „Contrapuncte” ale lui Hanibal Stănculescu, afurisite și cu formulări memorabile. Nici nu știi, ca cititor fidel al revistei, să-ți începi lectura cu ele sau să le păstrezi „pour la bonne bouche”? ● Paul Goma nu are de ce să se plîngă: e de departe cel mai „prezent” scriitor român, atît în librării, cu volume, cit și în paginile revistelor, cu recenzii și cu interviuri acordate în exclusivitate sau reproduse. Acum și BARICADA nr. 6 începe în foileton reproducerea interviului acordat de Paul Goma săptămînalului „Lumea liberă românească” din 18 ianuarie 1992. Inevitabil, ideile din aceste interviuri încep să se repete. Un lucru

inedit în textul din „Baricada”: relațiile lui Paul Goma cu Ion Rațiu. Reluăm la rîndul nostru: „În legătură cu reproșul ce mi s-a adus de către ziarul „Românul Liber” (că P.G. n-ar fi făcut nimic pentru susținerea monarhiei — n.r.) nu sunt de acord cu această afirmație. Cu editorul acestui ziar, domnul Ion Rațiu, am fost în conflict încă din perioada procesului pe care l-am avut noi, citiva din Paris, cu agentul de influență Gustav Pordea, infiltrat de Securitatea română în mișcarea de extremă dreaptă franceză. Domnul Ion Rațiu a fost martorul apărării lui Pordea. Un al doilea conflict cu domnul Rațiu l-am avut cu ocazia colaborării la o revistă culturală pe care am scos-o la Paris, el situîndu-se și de data aceasta în apărarea lui Pordea. De atunci, domnul Rațiu și ziarul său nu au încetat să ne atace pe noi, pe Monica Lovinescu, Virgil Ierunca și în special pe mine. În ce privește ultima acuzație, nu este adevărat. Eu sînt unul dintre cei care m-am manifestat ca monarhist și în presa franceză, și în presa românească, fiind convins că soluția monarhiei ar evita această tragedie care este mincătoria dintre români”. ● Nr. 1/1992 al revistei ARCA de la Arad este atît de „aerisit” încît poate da impresia că redactorii nu prea au cu ce umple generosul spațiu al hîrtiei bune. Se rețin din acest număr cronice literare — Gh. Mocuța la romanul lui N. Breban, Pîndă și seducție și Romulus Bucur la volumul de poeme Pauză de respirație semnat de Andrei Bodiu, Simona Popescu, Caius Dobrescu și Marius Oprea, pagina de poezie a lui Ion Stratian și fragmentul din romanul în curs de apariție Ecce homo — Cel o mîlă al lui Gheorghe Schwartz. ● Preocupați fiind cu toții de rezultatul alegerilor și de corectitudinea lor, dar nepricepîndu-ne la calculatoare, ci doar la mașinile mecanice de scris, un articol apărut în CUVINTUL nr. 6 ne-a infipt în creier spinul indoielii. Iată ce se spune acolo: „calculatorul e numai în aparență obiectiv, întrucît depinde de corectitudinea programului folosit. Acest lucru au vrut să-l verifice, în săptămîna dinaintea alegerilor, reprezentanții ai Tribunalului Municipiului București și ai partidelor de opoziție. Verificarea a fost refuzată din mai multe motive. Îndi, s-a pretins o sumă consistentă în schimb verificării. Apoi, fiind prea subtil, acest argument a căzut, invocîndu-se caracterul secret al programului, ca și cînd interesul justiției n-ar fi supraveghearea corectitudinii, ci sabotarea alegerilor. Fiind ridicolă și această explicație, în teleconferința de marți, 4 februarie a.c., de la Primăria Capitalei, dl. Doru Pană, actualul primar general, a replicat cînică este inutilă o verificare, întrucît, după un anumit interval de funcționare sau la o oră dată, după cum a fost programat, calculatorul poate să multiplice cu un coeficient dat totalul unei coloane. Or, acest secret nu-l cunosc decît autorii programului, adică falsificatorii”.

Militarizarea poeziei lui Eminescu

● Tentativa Televiziunii — datorată unor redactori tineri și lipsiți de prejudecăți — de a consacra lui Eminescu, de ziua nașterii sale, o emisiune inteligentă, dezinhbată a provocat numeroase reacții de dezaprobar în rîndurile celor care nu prea citesc (și dacă citesc nu prea înțeleg) poezia marelui poet, dar au o mistică a lui. Cele mai multe dintre proteste au fost publicate, bineînțeles, de ROMÂNIA MARE, care săvîrșește în repetate rînduri impietatea de a face și din numele pres-

tigios al lui Eminescu un instrument al propagandei naționaliste. Semnificativ și comic este faptul că în „apărarea” lui Eminescu au sărit militarii. Astfel, în nr. 83 al ignobilei reviste menționate mai sus, în afară de un text plin de indignare pe tema „dușmanilor” lui Eminescu scris de un autor cu epoleți invizibili, Dan Zamfirescu, mai există și o scrisoare venită din partea colonelului (în rezervă) S. Petre. Nu ne-ar mira ca în curînd revista condusă de C.V. Tudor, care oricum pledează de multă vreme pentru instaurarea unei dictaturi militare în România, să avanseze și ideea militarizării poeziei lui Eminescu. Am putea ajunge astfel în situația de a nu mai avea voie să citim Luceafărul decît în prezența unei patruli militare, cu pistoalele-mitrăliere îndreptate asupra noastră. În asemenea condiții, este de la sine înțeles că, oricît l-am iubi și admira pe Eminescu, vom ajunge să nu-l mai suportăm poezia. Așa cum a compromis multe alte idei mari, prin maniera grobiană și fătarnică în care le apără, C. V. Tudor & comp. tind să compromită acum și prestigiul poeziei eminesciene. ● În aceeași revistă figurează și un text care se situează pe cele mai înalte culmi ale ridicolului și nerușinării. Este vorba de o scrisoare venită din partea unor foști ofițeri ai Securității — care recunosc în mod deschis că acum fac parte din S.R.I. — scrisoare referitoare la perioada în care acești ofițeri aveau obligația de serviciu să o păzească la domiciliu și să o terorizeze pe Doina Cornea. Ei bine, în loc să-și exprime regretul pentru faptele abominabile pe care le-au săvîrșit, în loc să-și ceară scuze poporului român pentru indolența și insolenta cu care luau salarii mari pentru șicanarea unei femei bătrîne în timp ce alți oameni munciau din greu și trăiau în mizerie, în loc să promită că nu vor mai face nicio dată așa ceva și să mulțumească actualiei conduceri a țării că nu i-a internat, respectiv securiștii se... vaietă, povestind cum stăteau ei în ploale și în frig ca să o păzească pe Doina Cornea și cum Doina Cornea li sfida de la fereastră și li invita în bătaie de joc la un ceal, gîndind bine că dumnealor n-au voie să-și părăsească postul. Textul este memorabil și va rămîne, fără îndoială, în istoria josniciei și stupidității ome-nești ca un monument. ● Ion Negoitescu, care a fost acuzat pe nedrept că l-a denigrat pe Eminescu (cum să fie considerat denigrator autorul extraordinarului eseu Poezia lui Eminescu?), explică în revista TOMIS nr. 1 ce falsă este acuzația care i s-a adus și, în același timp, de ce trebuie să judecăm cu luciditate opera eminesciană: „rari sînt cei care par a ține cont de faptul că eu am scris o carte de fascinantă admirație închinată poeziei eminesciene (a patra ediție așteaptă să vadă lumina tiparului) — pe cînd toate rezervele mele se adresează ideologului politic Eminescu, scrierilor sale ziaristice, în care el se declară răsplat drept adversar al liberalismului democratic. [...] Influența lui Eminescu fiind atît de vastă și pe diferite planuri ale culturii noastre, situația trebuie privită cu toată seriozitatea acum, cînd poporul român are o vitală nevoie de democrație și cînd este într-adevăr absurd să pornești la înfăptuirea ei sub flamură eminesciană sau cultivînd ne Nae Ionescu și școala lui.” Argumente serioase, convingătoare... dar parcă tot mai bună ar fi o dictatură militară, ca să se termine odată cu complicațiile astea, care ne dau bătaie de cap! Să vedem noi ce va face Ion Negoitescu cînd va primi ORDIN să fie de acord cu Eminescu!

Cronicar

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Andriana Fianu, Nicoleta Micu (telefoane 50 60 90 și 50 33 69). Critică: Alex Ștefănescu (50 47 28). Poezie: Constanța Buzea (50 33 69). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, Constantin Toiu (50 33 69). Arte: Valentin Silvestru, Eugenia Vodă (50 33 69). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (50 47 28, 17 61 90 și 17 60 10/interior 1001). Secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihai Grecu (17 28 67). Corectură: Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu (17 28 67 și 17 60 10/interior 2602). Stenodactilografie: Elena Mareș, Ioana Niculescu (50 33 69). Curier: Maria Micu (17 28 67). TELEFAX: (40.0) 12 82 53. CORRESPONDENȚI: Mircea Iorgulescu (Paris), Dorin Tudoran (Washington)

Redacția și administrația: București, Calea Victoriei 133, telefoane 50 60 90, 50 47 28, 50 33 69, 50 74 96. Serviciul tehnic: București, Piața Presei Libere nr. 1, poarta B 2—B 3, telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 interior 1001. Abonament: 3 luni — 390 lei; 6 luni — 780 lei; un an — 1 560 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin ROMPRESFILATELIA — sectorul export-import presă, P.O. Box 12—201, telex 10876, psfir București, Calea Griviței 64—68. Tiparul: Regia Autonomă a Imprimeriilor — Imprimeria „CORESI” — București